

Kvarteret Skepparen

L1968:9295, Strömstad socken och kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av stadslämningar från 1700- och 1800-tal

Redaktörer: Annika Östlund och Arwo Pajusi
Kulturlandskapet rapporter 2021:2

Kvarteret Skepparen

L1968:9295, Strömstad socken och kommun,

Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av stadslämningar från
1700- och 1800-tal

Redaktörer: Annika Östlund och Arwo Pajusi

Administrativa uppgifter

Fastighet: Skepparen 8, Strömstad socken, Strömstad kommun, Västra Götalands län

Länsstyrelsebeslut dnr: 431-14186-2015

Uppdragsgivare: Orvelin Fastigheter AB

Fältarbetsid: 2015-10-12 - 2015-10-27

Projektnummer: G1518 (Rio Göteborg Natur- & kulturkooperativ), 1517-1 (Kulturlandskapet)

Projektansvariga: Lillemor Olsson, Petra Rudd samt Thomas Johansson (Rio Gbg), Stig Swedberg (KUL)

Fältansvarig: Oliver Brown (Rio Gbg), Anna Ihr (KUL)

Övrig fältpersonal: Gwilym Williams och Mats Pettersson (Rio Gbg), Annika Östlund och Andreas Toreld (KUL)

För personalens meriter hänvisas till respektive organisations hemsida.

Undersökningsområdets storlek: Fastigheten = cirka 860 m². Den undersökta ytan = cirka 350 m².

Belägenhet i SWEREF 99 TM: Norr 6539670 m, Öst 279735 m

Höjd över havet: Cirka 1,5-2,5 meter

Primärdokumentation: Kontextblanketter, profilritningar. Förvaltas av Rio Göteborg Natur- & kulturkooperativ fram till överlämnande till Bohusläns museum.

Digitalt dokumentationsmaterial: Mätfiler (ssf), fotografier (raw, jpg), fotolista (ods). Kontextblanketter och profilritningar finns även skannade. Förvaltas av Kulturlandskapet.

Fynd: Har omhändertagits.

Antal fyndposter (allt utom ben): Totalt 275. Av dessa är 37 utgallrade. Återstår 238 fynd som ska fyndfördelas.

11 av dessa är skickade på konservering.

Mynt: Tre stycken (fyndnr 8, 65, 248) har omhändertagits, dessa konserveras.

Ben: Totalt 130 fyndposter. Dessa ska fyndfördelas.

Fynd förvaras hos Rio Göteborg Natur- & kulturkooperativ fram till fyndfördelning. Tidigare fynd från samma fornlämning förvaras på Bohusläns museum.

Kvarteret Skepparen

L1968:9295, Strömstad socken och kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av stadslämningar från 1700- och 1800-tal

Kulturlandskapet rapporter 2021:2 (KUL)

Rapport 2021:5 (Rio Gbg)

© Kulturlandskapet 2021

© Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ 2021

Redaktörer: Annika Östlund och Arwo Pajusi

Foton: Där fotograf ej anges är bilder tagna av fältpersonalen.

Omslagsbild framsida: Vy över undersökningsplatsen, femte fältdagen. Ännu syns mest grundstrukturer från Hedelinska huset. Foto mot söder. På bilden syns också Oliver och Gwilym.

Bild baksida: Profil genom S1086, ett brandlager i fas 4, strandbodsbebyggelsen. Foto mot nordväst. På bilden syns också Anna.

Orienteringskarta: Framställd av Kulturlandskapet med data från Map Maker, KMR samt Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Topografisk grundkarta samt plankarta: Tillhandahållen av beställaren.

Övriga kartor och situationsplaner: Framställda av Kulturlandskapet.

Redigering och layout: Andreas Hansen, Omland Form och Fotografi

Tryck: Nordbloms Trycksaker AB, Hamburgsund

Sökord: Bohuslän, stadslager, strandsittare, sjöbodar, Hedelinska huset, sillfiskeperioden

Kulturlandskapet
Ekelidsvägen 5
457 40 FJÄLLBACKA
www.kulturland.se
kontakt@kulturland.se

Rio Göteborg Natur- & kulturkooperativ
Slakthusgatan 8A
415 02 GÖTEBORG
www.riogbg.se
kontakt@riogbg.se

Innehåll

Inledning	5	Del 4: Tolkning och diskussion	
Sammanfattning (<i>Oliver Brown</i>)	7	(<i>Annika Östlund, Arwo Pajusi, Oliver Brown, Caj Carlstein och Jeanette Gustavsson</i>)	
Del 1: Bakgrund (<i>Annika Östlund</i>)		Platsens faser	35
Syfte	9	Avslutande diskussion	58
Undersökningsområdet	9	Del 5: Utvärdering (<i>Annika Östlund</i>)	
Historisk bakgrund	9	Antikvarisk bedömning	61
Tidigare fynd och undersökningar	10	Utvärdering	61
Frågeställningar	11		
Metod	13	Källor	63
Förmedling	17		
Del 2: Undersökningsresultat		Bilagor	
(<i>Annika Östlund och Jeanette Gustavsson</i>)		1. Kontexttabell	67
Strukturer	18	2. Stratigrafisk berättelse (<i>Caj Carlstein och Jeanette Gustavsson</i>)	74
Fynd	19	3. Fyndlista (<i>Jeanette Gustavsson</i>)	88
Osteologisk analys	26	4. Röntgenbild, konserverade fynd (SVK)	97
Miljöarkeologisk analys	27	5. Animalosteologisk analys (<i>Cathrine Andersson</i>)	98
Del 3: Strömstad utifrån längder och historiska kartor (<i>Mats Pettersson</i>)		6. Fyndlista djurben (<i>Cathrine Andersson</i>)	124
Bakgrund	29	7. Makrofossilanalys (MAL)	127
Kartanalys	29		
Slutsats	33		

Kvarteret Skepparen

L1968:9295, Strömstad socken och kommun,

Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av stadslämningar från 1700- och 1800-tal

Inledning

I oktober 2008 utförde dåvarande Rio Kulturkooperativ en arkeologisk utredning i centrala Strömstad, detta i samband med Strömstads kommuns framttagande av en ny detaljplan. Ett par år efter, i juni och juli 2010, utförde Rio Kulturkooperativ en arkeologisk förundersökning, dels inom ytan för utredningen, dels inom en yta västnordväst om denna. Strömstads äldsta delar, med stadslager från 1600- och 1700-talet, har beteckningen L1968:9295 (RAÄ Strömstad 11:1) i KMR, men de områden som var aktuella för utredning och förundersökning låg strax norr och nordväst om den dåvarande avgränsningen.

Resultaten från utredningen och förundersökningen samt från granskningen av det historiska källmaterialet visade att det inom fastigheten Skepparen 8 fanns lämningar från det tidiga Strömstad, från 1700-tal och senare. Utredningen och förundersökningen finns rapporterade i *Kv. Skepparen 8, Strömstads stad och kommun. Arkeologisk utredning respektive Strömstad 11 inom kv. Skepparen, Strömstads stad och kommun.*¹ Dessa går att ladda ner på Rio Kulturkooperativs hemsida.²

Tiden gick. Hösten 2015 blev det aktuellt att genomföra en arkeologisk undersökning inom Skepparen 8, eller Hedelinska tomten som den även kallas efter huset som stod där tidigare. Rio Kulturkooperativ hade under tiden delats i två nya företag. Dessa, Kulturlandskapet och Rio Göte-

borg Natur- och kulturkooperativ, delade på ansvaret för undersökningen.

På grund av den mänskliga faktorn har rapporten från undersökningen inte färdigställts förrän nu, 2021. En del fyndmaterial (främst trä) hann förfaras innan det blev omhändertaget, och det saknas en del kontextbeskrivningar och inmätningar. Bearbetningen av resultaten har dessutom delvis utförts av personer som inte deltog i fältarbetet. Som en följd av allt detta kan kanske detaljer i tolkningarna diskuteras. Dokumentationsmaterialet finns tillgängligt digitalt för den som önskar gå till botten på egen hand. Redaktörerna känner sig dock trygga i att tolkningarna i huvudsak är korrekta, och att undersökningen bidragit med viktig ny kunskap om Strömstads tidiga historia.

Rapport och disposition

Denna rapport är indelad i fem delar:

- Del 1 innehåller en redogörelse för frågeställningar, metod och resultat. Denna text är huvudsakligen författad av Annika Östlund, Kulturlandskapet (KUL). Stora delar av den historiska bakgrunden är hämtad från förundersökningsrapporten, författad av Tom Wennberg, Rio Kulturkooperativ.
- Del 2 redovisar undersökningsresultaten samt resultat av fyndanalys, osteologisk analys och miljöarkeologisk analys. Denna del är huvudsakligen författad av Annika Östlund (KUL), och Jeanette Gustavsson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ (Rio Gbg).

¹ Wennberg 2012, Wennberg 2010

² Rio Kulturkooperativs hemsida, <http://riokultur.se/portfolios/kv-skepparen-au-stromstad-11-kv-skepparen-fu>

- Del 3 är en beskrivning av Strömstad utifrån längder och historiska kartor. Denna är i sin helhet författad av Mats Pettersson (Rio Gbg).

- Del 4 innehåller en tolkning av undersökningsresultaten. Ursprunglig text författades på engelska av Oliver Brown (Rio Gbg), under 2017, och översattes av Annika Östlund (KUL). Texten har därefter arbetats om av Annika Östlund och Arwo Pajusi (KUL) våren 2021, med hjälp av Caj Carlstein och Jeanette Gustavsson (Rio Gbg).

- Del 5 är en avslutande och formell del som innehåller antikvarisk bedömning och utvärderingar. Denna är författad av Annika Östlund (KUL).

Slutligen ligger kontexttabell, stratigrafisk berättelse, fyndtabell, osteologisk analys samt miljöarkeologisk rapport som bilagor.

Tack!

Till stor hjälp har Strömstads museum med Ulf Hansson varit, både vad gäller bakgrundsmaterial, källstudier, goda historier och ett enormt kunnande kring Strömstads historia.

Annika Östlund och Arwo Pajusi
Fjällbacka 2021-09-20

Sammanfattning

Författare: Oliver Brown, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Undersökningen av Hedelinska tomten började med avlägsnandet av den dåvarande markytan, som bestod av ett gruslager som täckte hela undersökningsområdet.

Härunder fanns resterna av det sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets strukturer i form av inre och yttre murar samt sten- och trägolvytor *in situ*. På denna nivå fanns också lager som visade på (om)konstruktion och rivning i källaren, vilket är en indikation på en ombyggnad av Hedelinska huset någon gång under 1900-talet.

Efter att dessa lager dokumenterats och avlägsnats, vidtog undersökning och dokumentation av underliggande strukturer och lager. Dessa utgjordes av ett dräneringssystem som konstruerats före Hedelinska huset, och som inte redovisas på några historiska kartor över Strömstad. Dräneringen består av en konstruktion av liggande granitplattor med stående granitstycken på båda sidor. Den löper i nord-sydlig riktning över tomten, och mynnar med största sannolikhet ut i Strömsån. Den troliga datering-

en för dräneringssystemet är efter 1850 men före 1893. Dräneringen skär ett äldre matjordslager, som överlagrar hela fastigheten.

De strukturer som framkom härunder bestod av vattenpåverkade lager med fynd från 1700-tal och 1800-tal, samt rester av en strandbod. Strandboden framkom som ett stampat lergolv och två syllstensrader. Väster om byggnaden framkom även ett antal gropar och brandlager. Under dessa lämningar fanns heterogena sandiga svämlager med flera horisonter av grövre grusigt material. Dessa lager innehöll en hel del omlagrat hushållsavfall av ben och föremål.

Under dessa lager fanns ytterligare stolphål och gropar. Stolphålen har hört till någon slags konstruktion med oklar funktion. Om den utgjorts av en bod kan den utgöra spår av tidig strandsittarbebyggelse. En alternativ tolkning är att konstruktionen har utgjorts av någon slags barriär för att förhindra erosion.

Under denna fanns ställvis förekommande horisonter av naturliga lager vilka innehöll svalade fragment av keramik, glas och djurben. Den troliga tolkningen är att materialet kommer från avfall som slängts i strandzonen uppströms. Inga fynd tidigare än 1700-tal framkom vid undersökningen.

Illustration 1.1. Kartan visar undersökningsområdet i centrala Strömstad. Av kartan framgår även vilka delar av undersökningsområdet som inte undersöktes. Karta © Lantmäteriet.

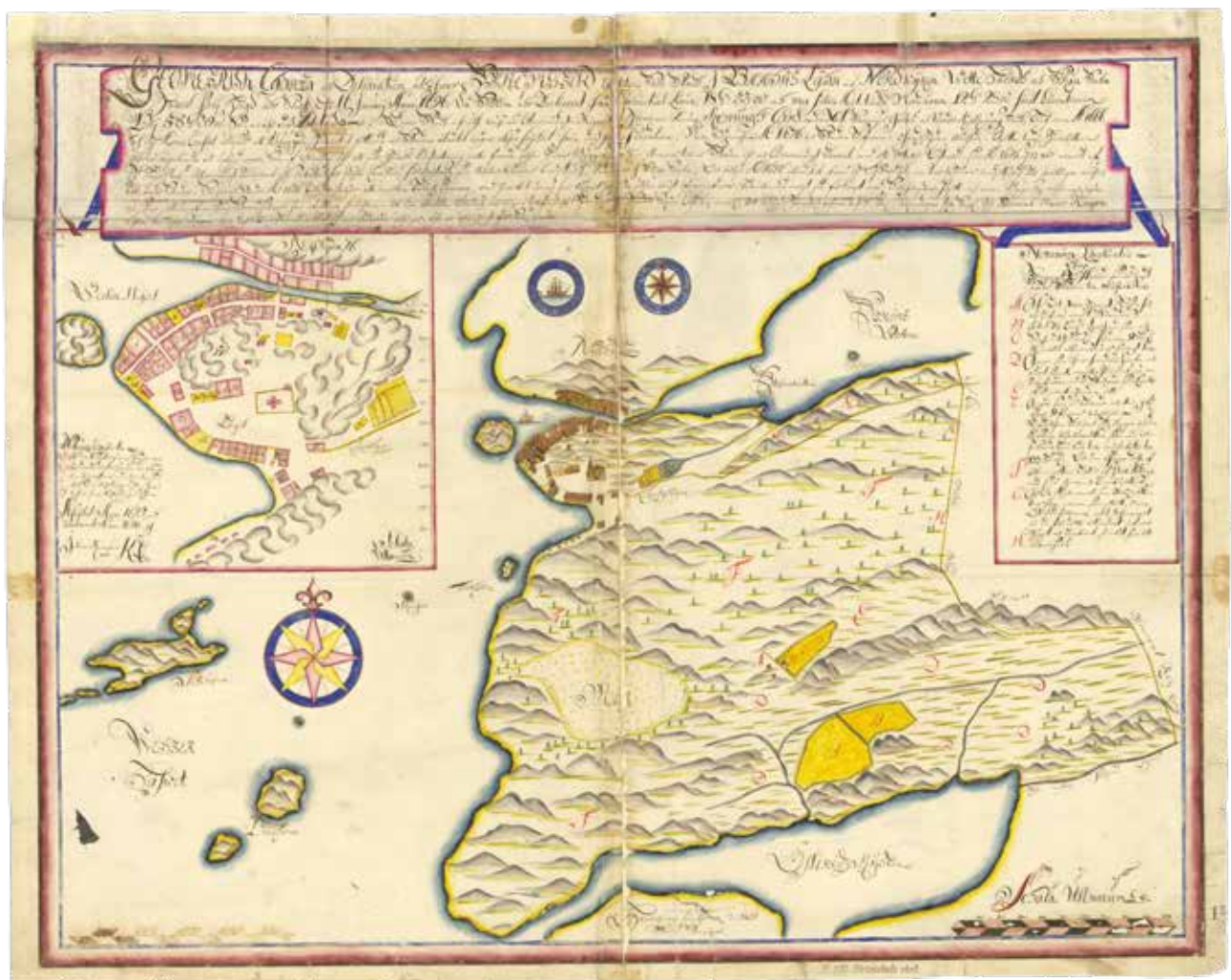

Illustration 1.2. Geometrisk karta över Strömstad från 1695. Källa Lantmäteriet.

Del 1: Bakgrund

Författare: Annika Östlund, Kulturlandskapet

Syfte

Hösten 2015 utförde Kulturlandskapet och Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ en arkeologisk undersökning inom Skepparen 8, Strömstad.

En arkeologisk undersökning är den sista delen i en längre process som startar med en kulturhistorisk analys eller en arkeologisk utredning och fortsätter med en förundersökning. Vid den arkeologiska undersökningen tas fornlämningen bort och undersökningens olika moment och fornlämningen själv dokumenteras noga. Syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera den fornlämning som tas bort vid exploateringen och ta till vara de fornfynd som finns inom området. Ett nära sammanhängande syfte är att öka kunskaperna om den kultur-, social- och bebyggelsehistoria som fornlämningen utgör källor till.³ När undersökningen är avslutad existerar endast dokumentationsmaterial bestående av inmätningar, ritningar, fotografier, fynd och resultaten av olika naturvetenskapliga analyser. Detta material ligger till grund för den slutliga beskrivningen och tolkningen av platsen.

Syftet med denna undersökning var att öka kunskapen om Strömstad norr om Strömsån, med hänsyn till strandbodan och eventuella strandsittare i förhållande till hamnanläggningar och bebyggelse. Ett djupare syfte var att ge underlag för en diskussion kring levnadsstandard i den aktuella stadsdelen samt sociala strukturer och kontaktnät inom och utom staden.

Undersökningsområdet

Undersökningsområdet omfattar fastigheten Skepparen 8, *illustration 1:1*. Fastigheten bestod vid undersökningstillfället av en rivningstomt efter det så kallade Hedelinska huset, vilket stod klart 1895 och brann ner 2007.

Det område där undersökningen utfördes var

naturligt sluttande, från norr ner mot Strömsån. Som mest ligger undersökningsytan 2,4 meter över nuvarande havsnivå. De jordlager som fanns inom ytan var inte naturliga utan har blivit påförda genom bruk, deponeringar och utjämnningar, samt i modern tid genom utfyllnadsmassor. Tidvattenrörelserna och Strömsåns årliga översvämningar har lett till att det avsatts svämsand i området närmast ån.

Observera att inte hela fastigheten undersöktes. Förundersökningen hade konstaterat att de norra delarna bestod av berg, och att de södra delarna saknade lämningar från bebyggelse tidigare än Hedelinska huset. Undersökningen koncentrerades därför på det mer centralt belägna partiet där lämningar från 1700-tal framkommit vid förundersökningen. Fastigheten Skepparen 8 är cirka 860 m² stor. Den undersökta ytan uppgick till cirka 350 m².

Historisk bakgrund

Dagens centrala Strömstad var bebott redan på 1500-talet och gick under namnet Strömmen. Man hade länge forslat timmer längs ån, och virke var en stor handelsvara. Sedan Bohuslän genom freden i Roskilde 1658 kom att tillhöra Sverige uppstod ett behov av en stad i norra delen av landskapet, för att avleda västkustens handel från det norska Fredrikshald. Strömmen fick köpingsrättigheter 1667 eller 1668, men det är inte helt klart när formella stadsrättigheter erhöles. I ett kungabrev från 1672 kallas samhället "staden Strömstad" och hade då redan ett ordnat stadsstyre med borgmästare och råd, *illustration 1:2*. Den förste borgmästaren hette Anders Jutterbock. Stadsrättigheterna stadfästes formellt av Karl XI den 15 april 1676.

Vid 1700-talets mitt var Strömstad en av Sveriges minsta städer. Bebyggelsen bestod till största del av envånings trähus med kammare och kök. Stenhus saknades helt. År 1759 inkorporerades den norra sidan av Strömsån med staden, från att tidigare ha tillhört hemmanet Bojar, *illustration 1:3*. Fram till början av 1800-talet ökade antalet bebyggda tomter på den norra sidan från 28 till 79.

Fram till sekelskiftet 1700/1800 växer staden

³ Riksantikvarieämbetet 2015

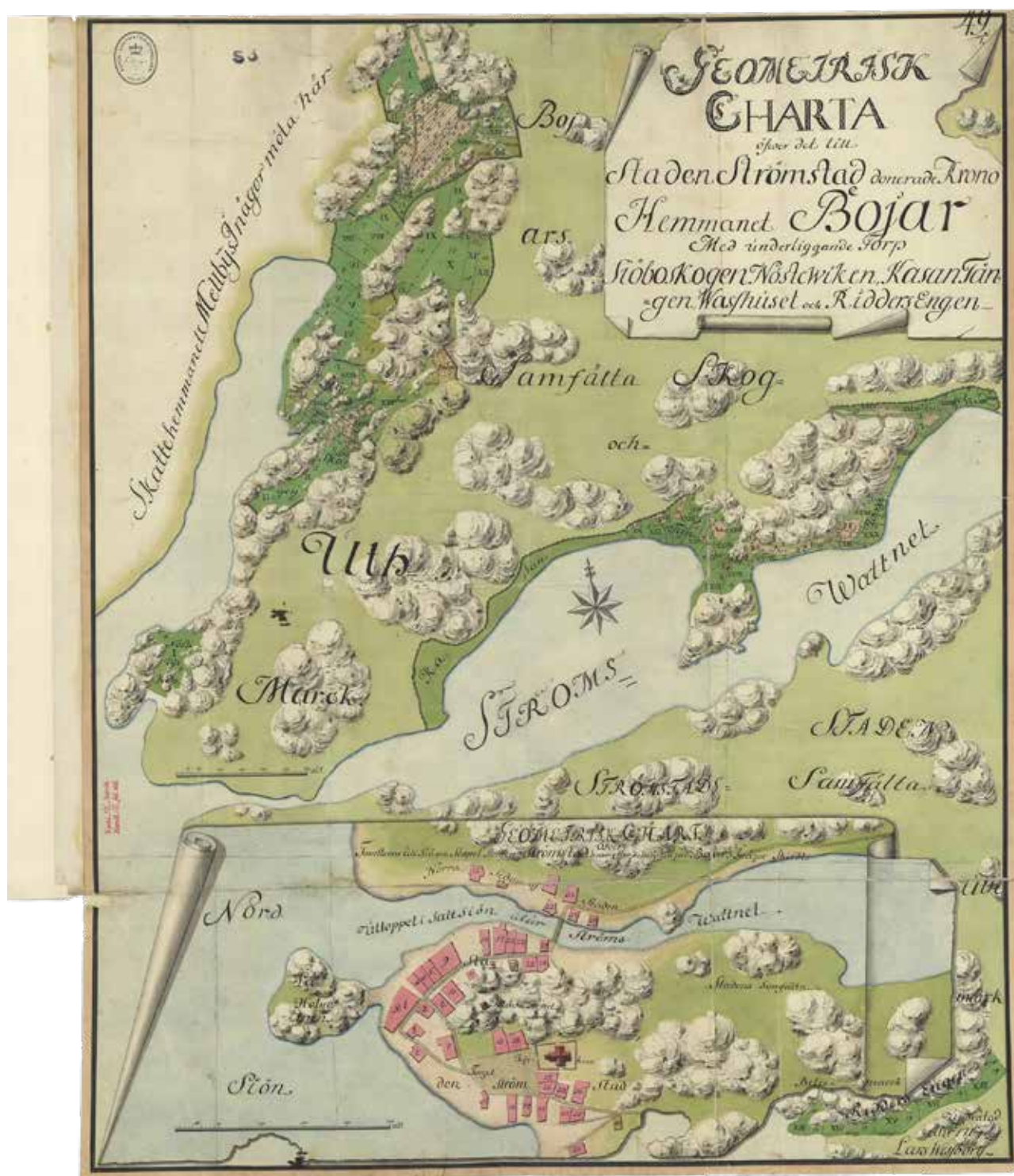

Illustration 1.3. Storskifteskarta upprättad 1764, över det till staden Strömstad donerade kronohemmanet Bojar. Källa Lantmäteriet.

och profilerade sig snart som en viktig sjöfartsstad. Under den stora sillfiskeperioden under 1700-talets andra hälft blomstrade handeln. Salt sill, torrfisk och trävaror var stora handelsvaror och flera stora handelsfartyg hade hemmahamn i Strömstad. Fotografiet illustration 1:4 visar Strömsån vid mitten av 1800-talet.

Under 1800-talet och tidigt 1900-tal växer

Strömstad fram som en viktig kur- och badort. År 1817 uppförs ett nytt badhus, och kronprins Oscars besök sommaren 1835 blev av stor betydelse för den fortsatta utvecklingen. Strömstad blir nu en typisk badort som efterhand utvecklas till en utpräglad semesterort. Den aktuella tomten – Skepparen 8 – inhandlades 1893 av handlarén Claes Hedelin, och han uppför ett praktfullt

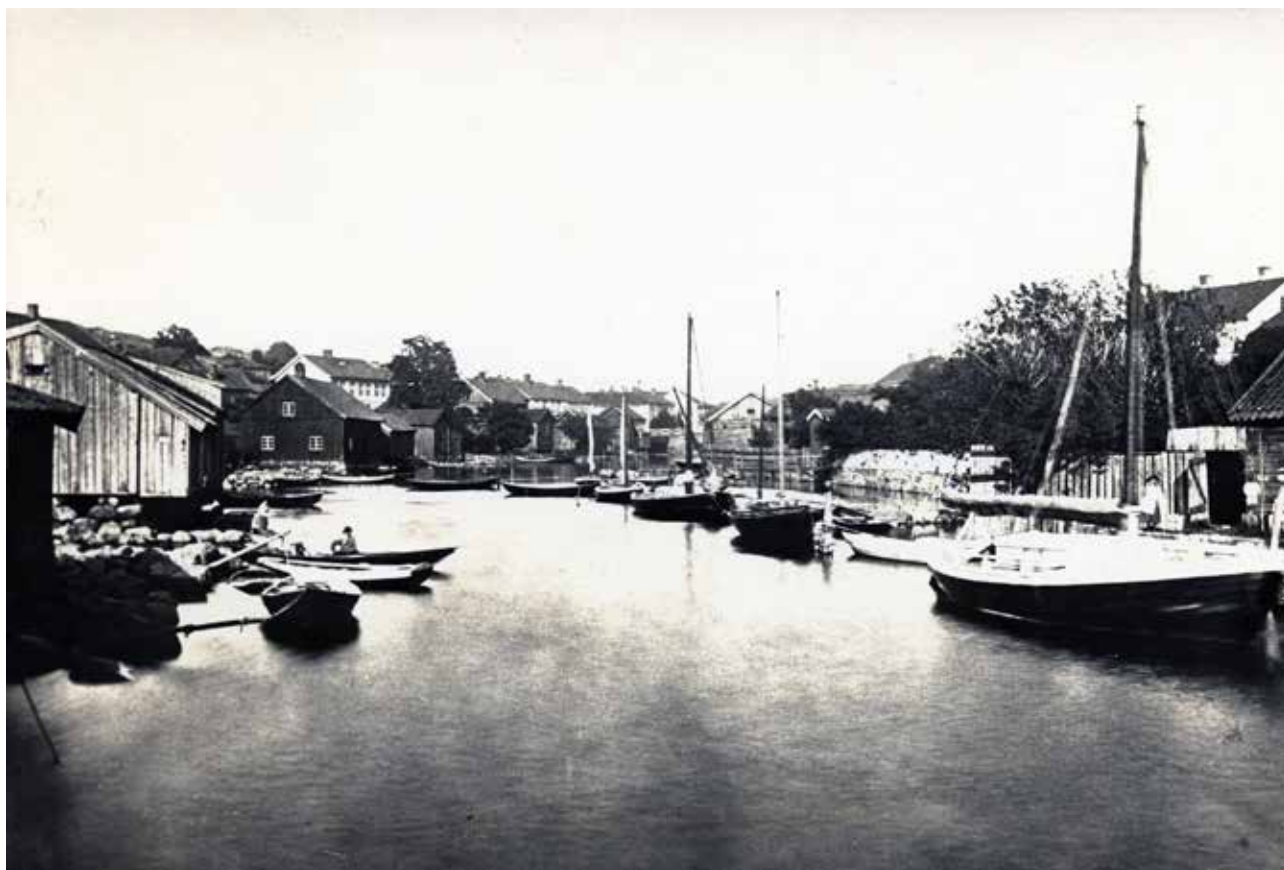

Illustration 1.4. Fotografiet visar Strömsån vid mitten av 1800-talet. Vid denna tid präglades verksamheterna mot vattnet helt av fiske och sjöfart. Senare skulle bodarna rivas och ytorna gentrifieras. Verksamheterna förpassades till andra platser. Vy mot öster. Fotografiet har ställts till förfogande av Strömstads museum.

Illustration 1.5. Hedelinska huset. Vykort från början av 1900-talet. Bilden har ställts till förfogande av Strömstads museum.

Illustration 1.6. Stads-karta som visar situationen vid tiden för stadsbranden och den efterföljande regleringen av stadens fastigheter, år 1864, 1876 och 1880. Källa Lantmäteriet.

trevåningshus som stod färdigt 1895, illustration 1:5.⁴ Se även illustration 1:6.

Tidigare fynd och undersökningar

Fastigheten Skepparen 8 har tidigare varit föremål för både utredning (2008) och förundersökning (2010).⁵ Båda dessa undersökningar utfördes med anledning av Strömstads kommuns framtagande av ny detaljplan. Strömstads äldsta delar, med stadslager från 1600- och 1700-talet, har beteckningen L1968:9295 (RAÄ Strömstad 11:1) i KMR, men de områden som var aktuella för utredning och förundersökning låg strax norr och nordväst om den dåvarande avgränsningen.

Fyndmaterialet från utredningen och förundersökningen uppvisade ett tidstypiskt stadsmaterial och bestod av yngre rödgods, fajans, stengods, ostindiskt porslin, delar av kritpipor, ben samt glas i form av dricks- och fönsterglas. Vid utredningen daterades fynden översiktligt

till 1600- och 1700-tal. Vid förundersökningen daterades fyndmaterialet till 1700-tal med tyngdpunkt på seklets andra halva. Vid förundersökningen påträffades också välbevarade lämningar efter strandbodar från 1700-talets andra hälft, bestående av kulturlager, grundstenar och stenläggningar.

Frågeställningar

Kunskapsläget om Strömstad vilade helt på skriftliga historiska källor – inga stadsarkeologiska undersökningar hade tidigare genomförts här. Undersökningar av fornlämningar från samma tid hade främst gjorts i Göteborg, samt i Uddevalla och Marstrand. Från aktuell tidsperiod finns även undersökningar från Halland vilka skulle kunna bidra med intressant jämförelsematerial. Undersökningen av Skepparen 8 förväntades kunna ge en bredare kunskap om den urbana miljön på västkusten utanför Göteborg. Området var sparsamt bebyggt redan under 1500-talet, men Strömstad kan ändå anses nyetablerad under sent 1600-tal. Detta bedömdes innebära goda

⁴ Wennberg 2010 och däri anförda källor

⁵ Wennberg 2010, Wennberg 2012

Illustration 1.7. Vy från undersökningsområdets norra sida, mot Strömsån. Fotografiet är taget i samband med den arkeologiska förundersökningen, i juni 2010. Notera att grundmurar är synliga till höger och till vänster, och delar av gatstensbeläggningen i mitten. Foto mot söder.

förhoppningar om ett förhållandevis oförstört arkeologiskt fyndmaterial inom ytan.

Följande frågeställningar togs upp i undersökningsplanen:

- När etablerar man sig på den aktuella ytan och kan vi spåra flera faser? Finns det spår efter äldre etablering än 1700-talets andra hälft?
- Hur ser den rumsliga strukturen ut med hänsyn till bebyggelse och strandanläggningar? Hur förändrades den över tid?
- Vilka aktiviteter ägde rum i det aktuella området? Finns det skillnader över tid? Finns här en strandsittarbefolkning, eller strandbodas för handel uppförda av de be-
suttna eller köpmän?
- Hur ser kontaktnäten inom staden och omgivande landsbygd ut? Hur ser kontakten ut nationellt och internationellt? Hur speglar sig detta i fyndmaterialet?

Vi återkommer till dessa frågor i Del 4.

Metod

Förundersökningen ägde rum sommaren 2010. Någon gång därefter hade markduk och grus lagts på ytan för att jämna ut den och möjliggöra uppställning av arbetsbodas och fordon, *illustration 1:7 och 1:8*. Detta innebar att undersökningen fick inledas med att grusmassorna fraktades bort. De brandrester som låg kvar på ytan under gruslagret fick därefter sorteras ut och fraktas undan som farligt avfall. Inget av detta förarbete var något som hade budgeterats för då dessa förhållanden inte var kända av undersökarna.

När detta var gjort hade de synliga grundmurarna till Hedelinska huset framkommit på nytt, och det var möjligt att påbörja den egentliga undersökningen. Denna genomfördes med traditionella metoder. Detta innebar att de yngre massorna banades av. Avbanningen följdes av lagervis maskin- och handgrävning av de äldre lagren. Utfyllnadslager grävdes delvis bort med maskin. I lagren vattensållades utvalda enheter för att bland annat identifiera mindre ben i det osteologiska materialet, *illustration 1:9*. Metall-detektor användes endast sparsamt, då stora mängder spik med mera fanns i framför allt de övre lagren, sannolikt härrörande från brand-

Illustration 1.8. Undersökningens andra dag, oktober 2015. Notera grusmassorna som fyller upp ytan, samt markduken som sticker fram i schaktkanten, och separerar gruset från underliggande brandlager. Anna och Oliver har påbörjat schaktningen. Foto mot sydväst.

lagret. Bland annat användes metalldetektor på lergolv (S1050), *illustration 1:10*.

Kontexter mättes in med RTK-GPS. Undersökta anläggningar och lager dokumenterades i profil med fotografi och beskrivning och i vissa fall med ritning. Schaktprofiler dokumenterades genom lagerbeskrivning och fotografi, samt i några fall med ritning, *illustration 1:11*. Även provpunkter mättes in.

Fornlämningen undersöktes med *single context*-metod. Fyndmaterialet kopplades till sin kontext/lager (stratigrafiskt objekt). Fyndmaterialet sågs som särskilt angeläget för den antikvariska tolkningen och samlades in för vidare bearbetning. Primärt dokumentationsmaterial och tillvaratagna fynd kommer att översändas till Bohusläns museum, efter det att rapporten är färdigställd.

Inom ramen för undersökningen har osteologisk analys samt makrofossilanalys utförts. Den

Illustration 1.9. Annika vattensållar. Foto mot öster.

Illustration 1:10. Gwilym använder metaldetektorn vid golvlagret S1050, period 4. Oliver och Mats P undersöker lagret för hand. Foto mot norr.

Illustration 1.11. Profil 1 dokumenterar lagerföljden vid S1006 och underliggande lager. Foto mot nordväst.

Illustration 1.12. Förmedling i regn. Åhörare börjar samla sej till kvällsvisningen 21 oktober. Stig som ska hålla i guidningen har på sig en gul väst med inbyggd högtalare. Foto mot väster.

osteologiska analysen baseras på samtliga framkomna ben. Makrofossilanalysen baseras på nio prover från utvalda kontexter.

Analys

Genom dokumentation och datering av identifierade lager och konstruktioner var det möjligt att upprätta en grov kronologi. Dateringsunderlag utgjordes främst av keramik och andra artefakter, som stengods, porslin och glas. Genom dokumentation av lämningar från olika faser upprättades en kronologisk utvecklingssekvens inom det aktuella området. Av särskild vikt har varit att särskilja och utreda strandbodarnas utbredning och funktion.

Fyndmaterialet har varit avgörande för funktionsanalysen, då aktiviteter och befolkning framförallt kan diskuteras i ljuset av fyndmaterial och hur det förändrar sig över tid. Kvantitativa och kvalitativa analyser av exempelvis keramik, glas och ben i relation till konstruktioner på ytan har kunnat ge antydningar om vilka samhällsklasser och yrkesgrupper som disponerat den

aktuella delen av staden. Fyndbearbetning och analys har utförts av Jeanette Gustavsson, Rio Gbg.

För att studera miljön i det aktuella området har analyser gjorts på osteologiskt material. Ben med gnagspår kan exempelvis ge upplysningar om deponeringsförhållanden. Höns och gäss visar på de enskilda hushållens egna djurbestand. Animalosteologisk analys har utförts av Cathrine Andersson, Rio Gbg.

Prover från anläggningar med makrofossila material har gett information kring närmiljön och dess brukande. Det makrobotaniska materialet kan visa vilka växter man fört in och vilken flora som växt på platsen. Makrofossilanalysen utfördes av Miljöarkeologiska laboriet (MAL) i Umeå.

Kontaktnäten – inom staden såväl som mellan såväl stad som kringliggande landsbygd, och mellan staden och mer avlägset liggande platser – studeras företrädesvis genom analyser av fyndmaterialet. De animaliska inslagen kan till exempel visa på varifrån slaktdjuren kom, och

köns- och slaktåldersfördelningar kan visa på varierande tillförsel under året. Havsfisk och marina mollusker kan ha nära eller mer avlägset ursprung. Stengods och porslin visar på import, kanske indirekt via handelsstaden Göteborg eller direkt med exempelvis sjömän. Tankar, idéer och varor – till exempel nya keramiktyper – produceras och kopieras på flera håll i Europa men även i Sverige.

Förmedling

Under fältarbetet genomfördes två publika visningar, den 16 respektive 21 oktober 2015, med

totalt cirka 60 besökare, *illustration 1:12*. Annonsering skedde i Björklövet samt på SUBO's hemsida. Förutom de planerade visningarna besöktes undersökningen även av en skolklass. En av de publika visningarna genererade en artikel i Strömstads Tidning.⁶ Utöver teknisk rapport kommer även en populärvetenskaplig sammanfattning i form av en affisch att sammanställas. Denna kommer att presenteras på Strömstads museum.

⁶ Strömstads Tidning 2015-11-06, Marita Adamsson

Del 2: Undersökningsresultat

Författare: Annika Östlund, Kulturlandskapet och Jeanette Gustavsson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Undersökningen ägde rum under drygt två veckor i oktober 2015. Trots att dagarna var kalla hade vi ingen frost. Något regn föll, men inte på ett sådant sätt att det påverkade utförandet eller resultaten.

Undersökningen av Hedelinska tomten började med avlägsnandet av den dåvarande markytan, som bestod av grus. Detta gruslager täckte hela undersökningsområdet, och varierade i tjocklek mellan 0,3 och 0,55 meter. När gruset tagits bort och tidigare marknivå blottats fortsatte vi med schaktningen till ett genomsnittligt totalt djup om 0,85 meter.

Strukturer

Vid undersökningen identifierades 121 strukturer (numrerade från S1000 till S1203), bestående av:

lager i form av bland annat golvlager, brandlager, avfallslager, rivningslager och återfyllnadslager; nedgrävningar för bland annat gropar, stolphål och en ränna; fyllningar i dessa gropar och stolphål; stenkonstruktioner främst i form av murar och stensyllar, stenläggningar och en dagvattenkulvert; träkonstruktioner i form av ett trägolv och en tunna, *illustration 2.1*. Åtta kontextnummer togs ut men användes aldrig. Av de identifierade och inmätta strukturerna har sju utgått efter omtolkning. Detta ger ett totalt antal identifierade kontexter på 112 stycken.

Av *Tabell 1* framgår de perioder och faser som identifierats. Av tabellen framgår även datering av de olika faserna. Ett flertal av de fyllningar och lager som framkom var omrörda eller påverkade; i flera fall av Strömsån (tidvatten, översvämningar) och i andra fall genom de många aktiviteter som ägt rum inom ytan under årens lopp (nedgrävningar, återfyllningar, byggnationer). Tydliga tecken på detta är att fyllningarna i hög grad innehåller sammansättningar av fynd som kan dateras till både 1700- och 1800-tal.

Illustration 2.1. Vy över den nordvästra delen av undersökningsytan, med bland annat grundmurar, stenläggningar, gropar och rännor. Foto mot väster.

Detta har varit en försvårande omständighet vid tolkning och datering av framkomna strukturer och lager.

För mer detaljerade redogörelser av inmätta kontexter och identifierade faser hänvisas till *Bilaga 1 Kontexttabell* samt till *Bilaga 2 Stratigrafisk berättelse*. I Del 4 av rapporten återkommer vi till en genomgång och tolkning av de bruksfaser som identifierats.

Fynd

I fältsituationen kopplades fyndmaterialet till lager och fyllningar, och punktinmättes alltså inte. Platsen bedömdes inte vara lämplig för några spridningsanalyser, detta beroende på de i hög grad omrörda lagren. De flesta kontexter handgrävdes, och vissa vattensållades. Allt fyndmate-

rial samlades inte in, utan endast sådant som bedömdes ha vetenskapligt värde eller vara möjligt att bearbeta eller hantera vidare. Därvid togs exempelvis en halv trätunna inte in. Följande text är författad av Jeanette Gustavsson, Rio Gbg.

Fyndmaterialet från undersökningen är inte särskilt omfattande och föremålen är överlag ganska fragmenterade. Detta säger antagligen en del om fornlämnings karaktär, och framförallt om de processer som ägt rum på ytan i efterhand. Generellt ligger tyngdpunkten på dateringen av fyndmaterialet från omkring slutet av 1700-talet och framåt, vilket sammanfaller med expansionen av staden till området norr om Strömsån. Flera äldre föremål förekommer, men ofta i kontexter där det även finns yngre fyndmaterial. Detta tyder på att äldre lager i hög grad

Tabell 1. Perioder och faser.

Period	Beskrivning	Fas	Händelse	Kontextgrupp	Datering
1	<i>Innan bebyggelsen fanns på plats</i>	0	Preurbana naturliga lager	-	-
		1:1	Svämlager	1	1700-tal
2	<i>Tidig bebyggelse</i>	2:1	Konstruktion av stolpbyggd konstruktion	2a och 2b	1700-tal
		2:2	Konstruktion av gropar	3	1700-tal
		2:3	Deponering avfall	4	Efter 1770, ev 1800-tal
		2:4	Destruktion av stolpbyggd konstruktion	5	1700-tal, ev 1800-tal
		2:5	Destruktion och återfyllning av gropar	6	Slutet av 1700-tal och tidigt 1800-tal
3	<i>Området står oanvänt</i>	3:1	Utjämningslager	7	Sent 1700-tal och tidigt 1800-tal
4	<i>Strandbodsbebyggelse</i>	4:1	Konstruktion av strandbod	8	Ca 1750-1850
		4:2	Konstruktion av gropar mm	9	Ca 1750-1850
		4:3	Bruk av avfallsgropar	10	Ca 1750-1850
		4:4	Rasering av strandbod	11	1700- och 1800-tal
5	<i>Dränering</i>	5:1	Anläggande av dränering	20	1800-tal
		5:2	Utjämning/deponering	12	1800-tal
6	<i>Övergivande</i>	6:1	Bruk/övergivande fas	13	1800-tal
		6:2	Konstruktion av grop	14	1800-tal
		6:3	Bruk av avfallsgrop	15	1800-tal
7	<i>Hedelinska huset</i>	7:1	Konstruktion av Hedelinska huset	17, 18, 22, 23, 24, 25	1895 och framåt
		7:2	Konstruktion av gårdsytor mm	16, 19, 21, 30	1895 och framåt
		7:3	Destruktion / ombyggnation	26	1895 och framåt
		7:4	Användning och destruktion av tunna och brunn	27, 28	1895 och framåt
8	<i>Destruktion, modernt</i>	8:1	Utjämningslager	29	1900-2015

Tabell 2. Fyndkategorier

Tabell över det totala antalet föremål utifrån material i de olika perioderna.

För keramik och glas redovisas antal skärvor.

Eftersom endast ett fåtal skärvor kommer från samma kärl skiljer sig inte antalet kärl och antalet skärvor särskilt mycket åt.

Material	Period 1	Period 2	Period 3	Period 4	Period 5	Period 6	Period 7	Totalt
Ben	-	-	-	-	-	1	-	1
Bergart	-	-	-	1	-	-	-	1
Glas	7	6	26	8	16	17	45	125
Kakel	-	1	1	-	1	-	1	4
Keramik	11	15	25	43	94	50	97	335
Kritipipor	4	11	15	25	32	10	18	115
Metall	14	21	18	32	24	23	39	171
Tegel	-	1	2	9	3	4	4	23
Textil	-	-	-	1	-	-	1	2
Trä	-	-	-	-	-	-	1	1
Totalt	36	55	87	119	170	105	206	778

Tabell 3. Antal fragment av olika godstyper

KERAMIK	Period 1	Period 2	Period 3	Period 4	Period 5	Period 6	Period 7	Totalt
Fajans	-	2	1	2	3	1	1	10
Flintgods	4	4	13	1	48	23	43	136
Ljust lergods	-	-	-	1	-	-	1	2
Porslin	-	-	-	1	3	2	1	7
Stengods	-	2	3	9	11	2	9	36
Yngre rödgods	7	7	8	29	29	22	42	144
Totalt	11	15	25	43	94	50	97	335

blivit omdeponerade, och det är därmed oklart varifrån föremålen kommer. De kan vara omlagrade från äldre bruk och bebyggelse på platsen eller i närheten, men kan också ha kommit dit i samband med att man lagt på jordmassor från andra delar av staden.

Generellt kan sägas att fyndmängden ökar gradvis från den äldsta perioden till den yngsta, och vissa kronologiska tendenser för föremålsmaterial kan ändå urskiljas. Keramik av olika typer utgör den största fyndkategorin följt av metall, glas och kritipipor (i fallande ordning.) Det övriga fyndmaterial består av en mindre mängd föremål av tegel, kakel, bergart och organiskt material såsom ben, trä och textil.

I Tabell 2 presenteras hela föremålsmaterial indelat efter material och uppdelat på de övergripande tidsperioderna. Nedan beskrivs de olika materialkategorierna sammanfattningsvis. Föremålsmaterial finns också presenterat i Bilaga 3 Fyndlista, och redovisas kontextvis i Bilaga 2 Stratigrafisk berättelse. Det osteologiska fynd-

material presenteras under egen rubrik samt i Bilaga 5 Animalosteologisk analys samt i Bilaga 6 Fyndlista djurben.

Keramik

Keramik från undersökningen är generellt kraftigt fragmenterad och ofta nött och sliten. En del skärvor ser ut att vara svallade och ha legat i vatten. Mängden keramik ökar gradvis i de olika perioderna och är som störst i period 5 och 7, Tabell 3. Detta beror inte nödvändigtvis på att aktiviteterna var som mest omfattande då, utan det rör sig även om omlagrat material från de föregående faserna. Keramiken består till största delen - och ungefär lika stora delar - av yngre rödgods och flintgods. Därefter följt av stengods, fajans och ostindiskt porslin, samt två skärvor av gulbrännande lergods.

Yngre rödgods och ljust lergods är tillverkade av rödbrännande respektive gulbrännande leror som glaserats med blyglasyr. Yngre rödgods har traditionellt använts under lång tid i Sverige för

tillverkning av olika typer av kärl, både bordskärl och kokkärl. Från undersökningen finns kärl av rödgods i alla perioder.

Kärlyperna från undersökningen består av 33 fat, 19 skålar, 5 krukor, 1 trebensgryta och 1 krus. Eftersom endast ett fåtal skärvor kommer från samma kärl skiljer sig inte antalet kärl och antalet skärvor särskilt mycket åt.

Ytterligare 73 fragment finns med ej definierad kärlyp. Av dessa har flera dekorerats med piplerdekor och merparten av dessa kommer sannolikt från fat och skålar. De är heller inte sotade som kokkärl brukar bli. Kokkärl av rödgods verkar alltså inte längre ha varit vanligt förekommande, utan materialet domineras helt av bordskärl och förvaringskärl av yngre rödgods.

Ljust gulbrännade lergods är oftast importerat från kontinenten, men är inte ovanligt vid stadsarkeologiska undersökningar. Från undersökningen finns dock bara två skärvor, kanske beroende på att andra typer av gods som exempelvis flintgodset konkurrerat ut en del av tillverkningen vid denna tidsperiod.

Stengods är ett hårdbränt gods som använts främst till förvarings- och bordskärl. På grund av att det är helt ogenomsläppligt lämpar det sig för vätskor. Det kan däremot inte användas som kokkärl. Stengods har tillverkats i Europa sedan medeltiden. I Sverige startar en tillverkning vid 1700-talets slut i Skåne vid, bland andra, Höganäs.

Vid undersökningen hittades 36 skärvor av stengods, av dessa är nästan samtliga från krus. En skärva kommer från en kruka och åtta är från odefinierade kärl. Sex av skärvorna är av ett grått gods med blå reliefdekor, dessa kommer sannolikt från Westerwald i Rhendalen i nuvarande Tyskland. Där finns en känd produktion sedan 1500-talet och in i modern tid. Majoriteten av de övriga skärvorna kommer från så kallade mineralvattenkrus eller Selterkrus. Dessa är vanligt förekommande vid stadsarkeologiska undersökningar från slutet av 1700-talet och från 1800-tal. Kärlen är behållare för mineralvatten som blev populärt och ansågs hälsobringande vid denna tid. Tidsmässigt sammanfaller dessa till stor del med kur- och badortsperioden i Strömstads historia.

Porslin tillverkas av vit kaolinlera, som ger ett

vitt tunt, aningen genomskinligt gods. Vanligast är blå målad dekor under glasyren, men dekoren kan även målas med emaljfärger över glasyren. Porslin tillverkades sedan lång tid tillbaka i Kina och importerades till Europa via de Europeiska Ostindiska handelskompanierna. Det svenska ostindiska kompaniet existerade 1731-1813. Under denna period importerades stora mängder porslin (som en del av lasten ihop med andra varor) till Sverige. Godset fick i och med det snabbt en ganska stor spridning, kanske speciellt på västkusten, bland den sjöfarande befolkningen. Även om porslinet ursprungligen var en lyxvara och säkerligen var uppskattat för sitt dekorativa värde, var det vid 1700-talets slut sannolikt inte en särskilt exklusiv eller dyrbar vara. I keramikmaterialet från undersökningen förekommer enstaka skärvor av ostindiskt porslin från och med period 4 och framåt.⁷

Fajans är ett lergods, ofta av gulbrännande leror med en vit tennglasyr, där dekoren är målad över glasyren. Fajans användes framförallt till bordskärl som fat och skålar, men även i viss mån för förvaring. Fajansens historia och ursprung går längre tillbaka, men i Europa var Holland, och även Frankrike och Tyskland, stora tillverkare av fajans under 1600-talet och framåt. Under 1720-talet startades en svensk tillverkning vid Rörstrand och senare vid 1700-talets mitt vid Marieberg, samt därefter rad andra ställen. En del av fajanserna från undersökningen kommer sannolikt från den svenska produktionen.

Ett större fragment från en fajanstallrik fanns bevarad i ett avfallslager (S1100) i fas 2:3. Tallriken hade blå dekor i rokokostil som påminner om det så kallade "Rhenska mönstret" som målades bland annat vid Rörstrand och som förekommer från omkring 1700-talets mitt och framåt, *illustration 2:2* (F266).⁸ Enstaka små skärvor av fajans finns representerade i alla perioder från undersökningen, främst från fat och skålar.

Flintgods tillverkas av en blandning bestående av vitbrännande piplera och mald flinta, som glaseras med en klar blyglasyr. Tillverkningen

⁷ Nilsson-Schönborg 2001:24, 33-39, 70-71

⁸ Dahlbäck-Lutteman, H. 1980:37

Illustration 2.2. Fynd 266. Ett större fragment från en fajanstallrik framkom i avfallslager S1100, period 2. Tallriken har blå dekorer i rokokostil som påminner om det så kallade "Rhenska mönstret" som förekommer från omkring 1700-talets mitt och framåt.

startade i England vid 1700-talets mitt av Josiah Wedgwood och börjar därefter relativt snabbt tillverkas även i Sverige under 1770-talet. Tillverkningen blev snabbt omfattande. Ungefär på 1810-talet och framåt började det bli vanligt att dekorera flintgodset med överföringstryck vilket gjorde det enkelt och billigt att framställa rikligt dekorerade kärl. Tekniken förekom även tidigare i mindre omfattning.⁹

Flintgods är lika vanligt förekommande som yngre rödgods i materialet från undersökningen. Det förekommer främst från period 5 och framåt men även tidigare.

Det finns flera exempel från undersökningen på tallrikar med kantdekor i relief som utvecklades vid Wedgwood under 1760-talet och togs upp även vid de svenska fabrikerna, så kallad "shell-edged ware" och "feather-edged ware". Även flera av de handmålade brämdekorerna med växtinspirerade motiv i grönt, gult, brunt

och blått har sannolikt engelska förlagor, eller har tillverkats i England från och med 1770-talet. Exempel på dessa dekorer finns bland annat i utjämningslagret (S1015) i fas 3:1 och i senare utjämningslager (S1029) i fas 5:2. Det finns även senare exempel från 1800-tal med enkla stämplade dekorer, så kallade "sponge-decorated wares". Under de senare perioderna blir det transfertryckta dekorer vanliga i fyndmaterialet.¹⁰

Glas

Totalt består glasmaterialet av 125 fragment. Av dessa utgörs 37 fragment av fönsterglas, varav 10 fragment är av klart fönsterglas, sannolikt med en sentida datering kanske från Hedelinska huset. De övriga är svagt gröntonade och har kröjslade/handskurna kanter. Dessa kan komma från den äldre bebyggelsen på platsen. Exempelvis fönsterglas i fas 3:1 (F47) skulle kunna komma från destruktionen av de äldsta strandbodarna, men det kan också vara omlagrat material från andra delar av staden.

Bland kärlglaset är den övervägande delen bestående av buteljer, 69 fragment. Av dessa utgörs ungefär hälften av bruna respektive grönaktiga buteljer. De bruna är övervägande industriellt framställda och har en yngre datering, medan de grönaktiga i högre grad har luftbubblor och puntellmärken vilket visar att de är munblåsta. 13 fragment utgörs av övrigt kärlglas, även bland dessa förekommer skärvor av modernt klart glas tillhörande Hedelinska huset. De övriga består av ett par spetsglas, odefinierade dryckeskärl, olika flaskor (ej buteljer), och ett eventuellt bläckhorn eller möjligen ett medicinkärl.

I den äldsta perioden finns enstaka buteljglas och fönsterglas och från och med ödeperioden under period 3 finns större mängder glas. Bland annat det ovan nämnda fönsterglas, men även buteljglas och en smal hals från en parfym- eller medicinflaska, *illustration 2:3* (F46). Spetsglas på fot förekommer exempelvis i rasingen efter strandboden i period 4. En avfallsgrop (S1054) under fas 6:3, innehöll bland annat en liten glasburk, troligen en medicinburk. I den yngsta pe-

⁹ Dahlbäck-Lutteman, H. 1980:109ff

¹⁰ Se exempelvis Dahlbäck-Lutteman, H. 1980:109ff, och Nordenson, E. 1968:23-54.

Illustration 2.3. Fynd 46. En smal hals från en parfym- eller medicinflaska. Från svämlager S1015, period 3.

Illustration 2.4. Fynd 66, en låshake från raseringslager S1017, period 7.

rioden 7 domineras glasmaterialet av buteljer och kärlglas med en datering till sent 1800-tal och 1900-tal.

Metall

Fyndmaterialet från undersökningen omfattar 171 metallföremål. Bland dessa utgörs den övervägande delen av spik.

Järnföremål utgör den största delen, totalt 152 stycken av metallföremålen. Av dessa är 145 spikar av olika slag och storlek. Dessa återfinns framförallt i olika svämlager och rivningslager från övergivandefaserna på platsen, men även i viss utsträckning i olika gropfyllningar. Övriga järnföremål är en låshake, *illustration 2:4* (F66), och ett cylindriskt avlångt föremål som tolkats som en pistolpipa, *illustration 2:5* (F138). Pistolpipan är 10,5 cm lång. Den har en kvadratisk infästning och rund pipdel med en mynningsdiameter på 1,8 cm. Pistolpipan hittades i utjämningslager (S1029) i fas 5:2. Det finns även två oidentifierade järnfragment, samt ett fragment sannolik järnslag från undersökningen.

Cu-legering. 16 föremål av koppar/kopparlegering hittades vid undersökningen. Tre av dessa är mynt; ett svenskt öresmynt från Ulrika Eleonora (regeringstid 1718-1720), 1 halv skilling från 1809 (Gustav IV Adolf), *illustration 2:6* (F8), och ett 2 öresmynt från 1874 (Oscar II). Övriga föremål är sex knappnålar, *illustration 2:7* (F45), en handsmidd spik/nit, ett fragment från ett bäl-

Illustration 2.5. Fynd 138. Troligen en pistolpipa. Hittad i utjämningslager S1029 i period 5.

tesspänne eller kanske ett skospänne, *illustration 2:8* (F168), en knapp, *illustration 2:9* (F152), samt en sked som var relativt modern och eventuellt tillverkad av mässing.

Spännet (F168) hittades i de äldsta svämsedimenten (S1035) i fas 1. Men där fanns även viss inblandning av modernt material. Fem av knappnålarna påträffades i utjämningslagret (S1015) i fas 3:1, och en knappnål i brandlagret (S1065) i fas 4:4. Det äldsta myntet från 1719-1720 återfanns i raseringslagren efter strandboden (S1086) i fas 4:4; den stratigrafiska dateringen av strandboden bör vara något senare, kanske var myntet redan ganska gammalt då det hamnade i lagret. Myntet från 1809 hittades i avfalls-lager (S1013) i fas 6:1, vilket bör stämma relativt

Illustration 2.6. Fynd 8, skillingmynt från 1809, Gustav IV Adolf.

Illustration 2.7. Fynd 45. Fem knappnålar från svämlagret S1015, period 3.

Illustration 2.8. Fynd 168, ett fragment från ett bältesspänne eller kanske ett skospänne. Hittades i S1035, svämlager från period 1.

Illustration 2.9. Fynd 152. En knapp i kopparlegering, funnen i utfyllnadslager S1029, period 5. En välvd ihålig knapp med trolig relieffdekor och bevarad ögla på bakstycket. Knappen är i två delar.

väl med dateringen av fasen. Det yngsta myntet från 1874 tillhör Hedelinska huset, fas 7.

Bly. Från undersökningen finns två oidentifierade blyföremål, eventuellt blykuler som deformerats vid användning, samt två små blyklipp.

Kritpipor

Skaftfragment från kritpipor är vanligt förekommande vid undersökningar från den här

tidsperioden. I materialet från skepparen finns 115 fragment, och kritpipor återfinns i alla perioder men är vanligast under period 4-5. Även i period 3 och 7 finns flera kritpipor. Period 3, 5 och 6 är dock utjämnings- och övergivandefaser, och fyndmaterialet i dessa perioder kommer sannolikt till stor del från den äldre bebyggelsen och bruket på platsen.

Merparten av kritpiporna från undersökning-

en utgörs av enkla odekorerade skaft. Dessa har inte kunnat dateras närmre. De har heller inga spår efter slitning som kommer av långvarigt bruk. Ett av skaftfragmenten från period 3 har en vriden dekor som kan dateras till 1690-1730.¹¹ Åtta fragment kommer från piphuvuden, och av dessa finns tre nästan hela huvudfragment. På två av dem syns otydliga stämplat under klacken. Den ena, med bokstäverna VKD, kan utifrån formen dateras till 1700-talets första hälft och är hittad i ett utjämningslager/svämlager (S1015) i fas 3:1, i samma kontext fanns även det dekorerade pipskaftet. På den andra stämpeln står det eventuellt ALB eller AIB och pipan har punktdekor, så kallad millning, vid mynningen. Stämpelarna har inte kunnat identifieras närmare.

Fynd 275 utgörs av undersökningens enda dekorerade piphuvud, *illustration 2:10*. Detta framkom under stenläggningen S1006, sannolikt i svämlagret (S1015) i fas 3:1 eller utjämningslagret (S1029) i fas 5:2; fyndomständigheterna är tyvärr oklara. Då typen verkade vara ovanlig skickades frågan vidare till Robert Bergman Carter, Lunds universitet. Han svarar så här på en förfrågan om typ och ursprung:

Pipan är sedan tidigare okänd vad jag vet, och ingen av de experter från Nederländerna och England som sett [fotografierna] har uppgett att de känner igen den. Rent deduktivt tror jag att det rör sig om en någorlunda lokal (sannolikt Norge) produkt med en datering ca 1750-1800-tal. Frisyr och karpus antyder inspiration från s.k. soldatpipor som tillverkades i Danmark.¹²

Organiskt material – trä, textil och ben

Två textilfragment hittades vid undersökningen, det ena i ett lager (S1021) i period 7, Hedelinska huset. Detta var någon typ av växtfiber med spår av sömmar längs ena kanten. De andra fragmentet var ett litet fragment av en stickad textil som hittades i rasingen efter strandboden (S1084) fas 4:4.

Ett svarvat handtag av ben med gängor för fästning hittades i en avfallsgrop (S1054), fas 6:3. Kanske är det ett handtag till en stämpel av något slag, *illustration 2:11* (F202).

Ett träföremål har registrerats, ett tunnlock

Illustration 2.10. Fynd 275, kritpipshuvud i form av ett manshuvud. Det syns inte på denna bild, men exemplaret har tydliga gjutsömmar. Funnen under stenläggningen S1006, i svämlager S1015 (period 3) eller utfyllnadslager S1029 (period 5).

Illustration 2.11. Fynd 202. Ett svarvat handtag av ben med gängor för fästning som hittades i avfallsgrop S1054, period 6.

från en nedgrävd tunna tillhörande Hedelinska huset, period 7. Locket hade två borrarade hål, och kring hålen fanns en ring av tät spikade kopparnubbar. Nubbarna har antagligen fäst något textilmaterial ovan hålen. Tunnan som locket varit fastsatt på kan kanske ha ingått i någon typ av pumpanordning. Själva tunnan togs inte in.

Tegel, kakel och bergart

Enstaka tegel samlades in vid undersökningen,

¹¹ Åkerhagen 2006:27

¹² Bergman Carter muntligen 2021-04-26

totalt 23 mer eller mindre intakta fragment. Av dessa var sju stycken takpannor och resten murtegel, både rött och gult och av varierande storlek.

Fyra kakelfragment av olika typ hittades i kontexter tillhörande period 2, 3, 5 och 7. Eftersom det är enstaka små och nötta skärvor är det omöjligt att avgöra om de kommer från bebyggelse på platsen. De kan också vara omlagrade från andra delar av staden.

En bit bränd flinta framkom i brandlager (S1065), fas 4:4.

Konservering och gallring

Av det insamlade materialet har 13 föremål/fyndposter valts ut för konservering (se fyndlista *Bilaga 3*) och har inlämnats till Studio Västsvensk Konservering, SVK (arbetet pågår i skrivande stund). Föremål från de äldre perioderna har prioriterats och i övrigt har urvalet gjorts utifrån föremålstyp, kontextuellt sammanhang och skick på föremålet. Metaller och föremål av organiskt material som ej konserveras har gallrats ut efter registrering. Även detta framgår av *Bilaga 3*. I *Bilaga 4* kan du se en röntgenbild av de föremål som konserveras.

Osteologisk analys

Animalosteologisk analys har utförts av Cathrine Andersson, Rio Gbg. Nedan följer en sammanfattning av resultaten. Se *Bilaga 5* för fullständig rapport, samt *Bilaga 6* för fyndlista.

Osteologisk analys görs för att få en uppfattning om frekvenser och bevaringsgrad av ben från olika grupper av ryggradsdjur i olika typer av lager. Förekomst av gnagmärken, erosion eller eldpåverkan kan hjälpa till vid bedömning av olika lagers tillkomsthistoria.

Det osteologiska materialet har en samlad vikt om knappt 2 kg. Av dessa har cirka 1,4 kg kunnat bestämmas till art, och cirka 0,5 kg till grupper så som däggdjur, fågel eller fisk. Även mollusker och skaldjur förekommer. Benmaterialet är till största delen kraftigt urlakat och mycket fragmenterat. Många av benen uppvisar dessutom tecken på vädring och ett mindre antal har blivit gnagda av råttor. Det finns även element från själva råttorna i en av lokalens kontexter.

Bland däggdjursbenen förekommer nästan uteslutande nötboskap, får/get och tamsvin. Av fågel finns bara ett fåtal ben från tamhöns och tamgås representerade. Ett av gåsbenen kommer från svämlagret S1035 i period 1. Det andra gåsbenet samt hönsbenen kommer från en kontext som heter "Norra området" och som tyvärr saknar känd relation till övriga kontexter.

Flertalet ben uppvisar skär- och huggmärken efter slakt och styckning. Styckningsmärkena är till övervägande del placerade vid ledändar, eller så har hela element kapats, för indelning av kropparna i olika köttstycken och för att separera bort de köttfattiga elementen från de köttrika. Placeringen av de olika styckningsmärkena indikerar ett gediget kunnande. Materialet i sig uppvisar en blandning av köttrika och köttfattiga element, vilket tyder på en blandning av hushållsavfall och slaktavfall. De kontexter som innehåller ben med styckningsmärken utgörs i tre fall av olika lager som kopplats till omlagring, övergivande etc (S1013/period 6, S1015/period 3, S1029/period 5). Två kontexter är kopplade till strandboden i period 4 (S1068, S1086). Gropen S1098 har en något oklar stratigrafi, men sett i ljuset av fyllningen utgörs nog denna av samma typ av omrörda avfallslager som har täckt stora delar av ytan. Med möjligt undantag för de ben som kan knytas till strandboden, bör nog detta benmaterial snarast tolkas som ett diffust avfallsmaterial i omrörda kontexter, och inte något som kan knytas till en specifik användningsfas eller konstruktion.

Trots att däggdjursbenen från Skepparen är kraftigt fragmenterade och urlakade så uppvisar lokalen en gedigen samling av små fiskben, som kunnat insamlas tack vare omfattande sällning, och dessa är relativt välbevarade. Endast havsfisk förekommer i det analyserade materialet. Den art som dominerar är sill, följt av torskfisk, *Tabell 4*. Noterbart är att de flesta elementen, speciellt från torskfisk, härrör från relativt små fiskar vilket indikerar ett lokalt och strandnära fiske. Fiskbensmaterialet varierar mellan kontexterna, men generellt kan sägas att elementfördelningen till större delen består av kranieben och fenelement, det vill säga delar av fisken som rensats bort.

Tabell 4. Fiskben (osteologisk analys samt makrofossilanalys)

Kontext	Fas	Typ	Torsk	Torskfisk	Vitling	Horngädda	Plattfisk	Sill	Makrill	Fisk	Makrofossil-analys	Totalt
1015	3:1	Sväm-lager	17	7	-	2	8	29	15	136	(ej utfört)	214
1035	1:1	Sväm-lager	1	3	-	-	2	1	2	40	0	49
1039	4:3	Grop-fyllning	1	3	1	-	1	-	-	32	Mycket fiskben	38
1050	4:1	Lergolv	5	-	-	-	-	-	-	5	(ej utfört)	10
1054	6:3	Grop-fyllning	-	-	-	-	-	-	-	-	Fiskben	?
1068	4:3	Grop-fyllning	-	-	-	-	-	-	-	-	Fiskben	?
1098	2:5	Grop-fyllning	-	-	-	-	2	37	-	100	Fiskben	139
1100	2:3	Avfalls-lager	-	1	-	-	-	-	-	3	Mycket fiskben	4
1100, centr. del	2:3	Avfalls-lager	3	1	-	-	1	-	-	16	-	21
Totalt			27	15	1	2	14	67	17	332		475

Fiskbenen kommer bland annat från kontexterna S1015, S1035 och S1098, vilka är samma svämlager och omrörda lager som fågelbenen och benen med styckningsmärken kommer från, vilket innebär att samma förbehåll även gäller tolkningen av dessa. Ytterligare fiskben kommer från S1100, ett avfallslager från period 2 med en svårtolkad stolpkonstruktion. S1039 och 1050 hör båda till strandboden i period 4. Såväl fas 2 som fas 4 skulle kunna knytas till fiskenäringen. Det samma gäller sannolikt även för den mellanliggande period 3, även om detta fyndmaterial inte kan knytas specifikt till undersökningsområdet.

Till skillnad från resultaten från den miljö-
arkeologiska analysen baseras den osteologiska analysen på samtliga framkomna ben, men endast de kontexter som verkade innehålla fiskben sållades i fält. I detta urval finnas alltså möjligen en källa till viss snedvridning av resultaten. Att fiskbenen till största del utgörs av rens skulle kunna tyda på att fisk framför allt beretts inom ytan, inte ätits. Att däggdjursbenen är från såväl köttrika som köttfattiga delar kan tolkas på olika sätt. Sannolikt representerar däggdjursbenen såväl slakt som konsumtion, men på grund av de omrörda lagerkontexterna är det svårt att avgöra vad som konsumerats inom ytan och vilka ben som hamnat här på andra vis.

Miljöarkeologisk analys

Makrofossilanalys har utförts av Miljöarkeologiska laboratoriet (MAL) i Umeå. Nedan följer en sammanfattning av resultaten. Se *Bilaga 7* för fullständig rapport.

Miljöarkeologiska analyser syftar till att utreda närmiljö och lagerbildningsprocesser, men kan också ge upplysningar om näringsfång, diet, hantverksaktiviteter med mera. Makrofossilanalys utfördes på nio prover, vilka insamlades från fyllningar (S1039, S1054, S1068, S1084, S1098) och lager (S1013, S1017, S1035, S1100), *illustration 2:12*. Dateringen av kontexterna sträcker sig från svämlagret i fas 1 (S1035) till ett raseringslager från fas 7 (S1017). Prover har också analyserats från fas 2 (avfallslager), fas 4 (gropar i anslutning till strandboden) samt från fas 6 (övergivandefas).

Bevarandeförhållandet i samtliga prover bedömdes vara bra, och MAL hittade fröer i såväl de olika lagren som i fyllningarna. I lager och fyllningar med humöst och organiskt material hittades ett större frömaterial än i de prover som tagits i mer sandiga/grusiga anläggningar där det botaniska materialet var mer sparsamt.

Proverna innehöll frön från växter som representerar den lokala floran i den absoluta närmiljön, samt en blandning av avfall i form av ben, kol, metall och glas/keramik/porslin. Benen var både brända och obrända och i varierade stor-

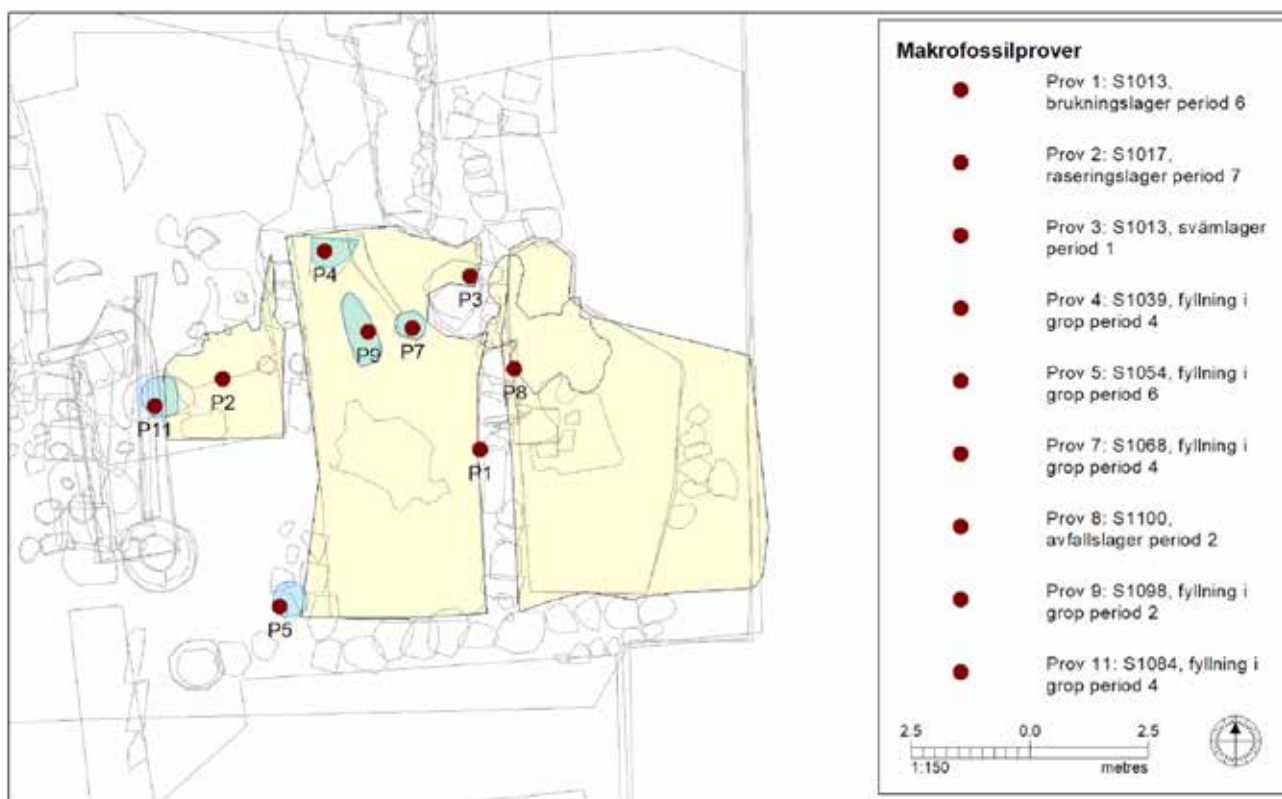

Illustration 2.12. Kartan visar var makrofossilprover togs inom ytan.

lekar. Fiskben, mestadels kotor, framkom i rikliga mängder i några av proverna, medan andra innehöll ben från större djur. I övrigt fanns föns-terglas, tjockare glas, glaserad keramik och porslin, samt metallbitar, rostiga spikar, glödskalet och andra rester från metallarbete och vardagsaktiviteter. Precis som var fallet med fisk- och fågelbenen ovan, framkom slagg i svämlager, avfalls- och omrörda lager på ytan (S1013 och S1035/period 1, S1100/period 2, S1001/period 7), vilket gör det svårt att koppla fynden till eventuella verksamheter inom ytan. Rester av avfall som kopplas till föda går framförallt att se i det icke-botaniska materialet i form av fiskben och andra djurben. Det finns inga spår av import i det botaniska materialet. Samtliga arter är lokala och återfinns både i stadsmiljöer och vid gårdar utanför städerna.

De arkeobotaniska resultaten utgörs inte till stor del av de för stadslagermiljöer vanligt fö-

rekommenderade matresterna och hushållsavfallet såsom kärnor och nyttoväxter. Istället finns ett ganska tydligt sammansatt material av arter som trivs på frisk, näringsrik och kväverik kulturjord, i exempelvis rabatter, diken och jordhögar - här väl representerat av arterna vildpersilja, målla, bolmört och rosenmalva/myskmalva. Den art som dominerar är hallon, följt av målla. Resterande arter förekommer sporadiskt, såsom dagglåpa, kråkbär, revormstörrel, jordrök, plister, starr och brännässla. Trots att proverna täcker in hela tidsperioden från period 1 till period 7 visar alltså det makrofossila materialet på en närmiljö som är tämligen likartad över tid. Trots den påbörjade urbaniseringen av Strömsåns norra sida och - med tiden - uppförandet av Hedelinska huset kvarstår alltså en i allt väsentligt icke stadslag miljö. Noterbart är också att spår av import helt saknas i det botaniska materialet, vilket sannolikt understryker detta.

Del 3: Strömstad utifrån längder och historiska kartor

Författare: Mats Pettersson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Bakgrund

Strömstad får år 1668 handelsprivilegier och år 1672 stadsprivilegier. Platsen kallades tidigare Strömmen och har varit del av två äldre enheter, *Bojar* på del norra sidan och *Österöd* på den södra sidan. Strömstads norra del hörde därefter till *Blomsholms säteri*, beläget drygt 5 kilometer nordost om Strömstad, vilket fick sätesfrihet år 1620 och namn efter sin dåvarande ägare, Anders Bloome. Gården övergick efter flera byten till generalmajor Sven Rank år 1665.¹³

Den tidigaste kända bebyggelsen på Strömstads norra del bestod av strandsittare, vilket på svenska västkusten och i Norge är en benämning på backstugusittare.¹⁴ Strandsittare är en term för en egendomslös person i Sverige och Norge som av en jordägare fick arrendera en bit strand för att bosätta sig på, eller helt enkelt slog sig ner där mer eller mindre med jordägarens goda minne. En allmänning har också varit en möjlig plats för strandsittaren att slå sig ner på. Denna boendeform var framförallt vanlig under 1600-talet, men fanns kvar in på 1900-talet. I flera kustsamhällen har det varit stridigheter kring mark utifrån etablering av orten som strandsittarsamhälle.¹⁵

Linnélärjungen Pehr Kalm noterade vid sin resa genom Bohuslän, att ”de flesta kustbor var fiskare ’utan större jordlapp att bruka än ett litet kålland’”. Strandsittarbosättningens utveckling till ett yrkesfiskarsamhälle ter sig ganska typiskt för Halland och Skåne. Bosättningsmönstret i dessa kustsamhällen har dock ofta förblivit glesare än i Bohuslän”.¹⁶

¹³ Bohusläns historia och beskrivning del 2, <http://runeberg.org/aehbhob/2/0026.html>

¹⁴ Nationalencyklopedin

¹⁵ <https://sv.wikipedia.org/wiki/Strandsittare>

¹⁶ Hellspong & Löfgren 1977

Kartanalys

För att kunna följa bebyggelseutvecklingen i området kring platsen för den arkeologiska undersökningen valdes några historiska storskaliga kartor ut för rektifiering. Dessa finns i lantmäteriets digitala kartarkiv, utom en stadskarta från Strömstads museum. Som grundkarta användes det ekonomiska kartbladet. Området för analysen löper längs den norra sidan av Strömsån, det vattendrag som idag delar Strömstad i en sydlig och en nordlig del. De fem storskaliga historiska kartor som valdes visar på utvecklingen av stadsplanen i området från andra halvan av 1600-talet fram till slutet av 1800-talet.

Några nedslag i längder, som är samtida med de historiska kartorna, presenteras nedan tillsammans med kartmaterialet.

Rektifieringen

Genom att lägga den historiska kartan mot en modern fotobaserad karta kan de historiska kartornas vinkel- och avståndsfel korrigeras. Ytorna översätts därefter till ett modernt teckensystem bestående av linjer och raster. Kartkommentaren för de olika fälten läggs in som text vid behov. Man kan då på ett enkelt och tydligt sätt se den tidigare markanvändningen, till exempel vilken typ av bebyggelse och vilka tomter som sammanfaller med platsen för undersökningen.

Geometrisk avritning

På den äldsta kartan år 1668¹⁷ står att läsa:

”Geometrisk Afriitning uppå skiärgården utanför Strömsvattnet med siglationer, hambnar, öjar, holmar, skiärgrunder, tillijka med Saltvärket som af nyo är upprättat finnes noterat med literis som följier: [...] L. är strandsittare på Blomsholms ägor stenig mark”

Detta är det tidigaste belägget för bebyggelse på platsen. Kartan visar en mindre grupp hus för strandsittare på Blomsholms säteris ägor markerad med littera L på norra sidan Strömsån, totalt fem enheter. En av de fem strandsittarenheterna faller väl samman med undersökningsområdet

¹⁷ Akt N110-1:4, (<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>)

Illustration 3.1. Geometrisk avritning från 1668 vilken visar skärgården utanför Strömsvattnet. Kartan visar en mindre grupp hus för strandsittare på Blomsholms säteris ägor på norra sidan av Strömsån. Detta är det tidigaste belägget för bebyggelse i området. Källa Lantmäteriet.

och skulle kunna kopplas till den påträffade husgrunden i dess sydöstra del, illustration 3:1 och 3:2.

Geometrisk karta

Nästa karta är upprättad år 1695¹⁸ och i inledningen på karttexten står att läsa:

"Geometrisk charta och deliniation utöver Strömstad

¹⁸ Akt N110-1:5

en liten sjöstad i Bohuslän och Norwijken Vätte härad och Skiee socken."

I Notarum Explicatio står:

"Röd"-markerade "ähr de tompter som bebygda äro"...
 "Gul"- markerade "ähr de tompter som obebygda äro".

Littera 76. Enligt kartan ligger ytan för undersökningsområdet på "norra sidan" (av strömmen) och "lyder till ___ general Major Rank___".

Illustration 3.2. Relation mellan undersökningsområdet (gul) och de tidigaste stransittarenheterna (röda punkter) på 1668 års karta, totalt 5 enheter.

Illustration 3.3. Relation mellan undersökningsområdet (gul) och de tidigaste stransittarenheterna (röda linjer) utifrån 1695 års karta, nu totalt 24 enheter. Se också illustration 1:2.

Illustration 3.4. Relation mellan undersökningsområdet (gul) och stransittarenheterna (röda linjer) på 1716 års karta, nu totalt 25 enheter. Tomt 11 som tillhör Paul murmästare sammanfaller med undersökningsområdet. Se också illustration 4:3.

Nu har strandsittarbefolkningen enligt kartan ökat till 24 enheter på den norra sidan av Strömsån. Ingen av dessa sammanfaller med undersökningsområdet, enligt kartan kan det tolkas som att platsen är obebyggd vid denna tid, illustration 3:3. Se även illustration 1:2. En alternativ tolkning är att kartan redovisar major Ranks ägor och inte stadens, vilket styrks av kartkommentaren (se littera 76 ovan).

Geometrisk avmätning

Nästa karta är upprättad år 1716¹⁹ och i karttexten står att läsa:

"Geometrisk avmätning och delineation som till al-
ler underdånigste följje av hans hög Grefelig Exellens
kongl. Rådet Generallens och General Gouverneuren
Carell Gustav Mörnens nådige ordres af ___ 22 och 27
augustii 1716, öfwer nordsidan Ellffuen aff Strömstad
[...] belägne uti Giöteborgh och Boohuus län, Noruii-
kans fögdrij, Wätte härat och Skiie socken nämligen:
Littera 11. Uthwijsar Pauel murmästares ___ huus
tompt och en kåltäppa afsand jord till 2 ½ kappland
Som ___ uti (grundleija) till Blombsholm ___ 2 penningar"

Enligt 1716 års karta sammanfaller återigen
det arkeologiska undersökningsområdet med
en strandsittarbosättning, nämligen "Paul Mur-
mästares hus tomt och en kåltäppa...", illustration
3:4. Se även illustration 4:3. Det är också vid denna
tid som den norra sidan av Strömsån ... "som be-
står av 25 st strandsittare avtagna Både till huus
tomt och kåltäppor, Som till dato hafua lydt till
Sätterijet Blombsholm, som ligger på dess fräl-
se hemman Bäjaredz grund ... ofördrögeligen
uthbyttas Emot nöyacktigt wederlag, och lägias
bemålte grund under staden Stömstad". Alltså
övergår Blomsholms säteri ägor på norra sidan
älven till stadens ägor i samband med upprät-
tandet av denna karta.

Storskifteskartan

Storskifteskartan²⁰ är upprättad år 1764 och i
karttexten står att läsa:

"Geometrisk charta över det till staden Strömstad do-
nerade kronohemmanet Bojar med underliggande torp
Sjöboskogen Nostewiken Kasantången Washuset och
Riddersängen. Staden Strömstad samfalta geometrisk
charta. Tomterna uti sjö- och stapelstaden Strömstad
hwar efter delningen på Bojars inägor skiedt... Norra
sidan af staden".

På den historiska kartan finns nu endast 7
fastigheter avritade varav den till undersök-
ningsområdet närmast liggande har beteck-
ningen nr 13, illustration 3:5. Se även illustration

¹⁹ Akt N110-1:6

²⁰ Akt N110-1:8

Illustration 3.5. Relation mellan undersökningsområdet (gul) och fastigheter (röda linjer) på karta från 1764. Närmast liggande fastighet till undersökningsområdet har beteckningen nr 13. Se också illustration 1:3.

Illustration 3.6. Relation mellan undersökningsområdet (gul) och fastigheter (röda linjer) på Stadskarta från 1864-1880. Fastighetsgränserna börjar nu sammanfalla med den moderna stadsplanen. Se också illustration 1:6.

1:3. Däremot framgår det på en karta som visar befolkningsspridningen år 1771 på Udden, den norra sidan av staden, att inflyttning fortsätter att växa.²¹ Storskifteskartan visar alltså inte den totala bebyggelsen endast ägor donerade av kronhemmanet Bojar.

Längder

I skriften *Strömstad fjärde roten*²² finns uppgifter angående denna fastighet, nr 13. Den ägs 1758 av Erik Guttormsson och åtminstone från 1767 av jaktbåtsman Anders Högberg. Denne och hans hustru Katarina Andersdotter säljer 5/2 1781 till borgaren Anders Nilsson Blomström hus på nordsidan, mellan klockaren Jonas Holms i väster och lotsen Jonas Olssons på östra sidan, för 26 riksdaler 32 skilling sp.²³

²¹ Andersson m fl 1997

²² Ockelman 1999

²³ Riksarkivet, Fastebrev C. B. 23/4 1783. (1 skilling specie = 2 2/3 skilling banco)

Anders Blomströms hus på nordsidan inropas 1785 av byggmästare Johan Vengren för 86 riksdaler 40 skilling. Huset ägs eller bebos 1788 av smeden Petter Granlund och 1789-91 av Lars Olsson Hjerpedal. År 1792 ägs huset av garvare Lars Lindahl som 1792 byter bort det mot nr 22 i samma rote till sjöman Clemet Torstensson, som står som ägare till och med 1795. Fastigheten ägs 1796-1800 av karduanmakare Olof Dahlgren och inropas 1802 av sämskmakare Lars Velin för 49 riksdaler 32 skilling. Denne säljer 1803 till garvare Lars Lindahl för 150 riksdaler. Anders Lind fordrar såsom ägare av nr 14 att få bördä tomten, som enligt utslag av 1810 tilldömes honom.²⁴

Enligt tomtindelningen år 1775 täcker fastigheterna nr 38 ½ och 38 dagens fastighet Skepparen 8, se illustration 3.6. Tomt 38 ½: M. Zimmermann säljer 1814 till Olof Zimmermann hälften i en av dem gemensamt ägd sjöbod utanför nr 38 mot hälften i Rössbergsklåvan, hälften i en bod samt mellangivne 30 riksdaler.²⁵ Olof Zimmermann säljer 20/1 1847 till fiskaren Kristian Simonsson för 500 riksdaler.²⁶

Tomt 38 ägs från 1775 av enrolleringskarlen (sjöman eller fiskare som var värvad för att vid behov kunna inkallas till flottan) Olof Torkelson. Tomten tillfaller vid dennes död, år 1800, hans änka Anna Andersdotter. År 1807, då änkan avlider, övergår fastigheten enligt testamentet, innehållande stuga och kök, till dottern Anna Olsdotter, gift med sjöman Anders Nilsson Möller, och därefter med sjöman Jonas Österberg, död 1835.

Stadskarta

Den sista av de fem rektifierade kartorna är en stadskarta som visar situationen vid tiden för stadsbranden och den efterföljande regleringen av stadens fastigheter, år 1864, 1876 och 1880, illustration 3:6. Se även illustration 1:6.

"Karta över Strömstad uti Bohuslän upprättad, Dels år 1864 af kommissionslantmätaren S. M. Ahlenius Dels år 1876 af kommissionslantmätaren Beckmarck Dels och, hvad beträffar den år 1880 af brända stads-

²⁴ Riksarkivet, Uppbud 14/6, 14/7, 13/8 1810

²⁵ Riksarkivet, Fastebrev 11/9 1815

²⁶ Riksarkivet, Fastebrev 30/8 1847

delen i och för reglering samma år Af Julius Hallberg löjtnant”

I samband med branden byter tomt 38 ½ namn till 32N och senare till Målaren 1, samt tomt 38 till 31N och senare till Målaren 3. År 1893 bestod tomten Målaren 1 av ett källand med en sjöbod som låg nere vid strandkanten.²⁷ Nu börjar staden anta sitt nuvarande utseende och det är precis åren innan tomten till Hedelinska huset köps in och huset börjar byggas år 1895.

Slutsats

Den tidigaste husgrunden (period 2) påträffad vid den arkeologiska undersökningen skulle

kunna styrkas av antingen Geometrisk avritning upprättad år 1668 eller Geometrisk avmätning från år 1716.

Sammanfattningsvis utifrån arkivmaterial kan sägas att karaktären på bebyggelsen och befolkningen på Udden, från 1660-talet fram till förra sekelskiftet, förändras från att ha bestått av ett litet antal strandsittare på ofri grund, lydande under Bojars gård och därefter Blomsholms säteri, till en stadigt ökande befolkning och antal byggnader. I och med att staden köper in marken år 1716 blandas en renodlad fiskarbefolkning med tiden ut med andra yrken.

²⁷A. Söderbom 1900, Ockelman 1999

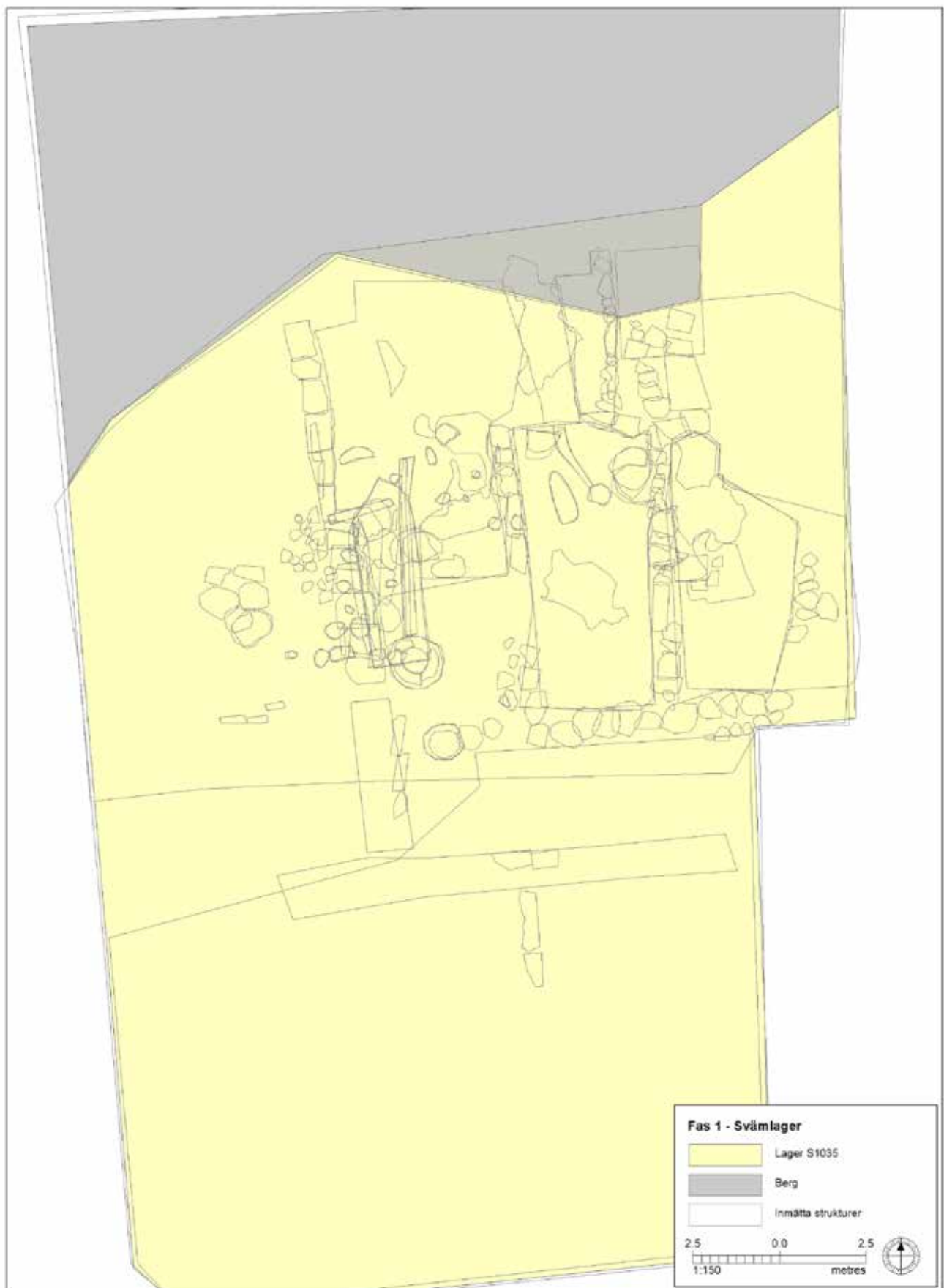

Illustration 4.1. Period 1, före bebyggelsen. Kartan visar bergets utbredning i norr, samt den generella utbredningen av svåmlagret S1035. Lagret fanns över i stort sett hela den undersökta ytan. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

Del 4: Tolkning

Författare: Annika Östlund och Arwo Pajusi, Kulturlandskapet, samt Oliver Brown, Caj Carlstein och Jeanette Gustavsson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

Platsens faser

Genom dokumentation och datering av identifierade lager och konstruktioner har det varit möjligt att upprätta en grov kronologi. Dateringsunderlag har främst utgjorts av keramik och andra artefakter. Av särskild vikt har varit att särskilja och utreda den tidiga bebyggelsens utbredning och funktion. Fyndmaterialet har varit avgörande för funktionsanalysen, då olika aktiviteter och skiftande befolkning framförallt kan diskuteras i ljuset av fyndmaterial och hur det skiljer sig över tid. Resultaten från undersökningen visar att händelseförloppet på platsen kan delas upp i sju perioder. Varje period har vidare delats in i en eller flera stratigrafiska faser. För mer detaljerade redogörelser hänvisas till *Bilaga 1 Kontexttabell* samt *Bilaga 2 Stratigrafisk berättelse*.

Period I – före bebyggelsen

Under denna tid utgjordes området av en ohävdad strandzon som regelbundet översvämmades, *illustration 4:1*. I samband med att närliggande områden bebyggs och aktiviteten i staden ökar, så dumpas allt mer avfall i Strömsån. Avfallet förs med tidvattenströmmar och vågskvalp in i strandzonen där det avsätts. Detta avfallsmaterial omlagras i horisonter som sedan övertäcks säsongsvist av finkorniga sediment. Detta ger varviga sandlager som innehåller olika typer av fyndmaterial. Denna om- och överlagring upphör först när Strömsån byggs om till en kanal i mitten eller slutet av 1800-talet.

Fyndmaterialet innehåller svallade fragment av keramik, glas och djurben, bland annat ett av totalt två ben från tamgås. Analyserade jordprover visar på en mycket begränsad förekomst av frön, däremot på förekomst av metallslag. Fas 1:1 dateras utifrån fyndmaterialet till 1700- och 1800-tal, vilket motsägs av att fas 2:1 dateras till 1700-tal. Lagret sträcker sig över hela undersök-

ningsområdet fram till berget i norr, och det är möjligt att diskrepansen i fyndmaterialets datering kan förklaras med förekomst av otydliga störningar eller strukturer som inte identifierades i fältsituationen.

En Geometrisk avritning från 1668 utgör det tidigaste belägget för bebyggelse på platsen.²⁸ Kartan visar en mindre grupp hus för strandsittare på Blomsholms säteris ägor. En Geometrisk karta från 1695 kan tolkas som att ytan är obobodd vid denna tid.²⁹ Ingenting i det arkeologiska materialet kan dock dateras till 1600-tal. Perioden bör utifrån stratigrafi sannolikt dateras till tidigt 1700-tal.

Faser

- Fas 0 - Preurbana och naturliga lager.
- Fas 1:1 - Svämlager. Dateras utifrån fyndmaterial till 1700-tal och 1800-tal.

Period 2 – tidig bebyggelse

Denna period delas upp i faserna 2:1 till 2:5. Perioden utgörs av den tidigaste – arkeologiskt identifierade – etableringen på tomten, *illustration 4:2*. Strandsittarbebyggelse finns belagd i kartmaterialet norr om Strömsån redan under 1600-tal, men detta syns tyvärr inte i i fyndmaterialet. Enligt 1716 års karta, *illustration 4:3* (se även *illustration 3:4*), sammanfaller det arkeologiska undersökningsområdet med en strandsittarbosättning, nämligen ”Paul Murmästares hus tomt och en kåltäppa ...”. Lämningarna i period 2 skulle kunna vara rester av denna. En alternativ tolkning är att period 2 snarare representerar den inkorporering av den norra sidan av Strömsån med staden som finns belagd 1759. Fyndmaterialet stärker en datering till denna period.

Användning

Perioden inleds med att en mindre stolpbyggd konstruktion med oklar funktion uppförs centralt inom ytan, *illustration 4:4*. Stolphålen hör eventuellt till en mindre byggnad med en storlek (uppskattad utifrån stolphålens läge) på 6x4

²⁸ Akt N110-1:4

²⁹ Akt N110-1:5

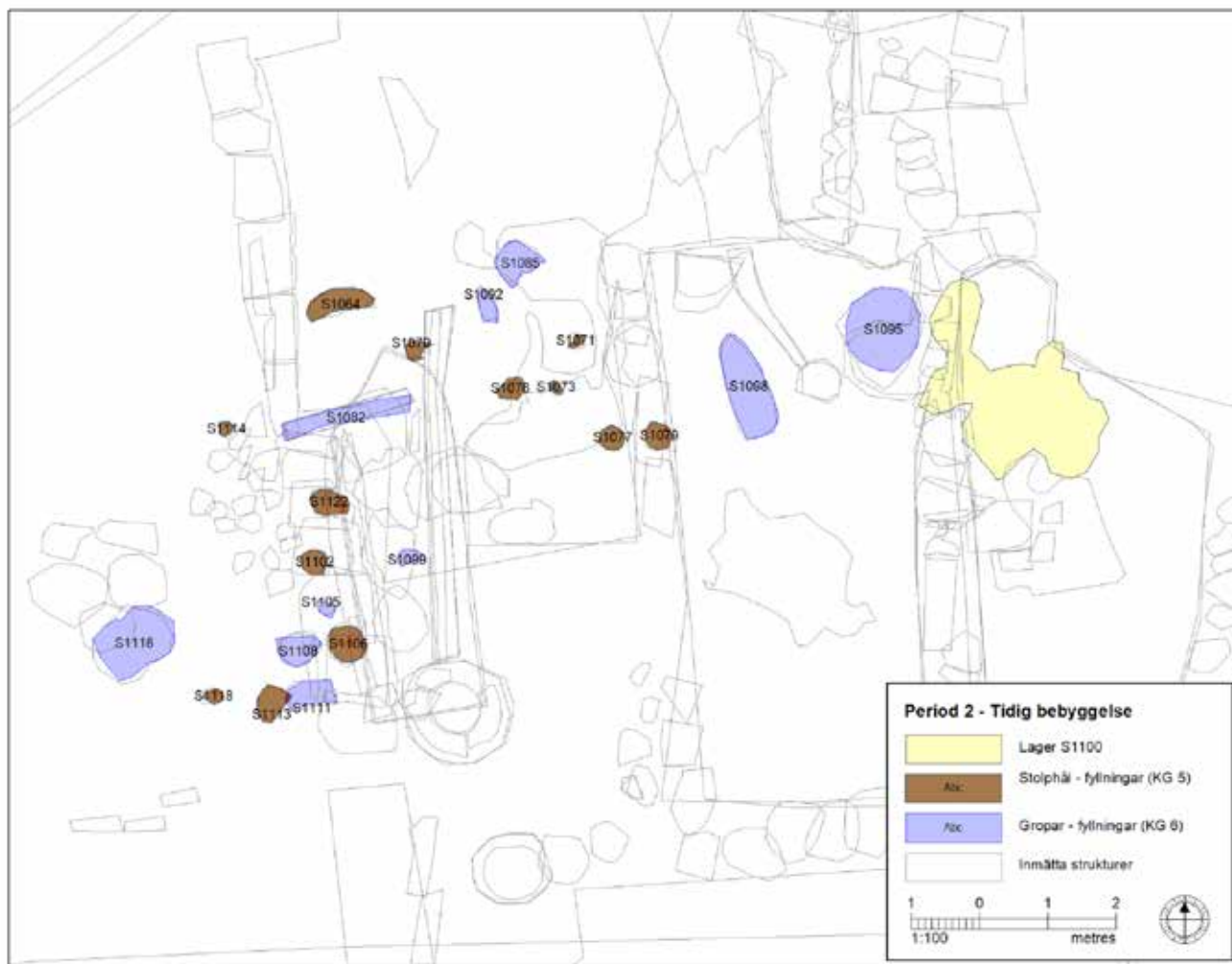

Illustration 4.2. Period 2, tidig bebyggelse. Kartan visar de lager och fyllningar som anses höra till denna period. Strukturerna representerar troligen strandsittarverksamhet under 1700-talets första hälft. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

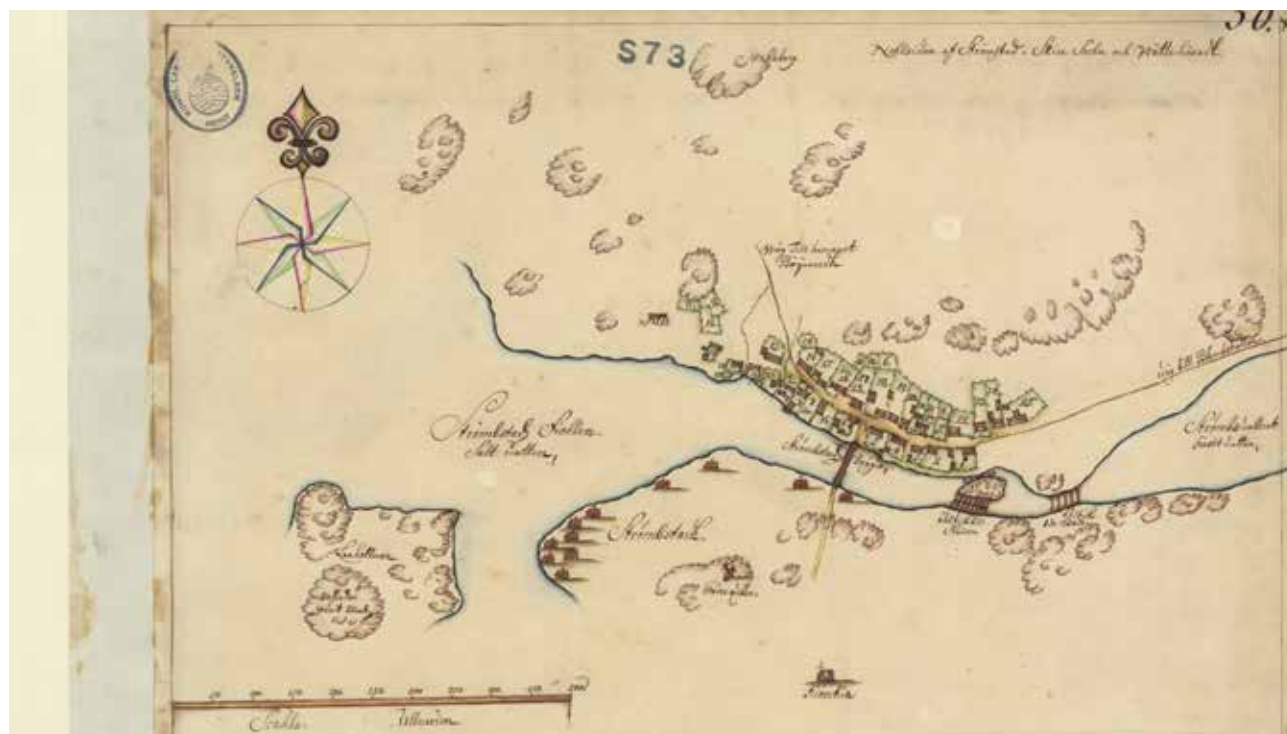

Illustration 4.3. Geometrisk avmätning från 1716, vilken visar strandsittarbosättningar på norra sidan av Strömsån. Kartan är besku-
ren. Källa Lantmäteriet.

Illustration 4.4. Till höger i bild ett antal av de stolphål som ingår i någon typ av konstruktion under period 2. Foto mot sydost.

meter. Det är också möjligt att konstruktionen snarare utgjort en gränsmarkering, en hägnad eller delar av en konstruktion med översvämningsskyddande funktion, alternativt en konstruktion som ska förhindra att matjord rinner ut i Strömsån vid översvämning.

Gropar upptas och brukas i anslutning till konstruktionen och avfall deponeras, *illustration 4:5 och 4:6*. Groparna kan ha fungerat som avfallsgropar, men de skulle även kunna vara stenlyft, exempelvis de som är belägna under den föreslagna huskonstruktionen. Kanske några av dem är stenlyft som tillhör destruktionen. Några av groparnas fyllning utgörs av varviga lager som möjligtvis är vattenavsatta, *illustration 4:7*. I tre gropar finns trärester kvar. Detta kan vara från stolpar vilka kan ha stått i stolphålen. Ett möjligt scenario är att stolparna lossnat vid översvämning och hamnat i påträffat läge, *illustration 4:8*.

Fyndmaterialet består av omlagrat hushållsavfall avsatt som fyllningar i gropar. Keramiken som påträffades utgörs av fajans och skärvor av tyskt stengods. Vidare framkom kritpipsfragment samt glas och spikar. Därutöver framkom

bland annat tegel, träkol, porslin, metall och slagg, mycket obränt trä, bränd lera och glaserad keramik. Det osteologiska materialet innehåller ben av torsk, sill och plattfisk. Dessa arter är förknippade med lokalt kustfiske med nät på svenska västkusten och norska sydkusten. I gropen S1098 fanns en hel del fiskben, sill dominerar kraftigt. Elementfördelningen tyder på att det rör sig om fiskrens. I avfallslagret S1100 finns ett fåtal fiskben. I övrigt saknas fiskben i de kontexter som kopplas till denna fas. Därjämte fanns ben av svin, nöt och ospecificerade däggdjur.

Väldigt lite information finns kvar som kan berätta om hur ytan använts. Avfallet i groparna kan stratigrafiskt knytas till perioden efter konstruktionens uppförande, och har sannolikt ett samband med dess nyttjandefas. Groparnas fyllningar är förhållandevis rika på föremål, vilket kan indikera att de fungerat som avfallsgropar, åtminstone i sitt sista skede.

Destruktion

Perioden avslutas med att stolpkonstruktionen rivs, eller överges och förfaller. Det som talar för

Illustration 4.5. Lodfoto som visar de svallade sandfyllningarna i groparna från period 2. Foto mot väster.

Illustration 4.6. Planfoto över S1120/S1085, en grop från period 2. Foto mot nordväst.

Illustration 4.7. Profil genom gropan S1085, med varviga lager. I fyllningen fanns bland annat en skärva från ett fajansfat, tre skärvor av yngre rödgods samt fyra kritpipskaft. Foto mot norr.

det sistnämnda är närvaron av liggande trästolpar i flera av groparna, i nära anslutning till stolphålen.

Faser

- Fas 2:1 - Konstruktionen av en stolpbyggd struktur/byggnad med oklar funktion. Fasen dateras till 1700-tal.
- Fas 2:2 - Nedgrävning av gropar. Fasen dateras till 1700-tal.
- Fas 2:3 - Deponering av avfall centralt i områdets östra del. Lagret dateras utifrån fyndmaterial till slutet av 1700-talet.
- Fas 2:4 - Destruktion och igenfyllning av stolphål. Igenfyllningen sker i huvudsak med grövre material som grus och sten. Fasen dateras till 1700-tal eller 1800-tal.
- Fas 2:5 - Groparna fylls igen med avfall. Fasen dateras utifrån fyndmaterial till slutet av 1700-tal och tidigt 1800-tal.

Illustration 4.8. Planfoto över S1063/S1064, med stenar och en liggande stock i fyllningen. Denna anläggning kan ha ingått i den tänkta konstruktionen under period 2. I fyllningen fanns också en skärva från ett fajanskärl, två skärvor från yngre rödgods, två spikar samt murtegel. Foto mot öster.

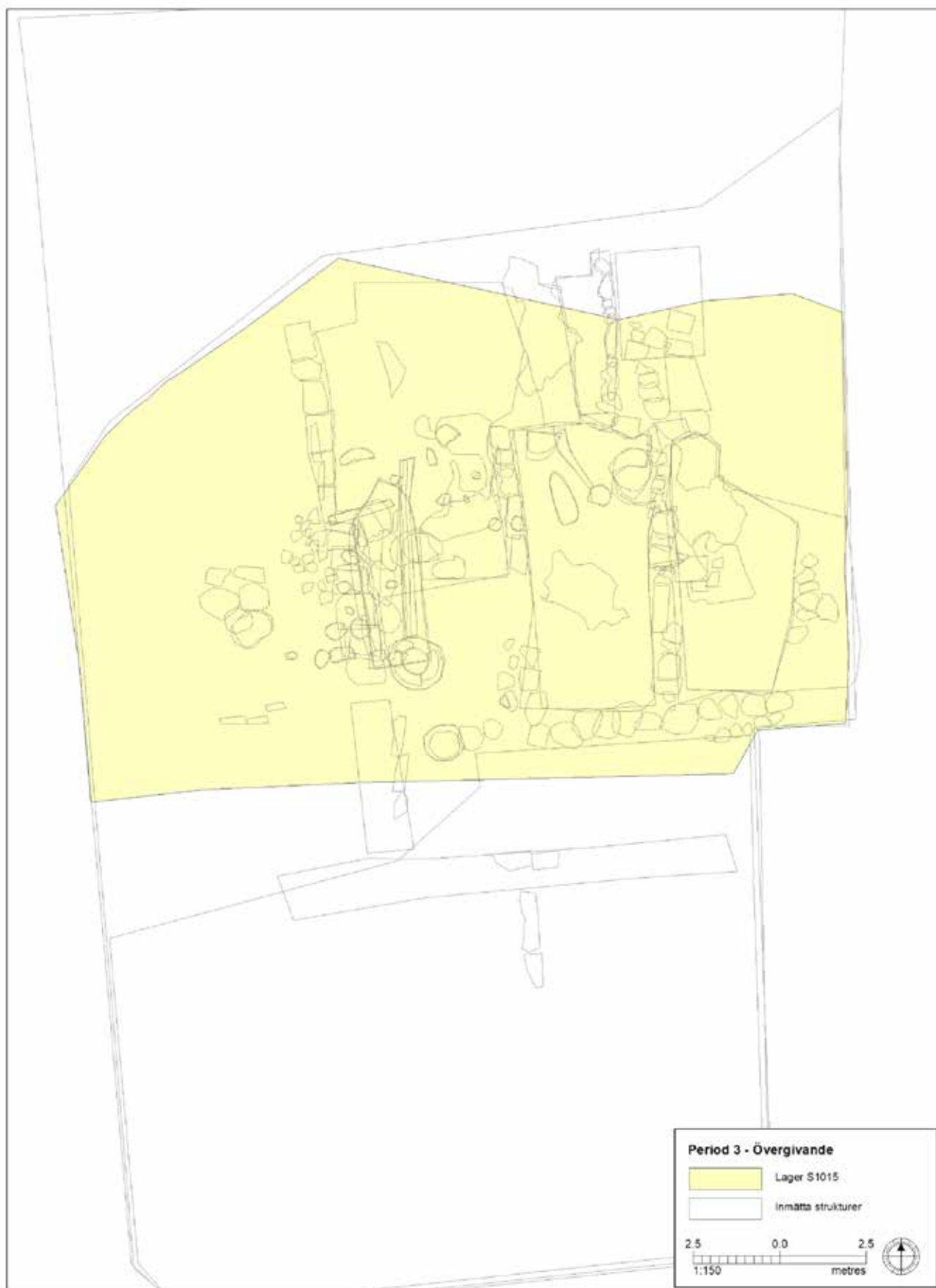

Illustration 4.9. Period 3, övergivande. Kartan visar det svämlager som bedöms höra till denna period. Lagret innehåller omlagrat hushållsavfall som kan härröra från aktiviteter inom området under en period då ytan var obebyggd, eller från jordmassor som förflyttats från en annan yta. Fyndmaterialet är från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

Period 3 – övergivande

Under period 3 står området oanvänt, *illustration 4:9*. Den enda kontext som hör till denna period är ett utjämningslager som utgörs av heterogena sandiga svämlager med flera horisonter av grövre grusigt material. Detta lager innehåller en hel del omlagrat hushållsavfall av ben och föremål. Fyndmaterialet omfattar flera typer av föremål med datering kring 1700- och 1800-tal, bland annat små fragment av keramik, glas, kritpipor, knappnålar och en blykula. Fyndmaterialet kan härröra från aktiviteter inom området under en period då ytan var obebyggd, eller från jordmassor som förflyttats från en annan yta. Det kan inte uteslutas att föremålen är vattenavsatta och kommer från bruk uppströms i närområdet. Materialet är dock inte särskilt nött eller svallat, vilket motsäger denna tolkning.

Faser

- Fas 3:1 - Svämlager. Lagret kan utifrån fyndmaterial ges en datering till sent 1700-tal och tidigt 1800-tal.

Period 4 – strandbodsbebyggelse

Denna period omfattar brottstycken av den urbaniseringsfas som kan avläsas i kartmaterial och andra akter. Den historiska staden Strömstad expanderar nu norr om den naturliga avgränsning som Strömsån fram till dess utgjorde; år 1759 inkorporerades den norra sidan av Strömsån med staden, från att tidigare ha tillhört hemmanet Bojar. Det kan vara detta som visar sig här, *illustration 4:10*. Historiskt sett sammanfaller denna expansion med den ökning av den lokala fisknäringen som sillfiskeperioden under 1700-talets andra hälft utgjorde. De flesta kontexter som hör till denna period innehåller dock inga fiskben alls. Gropen S1039 innehåller en mindre mängd fiskben, främst från torskfisk - men ingen sill. Även lergolv, S1050, innehåller en del fiskben; de ben som är identifierade kommer från torsk. På Storskifteskarta upprättad år 1764 finns ingen bebyggelse noterad inom undersökningsområdet (se *illustration 1:3 och 3:5*), men det är osäkert om detta avspeglar verkligheten.³⁰

Enligt tomtindelningen år 1775 täcker fastig-

heterna nr 38 ½ och 38 dagens fastighet Skepparen 8. Av en karta från tidigt 1890-tal framgår däremot att undersökningsområdet sammanfaller med tomt 38 ½ och del av tomt 56, *illustration 4:11*, vilket även framgår av förundersökningsrapporten.³¹ I efterdyningarna av branden 1880 byter tomt 38 ½ namn till 32N och senare till Målaren 1. År 1893 bestod tomten Målaren 1 av ett källand med en sjöbod som låg nere vid strandkanten. Detta bör tolkas som att kajskonungen ännu inte var konstruerad i detta parti.

Period 4 omfattar mer än 100 år. Fyndmaterialet är spretigt och faller framför allt inom perioden 1750-1850. Däremot är bebyggelseresterna sparsamma. Huruvida det stått endast en byggnad på tomten under hela denna tid får vara osagt, om än inte troligt.

Användning

Denna period delas upp i faserna 4:1 till 4:4. Perioden inleds med att en strandbod med stensyll och lergolv uppförs i områdets östra del, *illustration 4:12*. Boden är enkelt uppförd och består av två väggbärande stensyllar, *illustration 4:13*. Innanför syllarna finns ett utjämnande lager av påförd grusig sand, ovanpå vilket ett lergolv anlagts. Bodens västra och norra väggar saknas. Fyndmaterialet från strandboden utgörs av keramik, spik, kritpipor och tegel. Ben av bland annat nöt, svin, får och torsk framkom, jämte skal av blåmussla och kammussla.

Väster om boden anläggs en grop och en ränna (kanske för avledning av vatten), samt tre avfallsgropar, *illustration 4:14 och 4:15*. Gropar och ränna fylls senare igen med avfallsmaterial. I groparna bestod fyndmaterialet av keramik, glas, spikar och kritpipor, samt urlakade ben av nöt och svin. En grop innehåller även en förhållandevis stor mängd sten och tegelbrockor. I makrofossilproverna fanns rikligt med hallon och starr, relativt mycket hasselnötter, samt mälla, björnbär, malva, kråkbär, revstormtörel och jordrök.

Destruktion

Perioden avslutas med att boden rivs, och ytan övertäcks eller omdeponeras. Raseringen av bo-

³⁰ Akt N110-1:8

³¹ Wennberg 2010 samt däri anförda källor.

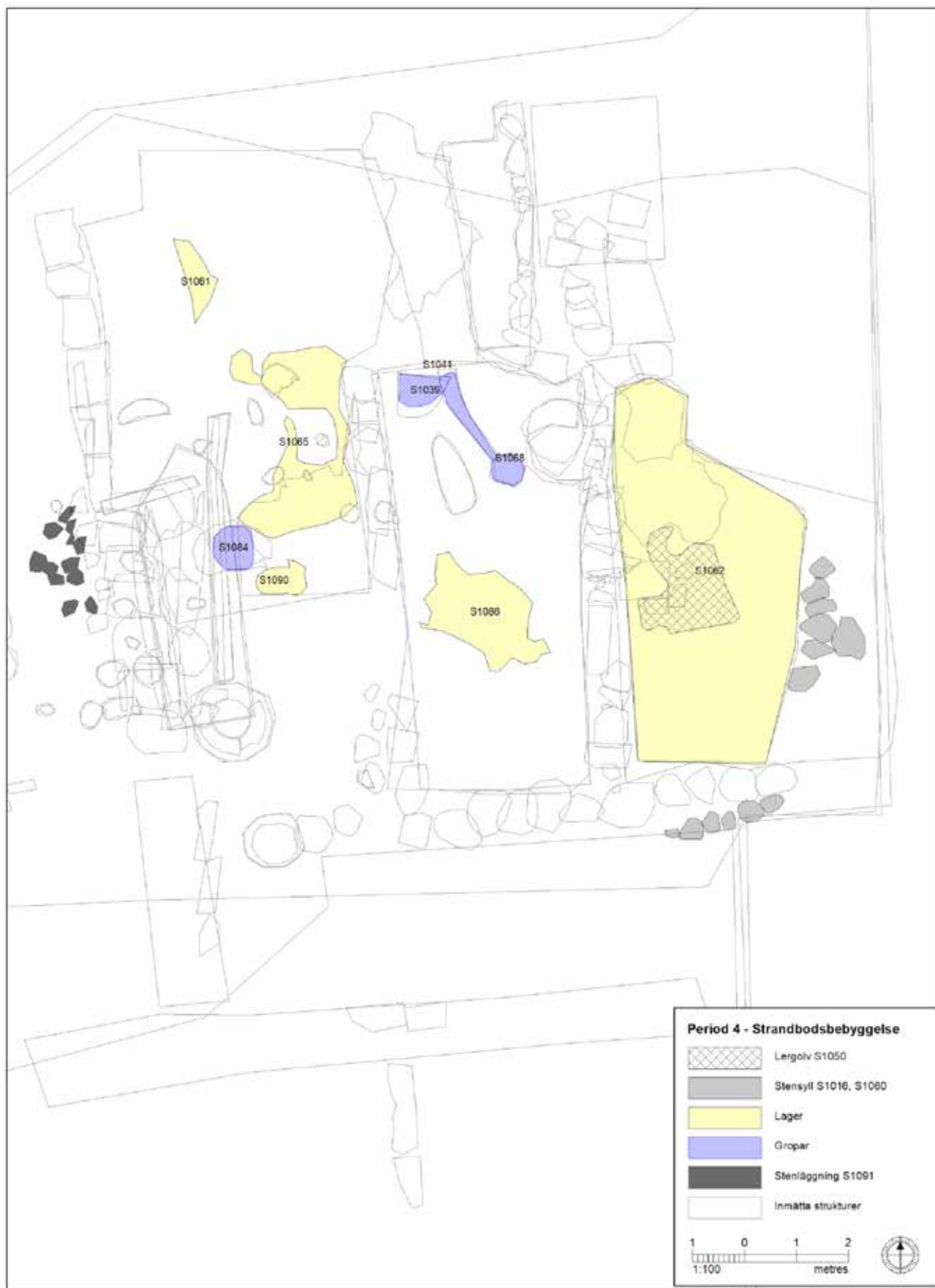

Illustration 4.10. Period 4, strandbodsbebyggelse. Kartan visar till höger de golvlager och stensyllar som hör till strandboden. Vänster om denna syns gropar och rännor, samt ett antal lager vilka utgörs av brandlager och eventuellt skulle kunna sättas i samband med branden på 1880-talet. Fyndmaterialet är spretigt och faller framför allt inom perioden 1750-1850. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

Illustration 4.11. Karta från tidigt 1890-tal av Meyer och Köster (beskuren). Undersökningsområdet, markerat i rött, berör tomt 38 ½ samt den östligaste delen av tomt 56. Från Strömstads Museum arkiv.

Illustration 4.12. Planfoto som visar lergolvet S1050, period 4. Annika längst till vänster står på den södra av de två syllstensraderna. I golvlagret hittades bland annat yngre rödgods, spikar och tegel, ben från nöt, får, däggdjur och torsk, samt skal från ostron, blåmussla och kammussla. Gwilym rensar fram delar av grundmurarna till Hedelinska huset. Foto mot väster.

Illustration 4.13. Fotot visar den östliga av de två syllstenraderna och lergolvet i strandboden från period 4. Bilden är ett montage. Foto mot väster.

Illustration 4.14. Gropen S1038/S1039 och rännan S1040/S1041, från period 4. Fyllningen i rännan innehöll bland annat en skärva från ett stengodskrus, spikar och två kritpipskaft, samt ben från nöt, får och torsk. Foto mot nordväst.

Illustration 4.15. Profil i gropen S1038/S1039. Fyllningen innehöll bland annat en skärva från en trebensgryta i yngre rödgods, metallslagg, spikar och tre fragment från kritpipor, frön från hallon och starr, samt obrända ben och mycket fiskben. Foto mot norr.

den och övriga strukturer sker möjligtvis i samband med att Strömsåns flöde regleras med en kajskoning. Brända lager förekom fläckvis i området nordväst om strandboden, dessa kan eventuellt sättas i samband med branden 1880. Själva lergolvet var dock inte eldpåverkat, vilket kan stämma med uppgiften om en strandbod på platsen 1893. Fyndmaterialet dateras dock snarast till cirka 1750-1850. Kanske är detta inte resterna efter den sista strandboden på platsen. I brandlagren framkom bland annat keramik, kritpipor, glas, spikar, knappnålar, tegel och ett mynt. Benmaterialet uppvisade ben från nöt, får/get och svin. Fyndmaterialet kan i övrigt relateras både till brukning och avfalls- och utkastlager.

Faser

- Fas 4:1 - Uppförande av strandbod. Fasen kan utifrån fyndmaterial dateras till cirka 1750-1850. Stratigrafiskt bör strandboden dateras till tidigast 1770, men troligen senare.
- Fas 4:2 - Anläggande av tre (avfalls)gropar och en ränna, den senare förmodligen för avvattning av ytan. Fasen kan dateras till cirka 1750-1850. Stratigrafiskt bör även denna fas dateras till tidigast 1770, men troligen senare.

- Fas 4:3 - Groparna och rännan fylls igen med avfallsmaterial. Fasen kan dateras till cirka 1750-1850.
- Fas 4:4 - Rasering av strandbod och andra strandnära strukturer. Fasen kan utifrån fynden dateras till tidigt 1800-tal.

Period 5 – dränering och utjämning

Förmodligen representerar period 5 den enskilt viktigaste perioden i omvandlingen av det historiska Strömstad till det moderna. Perioden omfattar faserna 5:1 och 5:2, och inleds med att en dagvattenkylvert anläggs för att leda dagvatten från ytan och ut i Strömsåns kanalfåra, *illustration 4:16 och 4:17*. Därefter utjämnas markytan. Strömsån söder om undersökningsområdet fick sin kajskoning under denna period, *illustration 4:18*. Dräneringen föregår Hedelinska huset och är eventuellt en del i en strategi för att stabilisera jordlagren på platsen.

Vi saknar uppgifter kring när dräneringen konstruerades. Om vi antar att den sista strandboden stod på plats 1893 – när tomten inköptes – och Hedelinska huset stod klart 1895 finns ett fönster på maximalt 2 år vilket inte verkar sannolikt. Det är dock möjligt att tolka kartmaterialet på så sätt att tomt 38 ½ endast omfattat

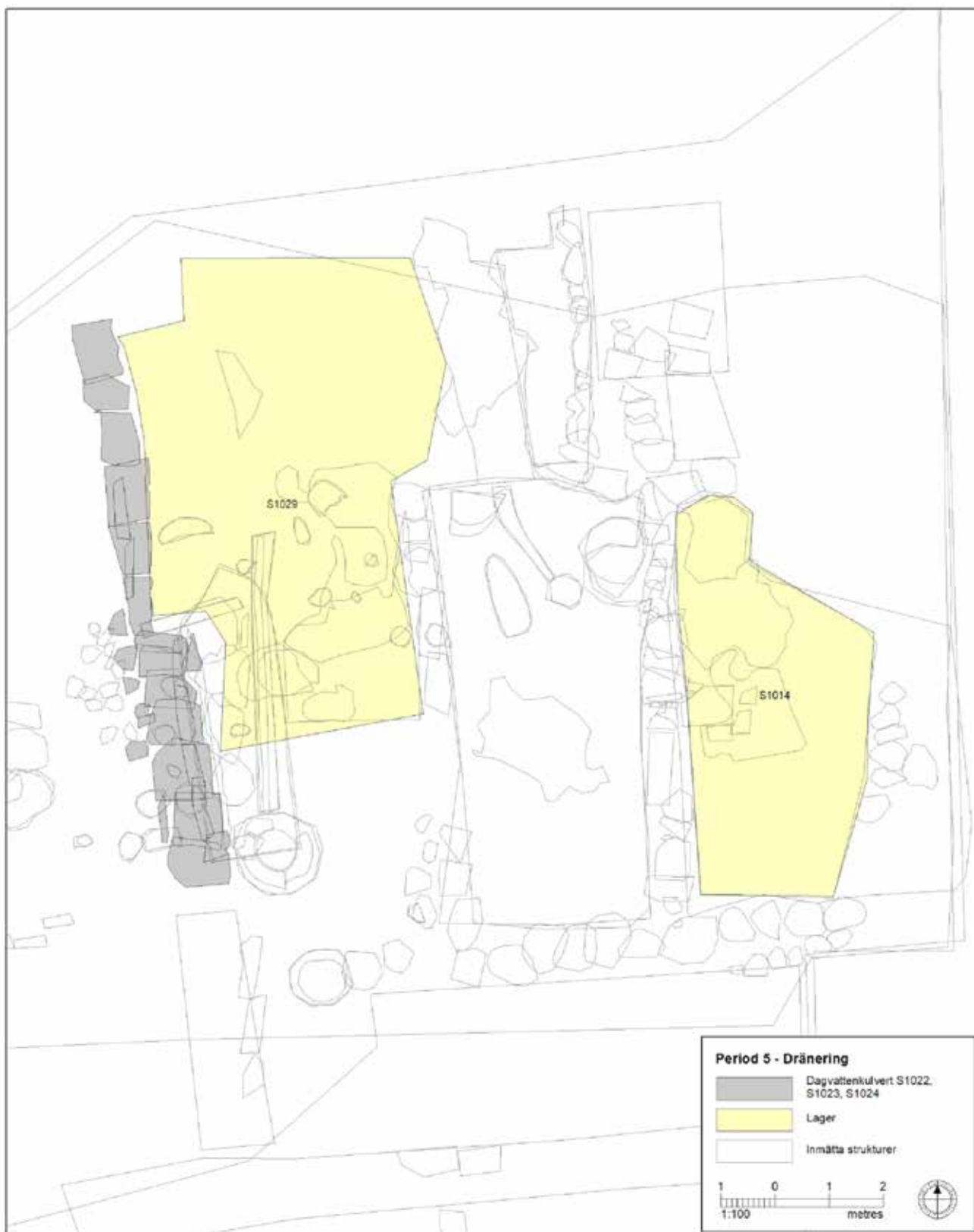

Illustration 4.16. Period 5, dränering. Kartan visar dagvattendräneringen till vänster. Höger om denna syns utjämningslager. Dräneringen är troligen konstruerad under andra halvan av 1800-talet. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

Illustration 4.17. Dräneringen (S1022-1024) från period 5. De upprättstående sidorna är placerade ovanpå bottenplattorna. Foto mot sydväst.

Illustration 4.18. Gwilym, Mats P och Anna vid den punkt där dräneringen troligtvis leder ut i kajskoningen och Strömsån. Undersökningsytan anas på andra sidan gatan, bakom staket, container och lastbil. Foto mot norr.

Illustration 4.19. Den södra delen av dräneringen (S1022-1024) med stående sidostenar. Klumpstenen i övre vänstar delen av bilden är – tillsammans med stenarna som anas under grävmaskinsmattan till höger – en del av grundläggningen för Hedelinska huset. Man har alltså förhållit sig till dräneringen när man uppförde huset. Nederst i bild ansluter en stenläggning (S1091) till dräneringen, vilket innebär att stenläggningen borde vara äldre än dräneringen. Foto mot öster.

de östra delarna av Skepparen 8, vilket lämnar utrymme för att tomten varit bebodd samtidigt som dräneringen konstruerats väster om tomten, på allmän mark. I så fall överlappar period 5 delvis med period 4. Kajskoningen längs ån började byggas efter branden på 1880-talet, och stod klar i slutet av 1880-talet.³²

Fyndmaterialet från utjämningsmassorna utgörs av bland annat keramik, spikar, kritpipor, glas, en pistolpipa och en knapp. Benmaterialet består av nöt, svin samt får/get.

Faser

- Fas 5:1 - Konstruktion av dräneringssystem för dagvatten. Dateras utifrån stratigrafi till mitten eller andra halvan av 1800-tal, före 1895. Konstrueras troligen i anslutning till att kajskoningen byggs under 1880-talet.
- Fas 5:2 - Utjämnning och omlagring av massor. Lagret kan utifrån fyndmaterial ges en datering till 1700- och 1800-tal, men fasen bör dateras till andra halvan av 1800-talet.

Period 6 – övergivande

Perioden omfattar faserna 6:1 till 6:3, och representerar en tid då ytan stod obebodd och användes som plats att dumpa hushållsavfall, *illustration 4:20*. Ett avfallslager täcker i stort sett hela ytan, och innehåller rikligt med föremål av olika typer och material, *illustration 4:21*. Kontexten innehåller även djurben, både brända och obrända, främst från nöt och svin. Miljöprover tagna ur lagret visar på en riklig förekomst av svinmålla, en växt som trivs i nedsmutsade miljöer som diken, jordhögar och avfallstippar. Även hal-lon är rikligt förekommande, samt bland annat björnbär och vildpersilja. Lagret bör ha uppstått under en period då ytan inte var bebyggd, utan istället utgör en plats för deponering av avfall. Lagret verkar heller inte påverkat av variationer i Strömsåns flöde, vilket kan tyda på att det tillkommit efter kajskoningen. Perioden omfattar även en avfallsgrop.

Perioden dateras utifrån fynd och stratigrafi till cirka 1820/30 till 1895. Av såväl kartmaterial som arkivuppgifter framgår emellertid att ytan ingalunda stod obebyggd under denna tid. Det

³² Ulf Hansson muntligen, Strömstad museum

Illustration 4.20. Period 6, övergivande. Kartan visar de brukningslager som kopplats till denna period. Till perioden hör även en grop. Perioden representerar fasen mellan den sista strandboden och uppförandet av Hedelinska huset. Miljöprover tagna ur dessa lager visar på riklig förekomst av växter som trivs i nedsmutsade miljöer. I bakgrunden syns samtliga inmätta strukturer.

Illustration 4.21. Profil mot matjordlager S1013 (period 6) och S1033, en av grundmurarna i Hedelinska huset. Foto mot väster.

är möjligt att period 6 verkligen representerar en kort öde period innan Hedelinska huset uppförs, och att identifierade lager bland annat innehåller omrörda lager från tidigare perioder.

Faser

- Fas 6:1 - Avfallslager av mörkbrun humös sand. Datering utifrån fyndmaterial till 1700- och 1800-tal. Stratigrafiskt är fasen äldre än Hedelinska huset – kanske från cirka 1820/30 till 1895 - men innehåller även äldre föremål.
- Fas 6:2 - Konstruktion av grop.
- Fas 6:3 - Bruk av avfallsgrop. Fynden i fyllningen dateras till 1700- och 1800-tal men fasen till 1800-tal.

Period 7 – Hedelinska huset

Perioden består av fyra delfaser, 7:1 till 7:4, *illustration 4:22*. Perioden inleds med att Hedelinska huset uppförs. Byggnaden stod klar 1895. Utomhusytor kläs med stenläggningar. Därpå följer ombyggnationer och anläggandet av bland annat en brunn. Vid något tillfälle installeras en oljetank i källaren. Hedelinska huset brann ner 2007.

Konstruktion och användning

Det sista steget i markutvecklingen, som den kommer fram i det arkeologiska materialet, var uppförandet av Hedelinska huset, en stor och mångsidig byggnad med både boende och kommersiell användning. Undersökningen kunde visa på byggnadens grundutformning med två ytterväggar, en i nord-sydlig riktning i den västra delen av undersökningsområdet, och den andra i öst-västlig riktning längs södra delen av ytan, *illustration 4:22* och *4:24*. Inom byggnadens ytterväggar framkom ett antal inre väggar som visar på utformningen av källarutrymmena, av vilka tre var tydliga. Källarutrymmet i den nordvästra delen av ytan hade rester av trä- och stengolv, båda lagda på ett lager naturlig sand, *illustration 4:23*. Ytterväggarna byggdes först, och de inre väggarna lades till senare både som rumsdelare och stöd. Anläggandet av innergården sammanfaller med konstruktionen av innerväggarna. Trä- och stengolven bör ha lagts i den sista fasen av byggandet.

Inom ytan för byggnaden fanns resterna av en innergård bestående av en kullerstensbelagd yta över ett lager av naturlig grov sand, (S1006), se *il-*

Illustration 4.23. Källardelen i Hedelinska huset med ett stengolv närmast i bild. Anna rensar fram trägolvet, och Oliver assisterar Ulf vid schaktningen. Foto mot söder.

Illustration 4.24. Vy över undersökningsytan. Grundmurarna i Hedelinska huset syns tydligt, liksom källardelen till vänster i bild och dräneringen till höger. Oliver rensar profilen vid stenläggningen S1006. Av bilden framgår också tydligt den del av ytan i söder som inte undersöktes (grävmaskin, container etc). Bilden är ett montage. Foto mot söder.

Illustration 4.25 (vänster). Profil mot söder genom stenläggningen S1006 och S1007 (period 7), samt svämlager S1015 (period 3) och svämlager S1035 (period 1). Foto mot öster. Illustration 4.26 (höger). Bottendelen av en trätunna, S1052, Hedelinska huset. Foto mot söder.

Illustration 4.27. Planfoto över brunn, S1055, i Hedelinska huset. Foto mot norr

Illustration 4.28. Mats P sopar fram den gatstensläggning som täckte innergården i Hedelinska huset. Oliver samtalar med Ulf Hansson, Strömstads museum. Foto mot sydost.

Illustration 4:24. En sektion togs upp genom denna för att studera stratigrafiska förhållanden, *illustration 4:25.* Alla byggnadsfaser av 1800-talsbyggnaden ligger ovanpå 1700-talets matjordslager. Till denna fas hör också konstruktionen av en tunna, *illustration 4:26.* Det äldre dagvattenavloppet ersätts eller kompletteras med en brunn, *illustration 4:27.*

I något skede har en oljetank satts in; raseringslager eller omflyttade massor kan sättas i samband med detta. På den före detta innergården fanns allra överst (under 2000-talets brandmassor) en stenläggning av gatsten, denna dokumenterades endast med foto, *illustration 4:28.*

Fyndmaterialet utgörs av bland annat keramik, kritpipor, glas, en knapp, spikar och porslin. Makrofossilanalysen har identifierat bland annat rikligt med hallon och mälla, samt bolmört och björnbär.

På grund av den sena dateringen av byggnaden har dokumentationen av boende och användning endast gjorts översiktligt. Samman-

sättningen av den keramik som samlades in från denna fas av användningen av ytan visar en tydlig serie från den senare delen av 1800-talet fram till 1990-talet. Av det historiska materialet vet vi att Hedelinska huset rymde såväl boende som handelsverksamhet.

Destruktion

Hedelinska huset brann ner 2007, varpå resterna revs. Rivningsfasen var tydlig i det arkeologiska materialet, främst genom mängden av bränt material över det övre lagret på ytan.

Faser

- Fas 7:1 - Konstruktion av Hedelinska huset. - 1895.
- Fas 7:2 - Konstruktion av gårdsytor, brunn samt trätunna. 1895 -
- Fas 7:3 - Rasering/ombyggnad, vid insättning av oljetank. 1900-tal.
- Fas 7:4 - Bruk av brunn samt bruk och destruktion av tunna. 1895 -

Period 8

Fas 8. Utjämnande lager av fyllnadsmassor som täcker hela ytan. Fyndmaterialet daterar lagret till 1900-tal.

Avslutande diskussion

Bebyggelsefaser och rumsliga strukturer

Syftet med denna undersökning var att öka kunskapen om Strömstad norr om Strömsån, med hänsyn till strandbodan och eventuella strandsittare i förhållande till hamnanläggningar och bebyggelse. När etablerar man sig på den aktuella ytan och kan vi spåra flera faser? Finns det spår efter äldre etablering än 1700-talets andra hälft? Hur ser den rumsliga strukturen ut med hänsyn till bebyggelse och strandanläggningar och hur förändrades den över tid?

Strandsittarbebyggelse finns belagd i kartmaterialet redan under 1600-tal - den äldsta kartan från 1668 visar en mindre grupp hus för strandsittare på Blomsholms säteris ägor, se *illustration 3.1*. Trots att det finns belägg för bebyggelse från 1600-talet är detta inget som kan ses i fyndmaterialet. Inför undersökningen bedömdes platsen potentiellt kunna uppvisa ett förhållandevis ostört arkeologiskt fyndmaterial, men den arkeologiska undersökningen visar tyvärr att Strömsåns flöde och senare aktiviteter suddat ut många av detaljerna i dessa tidiga etableringar. Enligt 1716 års karta, se *illustration 4.3*, sammanfaller det arkeologiska undersökningsområdet återigen med en strandsittarbosättning, nämligen "Paul Murmästares hus tomt och en kåltäppa...". Kanske är de äldsta identifierade strukturerna på platsen (period 2) rester efter denna fas.

Kart- och arkivstudier visar att den egentliga urbaniseringsprocessen norr om Strömsån påbörjades vid mitten av 1700-talet - år 1759 inkorporerades den norra sidan av Strömsån med staden, från att tidigare ha tillhört hemmanet Bojar. Från åtminstone 1775 och framåt finns sjöbodsbebyggelse på tomten, och år 1893 bestod tomten av ett källand med en sjöbod nere vid strandkanten. Detta är en period om mer än 100 år, varför det är troligt att bebyggelsen har förnyats under årens lopp. Golv och syllstenar som tillhört en strandbod (fas 4) framkom vid under-

sökningen, och det är möjligt men inte säkert att detta representerar den yngsta strandbodsbebyggelsen på tomten; fyndmaterialet daterar perioden till cirka 1750-1850.

Under andra halvan av 1800-talet konstrueras dränering och kajskoning, den senare möjligen efter det att den sista strandboden rivits. Dräneringen har dock sannolikt kommit på plats - väster om tomt 38 ½ - när denna ännu var bebodd. Detta verkar motsägas av stadskartan från 1864-1880 som tycks visa en redan färdigställd Norra Hamngatan. Eller ska denna karta snarare ses som en plan för framtiden än en redovisning av faktiska förhållanden? Av kartan från tidigt 1890-tal framgår fortfarande den äldre tomtindelningen, och tomten ska ha varit bebyggd 1893.

Hedelinska huset uppförs eller står klart 1895, och därmed påbörjas den egentliga stadsbebyggelsen längs norra stranden av Strömsån, vilken tillsammans med kajskoningen och strandpromenaden kommer att bilda en stadslik kuliss i vad som nu blivit en badort. Bakom de stora stenhusen är bebyggelsen norr om Strömsån fortsatt av mer blygsam karaktär.

Makrofossilanalyserna visar att området inte varit så urbaniserat som man kanske skulle kunna tro; växtmaterialet tyder på kulturpåverkad avsidesmark snarare än på egentliga stadsförhållanden så långt fram som till slutet av 1800-talet. Proverna täcker in hela tidsperioden från början av 1700-tal till slutet av 1800-tal, men det makrofossila materialet visar på en närmiljö som är tämligen likartad över tid. Trots den påbörjade urbaniseringen av Strömsåns norra sida kvarstår alltså en i allt väsentligt icke stadslik miljö.

Befolkning och näringsfång

Vilka aktiviteter ägde rum i det aktuella området? Finns det skillnader över tid? Finns här en strandsittarbefolkning, eller strandbodan för handel uppförda av besuttna eller köpmän?

Vad 1600-talets strandsittarbefolkning ägnat sig åt inom ytan är osynligt i det arkeologiska materialet. Stadens expansion norr om Strömsån sammanfaller däremot med den ökning av den lokala fiskenäringen som sillfiskeperioden under 1700-talets andra hälft utgjorde. Det är

sannolikt att de människor som levde och verkade inom ytan på ett eller annat sätt var involverade i fisket. Fiskben förekommer dock endast i ett fåtal kontexter. De som finns är från perioderna 2, 3 och 4, vilka är daterade till denna fas i Strömstads historia.

Makrofossilanalysen kunde identifiera "metallbitar, rostiga spikar/tenar, glödskalet och andra rester från metallarbete och vardagsaktiviteter" i nästan samtliga prover. Analysrapporten anger att metallslag hittats i tre kontexter: i svämlager S1035 (fas 1:1), i avfallslager S1100 (fas 2:3), samt i gropfyllningen S1039 (fas 4:3). I fyndmaterialet finns dessutom slag i avfallslagret S1013 (fas 6:1). Den närbelägna tomten nr 13 ägs eller bebos 1788 av smeden Petter Granlund, kanske är han ansvarig för en del av slaggreterna på ytan.

Den osteologiska analysen kunde förutom fiskben även identifiera ben från bland annat nöt, får/get samt svin, där flertalet ben uppvisar skär- och huggmärken efter slakt och styckning. Placeringen av de olika styckningsmärkena indikerar ett gediget kunnande, och materialet i sig uppvisar en blandning av köttrika och köttfattiga element, vilket kan indikera en blandning av hushållsavfall och slaktavfall. Benen finns i exempelvis ett avfallslager från period 2, och i de flesta lager tillhörande period 4 (strandboden). Någon slaktare uppges inte ha ägt tomten, vilket kanske inte utesluter att en sådan kan ha bott där. Av fågel finns bara ett fåtal ben från tamhöns och tamgås representerade, dessa tänks påvisa det enskilda hushållets egna djurbestand. Från period 4 kommer även bland annat överarmsben, halskota och lårben från kulingar och ungdjur av svin, ben från ungdjur av får, ett kraniefragment från ungdjur av nöt, samt ett överarmsben från en riktigt ung kalv. Många av benen härifrån är vitbrända.

Kontexten S1015 (period 3) är den kontext som innehåller det mest omfattande osteologiska materialet av de analyserade kontexterna. Kontexten utgörs dock av ett svämlager, varför det är omöjligt att veta om benmaterialet kommer från just denna tomt eller från närområdet. S1015 uppvisar bland annat ett relativt rikt fiskbensmaterial. Sill dominerar följt av torsk och torsk-

fisk, men även makrill, plattfisk och horngädda förekommer i kontexten. Storleken på fisken återspeglar troligen ett lokalt och strandnära fiske, vilket överensstämmer med den arkeologiska och historiska tolkningen av platsen som bebodd av strandsittare som – ivarjefall delvis – livnärt sig genom fiskeriverksamhet. Fyndmaterialet speglar alltså inte det mer storskaliga sillfisket. Ett fiskben som sannolikt återspeglar den lokala konsumtionen är en liten kota från en plattfisk: kotan har blivit tillplattad och deformation till följd av att en människa har tuggat på den, se figur 4 i Bilaga 5.

Sammanfattningsvis kan sägas att karaktären på bebyggelsen och befolkningen norr om Strömsån, från 1660-talet fram till förra sekelskiftet, förändras från att ha bestått av ett litet antal strandsittare på ofri grund, till en stadigt ökande befolkning och antal byggnader. I och med att staden köper in marken år 1716 blandas den renodlade fiskarbefolkning med tiden ut med andra yrken.

Levnadsstandard och kontaktnät

Ett djupare syfte med undersökningen var att ge underlag för en diskussion kring levnadsstandard i den aktuella stadsdelen, samt kring sociala strukturer och kontaktnät. Hur ser kontaktnäten inom staden och med omgivande landsbygd ut? Hur ser kontakten ut nationellt och internationellt? Hur speglar sig detta i fyndmaterialet?

Fyndmaterialet från undersökningen var inte särskilt omfattande eller välbevarat, och de olika lagren inom ytan var påfallande omrörda. Dessa förhållanden innebär tyvärr också att fyndmaterialet lämpar sig dåligt för mer detaljerade analyser.

Något lite går dock att säga i frågan. Fyndmaterialet från Skepparen är typiskt för stadsmiljöer vid denna tid, och speglar konsumtionsvorna under senare delen av 1700-talet och en bit in på 1800-talet väl. Detta var en tid av stora förändringar: Svensk tillverkning av fajans, flintgods, stengods och kritpipor startade under 1700-talet. En del äldre föremålstyper var på väg att försvinna och en ny industriell tillverkning började ta fart i Europa såväl som i Sverige. Det-

ta framträder tydligt i fyndmaterialet från Skepparen, även i den från början enkla bebyggelsen, då de nya varorna och vanorna snabbt blev vanliga och tillgängliga för många. Fyndmaterialet tilltar - i viss grad - i mängd, i takt med att den urbana miljön närmar sig och så smått etableras inom undersökningsområdet.

Makrofossilanalysen konstaterar att det inte finns några spår av import i det botaniska mate-

rialet. Samtliga arter är lokala och återfinns både i stadsmiljöer och vid gårdar utanför städerna. De animaliska inslagen av nöt, får och svin i kosten kom sannolikt till allra största del från införsel från stadens närområde.

Resultaten från undersökningen av Skepparen har – trots det ringa fyndmaterialet – gett en bredare kunskap om den urbana miljön på västkusten utanför Göteborg.

Del 5: Utvärdering

Annika Östlund, Kulturlandskapet

Antikvarisk bedömning

Fornlämningen bedöms som undersökt och borttagen inom undersökningsytan.

Utvärdering

Utvärdering av undersökningsplanen

Ursprungligen beräknades för 10 dagar i fält. Vad vi inte kände till innan vi gick ut i fält var att fornlämningen sedan förundersökningen täckts över med grus, se *illustration 1:7 och 1:8*. En faktor som dök upp under arbetets gång var även att det kvarliggande brandlagret av miljöskäl skulle separeras från kringliggande massor. När vi ursprungligen räknade på arbetet 2012 bedömde vi att vi skulle kunna hantera massorna inom ytan, och vi hade heller ingen kännedom om problemet med brandlagret. Både de påförda massorna och separationen av brandlagret medförde emellertid en så stor mängd massor att de omöjligt kunde hanteras inom ytan. Uppdragsgivaren bistod med lastbilar för borttransport av massorna, *illustration 5:1*. Separationen av gruslagren och brandlagren ledde dock till att fältarbetet inte kunde genomföras enligt plan – arbetet tog längre tid, och arbetsstyrkan kunde inte utnyttjas som planerat. Maskintiden gick första veckan åt till att bana av ner till rätt nivå för den arkeologiska undersökningen, och arkeologerna tittade på medan maskinen separerade grus från brandlager och fyllde lastbilen med dito. Därefter vidtog väntan på att lastbilen skulle komma åter. Under denna ställtid gick det inte att bedriva effektiv arkeologi enligt beräknad undersökningsplan. Undersökningen påbörjades den 12 oktober. Masshanteringsproblemen blev uppenbara den 13 och 14 oktober, därefter minskades personalen på platsen för att minimera ställtiden och samtidigt bedriva effektiv avbanning av undersökningsytan. Tisdag 20 oktober bemanades undersökningen fullt ut igen.

I undersökningsplanen planerades för dendrokronologisk datering av lämningar av trä (främst byggnadsmaterial) som eventuellt kunde

komma att påträffas. De stolpar som framkom i kontexter från period 2 provtogs inte, då de i fältsituationen inte bedömdes kunna knytas till platsen. Något annat lämpligt material framkom inte. I undersökningsplanen planerades även för diatoméanalys, inte heller detta har utförts.

Enligt förfrågningsunderlaget skulle rapporten vara färdigställd för granskning senast två år efter avslutat fältarbete, det vill säga hösten 2017. Rejält försenad sammanställs rapporten istället hösten 2021. Orsakerna till detta har främst varit personal- och planeringsmässiga.

Värdering av undersökningsresultaten

Vi bedömer att undersökningen – trots det omrörda och påverkade fyndmaterialet – bidragit med meningsfull ny kunskap. Som den första undersökning av stadslager som utförts i Strömstad, fyller resultaten igen en del kunskapsluckor, främst kring urbaniseringsprocessens natur på denna sida Strömsån.

Inriktning på rapport

Rapporteringen av denna undersökning har på grund av diverse orsaker dragit ut på tiden. I slutänden har merparten av de stratigrafiska analyserna och samtliga fyndanalyser utförts av personal som inte deltog i fältundersökningen, vilket har gjort arbetet komplicerat och tidsödande. Vid sammanställandet av den slutliga rapporten har eftersträövats att redovisa basinformationen så tydligt som möjligt, och att presentera de tolkningar som förefaller vara de troligaste. Andra tolkningar hade säkert varit möjliga att göra.

Undersökningar av stadslager från 1700- och 1800-tal har – på Västkusten – främst gjorts i Göteborg, men även från Marstrand och Uddevalla finns relevanta undersökningar dokumenterade. Från aktuell tidsperiod finns även undersökningar från Halland vilka skulle kunna bidra med intressant jämförelsematerial. Någon sådan fördjupad analys har dock inte varit möjlig att göra inom ramen för denna rapport.

Fyndstrategi

Fornlämningen grävdes ut med *single context-*

Illustration 5.1. Uppdragsgivaren stod till tjänst med borttransport av massorna. Det rörde sig bland annat om det grus som man täckt ytan med, samt brandresterna från 2007. Här lastar Ulfgatsen på den väntande lastbilen. Foto mot söder.

metod, och framkomna fynd kopplades till respektive kontext. En del fynd framkom vid vattensällning av utvalda kontexter. Inte alla fynd togs in; undantag gjordes till exempel för sådant som redan i fält bedömdes vara modernt (1900-tal och senare), och sådant som inte bedömdes kunna tillföra tolkningen något, exempelvis en halv trätunna.

Ett urval av fynd som kräver konservering har skickats till SVK. Samtliga spikar har däremot gallrats ut efter genomförd fyndanalys, det samma gäller en del av de övriga metallfynden samt två textilfragment.

Tyvärr togs fynden inte tillvara på rätt sätt efter fältarbetet, vilket ledde till att en del fynd blev förstörda. Detta gäller framför allt fynd av trä och ben. Dessa fynd ingår inte i vare sig fyndlista eller fyndanalys.

Illustration 5.2. Undersökningen är avslutad. Anna samlar ihop den sista utrustningen. Vatten från vattensällningen har samlats i en snittad anläggning. Foto mot öster.

Källor

Litteratur

Andersson, Gunnar; Jahnberg, Klas; Hall, Thomas; Ericsson, Birgitta; Borgwik, Lempi	1997	Scandinavian atlas of historic towns. No 9 Sweden : Strömstad. Odense University Press.
Dahlbäck-Lutteman, Helena	1980	<i>Svenskt porslin - Fajans, porslin och flintgods</i> . ICA bokförlag Västerås.
Hellspong, Mats & Löfgren, Orvar	1977	"Fiskelägen och sjöfartssamhällen." Kapitel 4 i: <i>Land och stad. Svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid</i> .
Nilsson-Schönborg, Göte	2001	<i>Kinesiskt importporslin i Göteborg sett ur ett arkeologiskt perspektiv</i> . Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
Nordenson, Eva	1968	<i>Engelsk keramik</i> . Stockholm: Forum.
Ockelman, Birgitta	1999	Strömstad fjärde roten.
Riksantikvarieämbetet	2015	<i>Vägledning för tillämpning av kulturmiljölagen. Uppdragsarkeologi. Rapportering, förmedling och arkeologiskt dokumentationsmaterial</i> . Dat 2015-07-02.
Söderbom, Anton	1900	<i>Anteckningar rörande hus, tomter och husägare från stadens grundläggning till närvarande tid samlade av Anton Söderbom fjärde roten</i> . (Sammanställt av Birgitta Ockelman 1999.)
Wennberg, Tom	2010	<i>Strömstad 11 inom kv. Skepparen, Strömstads stad och kommun. Arkeologisk förundersökning</i> . Kulturhistoriska rapporter 94. Rio Kulturkooperativ.
Wennberg, Tom	2012	<i>Kv. Skepparen 8, Strömstads stad och kommun. Arkeologisk utredning</i> . Rapporter 2012:6. Rio Kulturkooperativ.
Åkerhagen, Arne	2006	<i>Datera en kritpipa: kortfattad beskrivning</i> . Stockholm: Tobaks- och tändsticksmuseum.

Digitala källor

Bohusläns historia och beskrivning del 2		http://runeberg.org/aejbhob/2/0026.html
Nationalencyklopedin		https://www.ne.se/info/
Riksarkivet		https://sok.riksarkivet.se/
Rio Kulturkooperativs hemsida		www.riokultur.se http://riokultur.se/portfolios/kv-skepparen-au-stromstad-11-kv-skepparen-fu
Strömstads Tidning	2015	<i>Stark expansion under 1700-talet. Spännande stolphål och en vacker kritpipa hör till fynden på Hedelinska tomten</i> . Författare Marita Adamsson. Publicerad 2015-11-06.
Wikipedia		https://sv.wikipedia.org/wiki/Strandsittare

Muntliga källor

Bergman Carter, Robert Hansson, Ulf		Institutionen för Arkeologi och antikens historia, Lunds universitet Strömstads museum
--	--	---

Kartor

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv	1668	Akt N110-1:4. Geometrisk avritning.
Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv	1695	Akt N110-1:5. Geometrisk avmätning.

Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv	1716	Akt N110-1:6. Geometrisk avmätning.
Lantmäteriet, Lantmäteristyrelsens arkiv	1764	Akt N110-1:8. Storskifte över hemmanet Bojar.
Lantmäteriet	1864-1880	Stadskarta, Strömstad.
Strömstads Museum arkiv	1890-tal	Karta över Strömstad. Meyer och Köster.

Bilagor

1. Kontexttabell	67
2. Stratigrafisk berättelse (Caj Carlstein och Jeanette Gustavsson)	74
3. Fyndlista (Jeanette Gustavsson)	88
4. Röntgenbild, konserverade fynd (SVK)	97
5. Animalosteologisk analys (Cathrine Andersson)	98
6. Fyndlista djurben (Cathrine Andersson)	124
7. Makrofossilanalys (MAL)	127

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S1000	8:1	Lager	Störning		Moderna fyllnadsmassor och raseringslager som täcker hela ytan.	Sand	Svartbrun			(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1001	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament till N-Svägg i byggnad. Tillhör samma konstruktion som S1005 och S1004.	Sten		x		7 m l (N-S), 0,55 m br, 0,35 m h. Stenstorlek: 15-40 m h, 30-75 cm l, 25-60 cm br.
S1002	6:1	Lager	Brukning		Lager över hela S delen av undersökningsområdet. Lagret är påverkat av flera händelser som p.g.a infiltration inte går att separera i egna kontexter, som bruk, rasing och utjämning. Samma som S1013.	Humös sand	Mörkbrun			(Ej inmätt.)
S1003	7:1	Lager	Konstruktion	Sättsand	Hedelinska huset. Sättsand under stengolv S1004.	Grusig sand	Ljusbrun			(Ej inmätt.)
S1004	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stengolv	Hedelinska huset. Stengolv i källare av tillhuggna, rektangulära skifferplattor i olika storlek. Ingår i samma byggnad som S1005, S1001, S1008.	Sten				>2 m l (O-V), 1,18 m br, 0,03 m h. Plattor i olika storlekar, ca 28x32 – 50x60 cm st, fyrkantiga med rätta sidor.
S1005	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament till N-Svägg i Byggnad. Samma konstruktion som S1001. Hör ihop med golv S1004.	Sten				2,85 m l (O-V), 0,44 m br, 0,4 m h. Stenstorlek 40x50x20 cm.
S1006	7:2	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stenläggning	Hedelinska huset. Stenläggning, innergård. Sent 1800-tal. Ligger på sand S1007.	Sten		x		Ca 4 x 1,5 m st (N-S).
S1007	7:2	Lager	Konstruktion	Sättsand	Hedelinska huset. Sättsandslager innergård under S1006. Skuren av S1010.	Sand	Gulbrun			(Ej inmätt.)
S1008	7:1	Träkonstruktion	Konstruktion	Trägolv	Hedelinska huset. Trägolv i källare. Verkar ansluta till stengolv S1004.	Trä				1,7 m l (N-S), 1,5 m br, 0,02 m h. Kraftigt formultnat.
S1009	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur N-S.	Sten				5,2 m l (N-S), 0,3 m br, 1,1 m l.
S1010	7:1	Nedgrävning	Konstruktion	Nedgrävning	Hedelinska huset. Nedgrävning, konstruktionsschakt längs O sidan av grundmur S1009.					5 x 1,4 m (N-S).
S1011	7:1	Fyllning	Konstruktion	Återfyllning	Hedelinska huset. Återfyllning av konstruktionsschakt S1010 för stenmur S1009.	Humus	Mörkbrun			5 x 1,1 m (N-S).
S1012	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stengolv	Hedelinska huset. Stengolv i källare av tillhuggna, rektangulära skifferplattor i olika storlek. Ingår i samma byggnad som S1001, S1004, S1005, S1008, S1009, S1010.	Sten				1,2 m l, 1 m br, 0,03 m h. Skifferplattor ca 3 cm tj. Ligger mellan två stödmurar.
S1013	6:1	Lager	Brukning		Altre matjordslager. Lager som täcker större ytor i N delen av undersökningsområdet. Lagret är påverkat av flera händelser som p.g.a infiltration inte går att separera i egna kontexter, som bruk, rasing och utjämning. Samma som S1002. Inga direkta tecken på odling i miljöprovet.	Humös sand	Brun	x	x	(Kontextblankett saknas.) Lagret hade ett genomsnittligt djup på 0,20 meter.
S1014	5:2	Lager	Uppkastlager / utjämning		Grusiga omörda lager, tolkas höra samman med S1029. Uppkastlager/utjämning i samband med att kajskoningen vid Strömsån anläggs.	Grus	Gulbrun	x	x	(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1015	3:1	Lager	Svämlager		Svämlager med flera horisonter uppblandat med avfall.	Sand	Brun	x	x	(Kontextblankett saknas.)

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S1016	4:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stensyll	Stensyll N-S. Utgör O väggen av strandbod.	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1017	7:3	Lager	Destruction		Raseringslager. Raseringslager från andra hälften av 1800-talet eller senare.	Humös sand med rivningsmaterial	Mörkbrun	x	x	Lerigt, kompakt organiskt lager, med inslag av tegel, stenar, fönsterglas, träbitar.
S1018	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Grundmur/fundament N-S till vägg i källare. O om dagvattenkylvert.	Sten				N delen: 4,8 m l (N-S), ca 1 m br. Natursten, 0,2-0,8 m st. S delen: 4,4 m l (N-S), 1,2 m br. Kvaderhuggen sten.
S1019	7:1	Fyllning	Konstruktion	Återfyllning	Hedelinska huset. Återfyllning av konstruktionsschakt S1020 för grundmur S1018.	Humös grov sand	Gråbrun			Ganska lös fyllning. Inslag av små och stora stenar.
S1020	7:1	Nedgrävning	Konstruktion	Nedgrävning	Hedelinska huset. Nedgrävning konstruktionsschakt för grundmur S1018.					> 5 m l (N-S), ca 1,2 m br, ca 0,2 m dj. Flat botten.
S1021	7:1	Lager	Konstruktion	Lager	Svårtolkat. Troligen stabiliseringslager ovan och mellan grundmurar, påfört eller omflyttat i samband med att oljetanken installerades.	Grus	Gulbrun	x		(Kontextblankett saknas.)
S1022	5:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Dagvattenkylvert	Vertikalt uppställda tillhuggna stenar i vägg på V sidan dagvattenkylvert. Hör ihop med 1023 och 1024.	Sten				2,2 m l (N-S), 0,2 m br, 0,6 m h.
S1023	5:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Dagvattenkylvert	Vertikalt uppställda tillhuggna stenar i vägg på O sidan dagvattenkylvert. Hör ihop med 1022 och 1024.	Sten				4,2 m l (N-S), 0,2 m br, 0,5 m h.
S1024	5:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Dagvattenkylvert	Bottenstenar i dagvattenkylvert. Hör ihop med S1022 och S1023.	Sten				Ca 11 m l (N-S), ca 0,4-1 m br. Stenar ca 0,5-1 m st. (Har troligen haft utlopp i hamnkanalen.
S1025	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Fundament	Grundmur/fundament N-S, kommer ut ur mur O-V. Möjligen skorstensfundament som ingår i Hedelinska huset. Samtida med stenmurar.	Sten		x		Fyllning av smågrus, jord och tegelkross.
S1026		Utgård			Ca 2 m l (N-S), 0,5 m br, 0,5 m h. Natursten i murfundament, ca 0,6x0,4x0,3 m obearbetad omfattar 4 stenar, till söder finns 1027 som är sprängsten.					(Ej inmätt.)
S1027		Utgård			Natursten. Ej bedömd som riktig kontext. Sprängsten Som 1026. Ej bedömd som riktig kontext.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1028		Utgård			Samma lager som 1029.					
S1029	5:2	Lager	Uppkastlager/utjämning	Utfyllnadslager	Grusiga omrörda lager. Uppkastlager/utjämning i samband med att kajskon vid Strömsån anläggs.	Humös sand	Brun	x	x	(Kontextblankett saknas.)
S1030		Utgård			Samma lager som 1029.					(Ej inmätt.)
S1031	5:1	Fyllning		Återfyllning	Återfyllning till dagvattenkylvert.	Sandig silt	Mörkbrun			(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1032	5:1	Nedgrävning	Konstruktion	Nedgrävning	Nedgrävning för dagvattenkylvert.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1033	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament N-S till vägg i källare. Vagg på O sidan om oljetank.	Sten		x		(Kontextblankett saknas.)

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S1034	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament O-V vägg i källare.	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1035	1:1	Lager	Svämlager	Lager	Naturliga vattenavsatta lager med övre infiltrationshorisont innehållande svallade föremål. Bottenlagret.	Grus	Gulbrun	x	x	(Kontextblankett saknas.)
S1036	7:4	Fyllning	Brukning	Fyllning	Fyllning av vattenavsatt material i brunn S1055.	Organiskt	Mörkbrun	x		(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1037	7:2	Fyllning	Konstruktion	Återfyllning	Återfyllning i brunnskonstruktion.	Sand	Gul	x		(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1038	4:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning till S1039.					Oval, ca 1,6x1 m (N-S), 0,32 m dj. Ojämn botten. Rännan S1040 utgår från gropens O kant.
S1039	4:3	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i grop S1038.	Humösa sand- blandad jord	Brun	x	x	Lerinblandning. Delvis hårt packad fyllning. Vattensällas. Avfallsgröp?
S1040	4:2	Nedgrävning	Konstruktion	Ränna	Nedgrävning till S1041.					0,11 m dj. Avlång med rundning som avslut (=S1066/S1068). Gropen skär rännan. Skålad botten. NV-SO.
S1041	4:3	Fyllning	Brukning / destruktion	Ränna	Fyllning av S1040.	Grus	Rödbrun	x	x	Inslag av sten i fyllningen. Lös fyllning.
S1042		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1043		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1044		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1045		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1046		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1047	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Mindre rest av O-V grundmur. Tillhör Hedelinska huset. Ligger i anslutning till skorstensfundamentet. Trolig rest av mur S om 1025.	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1048		Utgår			<i>Ej använt kontextnummer.</i>					<i>(Ej inmätt.)</i>
S1049		Lager			Golv, äldre skede, skadades vid senare förändringar. Under 1050.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1050	4:1	Lager	Konstruktion	Lergolv	Stampat lergolv i strandbod.	Lera	Gråbrun	x	x	(Kontextblankett saknas.)
S1051		Utgår			<i>Dubbelinmätt lager. Sammasom S1062.</i>					
S1052	7:2	Träkonstruktion	Konstruktion	Tunna	Trätunna med lagglock i V änden av grundmuren S1034. I locket finns två hål, möjligen för att pumpa vatten. Hör ihop med S1057.	Trä		x		Tunnan står på en skifferplatta. Kontext för fyllningen i tunnan saknas. Fyllning: Tegel och lera.
S1053	6:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning till S1054.					Rund, 0,7 m st, 0,4 m dj. Flat botten. (Skiss finns.)
S1054	6:3	Fyllning	Brukning / destruktion	Fyllning	Fyllning av grop S1053.	Siltig sand	Mörkbrun	x		Fynd av bla tegel, keramik, ben. (Skiss finns.)
S1055	7:2	Stenkonstruktion	Konstruktion	Brunn	Hedelinska huset. Väggsstenar i avloppsbrunn.					(Kontextblankett saknas.)
S1056	7:2	Järnkonstruktion	Konstruktion	Järnrör	Hedelinska huset. Gjutjärnrör som leder fram till avloppsbrunn S1055.					(Kontextblankett saknas.)
S1057	7:2	Lager	Konstruktion	Lager	Stabiliserande lerpackning runt trätunna S1052.	Lera	Gråblå			

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S1058	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament O-V vägg i källare. (Obs att den större polygonen är en schablonmässig inmätning; i själva verket ingår ett flertal mindre stenar i denna yta.)	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1059	7:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Grundmur	Hedelinska huset. Grundmur/fundament N-S vägg i källare.	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1060	4:1	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stensyll	Stensyll O-V. Utgör S väggen av strandbod.	Sten				(Kontextblankett saknas.)
S1061	4:4	Lager	Destruktion		Brandlager.	Sand	Svart	x		(Kontextblankett saknas.)
S1062	4:1	Lager	Konstruktion	Uttjämning	Grusigt utfyllnadslager för golvlaget S1050.	Grusig sand	Gulbrun	x	x	Ca 0,02-0,13 m tj. Lös struktur. (Ej inmätt.)
S1063	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning till S1064.					Avlång flack grop med skarpa kanter och skålad botten. Ca 1 m l (O-V), 0,35 m br. (Skiss finns.)
S1064	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S1063.	Humös sand	Brun	x	x	Fyllid med 4 lager sten och en trästock. Ca 15 l sten.
S1065	4:4	Lager	Destruktion		Brandlager.	Grusig sand	Mörkt rödbrun	x	x	(Kontextblankett saknas.)
S1066	4:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning till S1068.					Hör ihop med rännan S1040/S1041. (Kontextblankett saknas.)
S1067		Utgår			Felaktig inmätning					(Kontextblankett saknas.) (Mättes ursprungligen in ihop med 1066 och 1068, vilket var felaktigt.)
S1068	4:3	Fyllning	Brukning/ destruktion	Grop	Fyllning i S1066.	Sand	Brun	x	x	Hör ihop med rännan S1040/S1041. (Kontextblankett saknas.)
S1069	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1070.					Rund. 0,13 m dj. (Skrivbordsritad.)
S1070	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S1069.	Humös sand	Brun			Lös fyllning. (Ursprunglig inmätning.)
S1071	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S1072.	Grus	Gulbrun			Lös fyllning, tydlig avgränsning. Troligen inget arkeologiskt.
S1072	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1071.					0,08 m dj.
S1073	2:4	Fyllning	Konstruktion	Stolphål	Fyllning i S1074.	Sand	Brun			Lös fyllning, tydlig avgränsning. Troligen inget arkeologiskt.
S1074	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1073.					0,02 m djup. (Kontextblankett saknas.)
S1075	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1076.					(Skrivbordsritad.)
S1076	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S1075.	Grus	Ljusbrun	x		Avlång. 0,12 m dj. (Kontextblankett saknas.)
S1077	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S1078.	Grus	Ljusbrun			(Skrivbordsritad.)
										Lös fyllning med inslag av småsten. (Ursprunglig inmätning.)
										Lös fyllning, tydlig avgränsning. Troligen inget arkeologiskt. (Skrivbordsritad.)

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
St078	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för St077.					0,07 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
St079	2:4	Fyllning	Brukning / destruktion	Stolphål	Fyllning i St080.	Grus	Gulbrun			Lös fyllning, tydlig avgränsning. Troligen inget arkeologiskt. (Skrivbordsritad.)
St080	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för St079.					0,06 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
St081	2:2	Nedgrävning / avtryck	Konstruktion	Crop	Nedgrävning för St082.					2 m l, 0,26 m br, 0,2 m dj. Rektangulär, tydlig form. (Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
St082	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Crop	Naturligt sedimentlager. Fyllning i St081.	Humös sand	Ljusbrun	x		Lös fyllning. Trästock i S kanten. Fynden är ej svallade. (Skiss finns.) (Ursprunglig inmätning.)
St083	4:2	Nedgrävning	Konstruktion	Crop	Nedgrävning till St084.					0,24 m dj. (Ursprunglig inmätning.)
St084	4:4	Fyllning	Brukning / destruktion	Crop	Fyllning i St083.	Sand		x	x	2 lager sten, fr knivnävsstora till 0,25x0,4 m. Obrända ben. Strimmigt, humöst lager med sot/kol. (Ursprunglig inmätning.)
St085	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Crop	Fyllning i St020.	Sand		x		Bränd fyllning med inslag av sten, relativt lös. Varviga lager av kol/sot och sand. Ben, bitar av bränt trä. Ytan är mer bränd än längre ner. (Ursprunglig inmätning.)
St086	4:4	Lager	Destruktion	Brandlager	Brandpåverkat lager. Fynd av svenskt öresmynt. Ulrika Eleonora (1719-1720).	Sand / sot/kol		x	x	0,09 m dj. Kladdigt, humöst, blött med kol- och träbitar. Under detta kompakt och grusigt. Fynd av ben och kritpipor.
St087		Fyllning	Brukning / destruktion	Crop	Fyllning i St099.	Sand	Brungul	x		Lös fyllning. (Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
St088		Utgår			Ej inmätt.					
St089		Utgår			Omtolkad.					Ursprungligen en nedgrävning för St090.
St090	4:4	Lager	Destruktion		Brandlager	Sand	Mörkbrun			0,1 m dj. Varviga lösa lager av sot och sand med inslag av smågrus. Ursprungligen tolkad som en fyllning. (Ursprunglig inmätning.)
St091	4:2	Stenkonstruktion	Konstruktion	Stenläggning	Stenläggning. Svårtolkad, men bör höra hemma i fas 4 eller fas 2. Ligger på samma nivå som bottenlagret i dräneringen St024 (fas 5), vilket innebär att stenläggningen torde vara äldre.	Sten				Rundade mindre stenar mellan 1025 och 1024 (dräneringen). Ytan skadad vid schaktning.
St092	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Crop	Fyllning i St093.	Grus	Ljusbrun	x		Lös fyllning med inslag av småsten. Liknar St076. (Ursprunglig inmätning.)

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S1093	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1092.					Avlång. 0,08 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S1094	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1095.					(Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
S1095	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1094.	Sandig grus	Gulbrun	x	x	(Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S1096		Utgår			Ej inmätt.					
S1097	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1098.					Oval. 2x0,8 m stor. 0,63 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
S1098	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1097.	Humöst	Mörkbrun	x	x	Lös fyllning med inslag av sand och stora stenar. Stensatt, minst 5 stora stenar. Vattensållat, mkt fiskben.
S1099	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1121.	Humös sand	Brun	x		Lös fyllning. Stolphål? Spadtag från FU? (Ursprunglig inmätning.)
S1100	2:3	Lager	Bruk	Avfallslager	Avfallslager i naturliga fördjupningar påverkat av fluktuationer i Strömsåns vattenflöde.	Fläckig sand	Gul till gulbrun	x	x	Ej undersökt i sin helhet, men 0,3 m dj som mest i den del som undersöktes. Varviga lager, oregelbunden fyllning, från sandiga till kladdiga. Oregelbunden botten. Inslag av större stenar. Ursprungligen tolkad som en fyllning.
S1101	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1122.					(Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
S1102	2:4	Fyllning	Brukning / destruktion	Stolphål	Fyllning i S1103.	Sand	Ljusbrun			(Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S1103	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1102.					(Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning.)
S1104	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1105.					Rund/oval. 0,05 m dj. (Kontextblankett saknas.)
S1105	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1104.	Sand	Rödbrun	x		Lös fyllning. Stenlyft?
S1106	2:4	Fyllning	Brukning / destruktion	Stolphål	Fyllning i S1107.	Sand	Brun			(Kontextblankett saknas.)
S1107	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1106.					Trärester syns på foto. (Kontextblankett saknas.)
S1108	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1109.	Sand	Brun			(Kontextblankett saknas.)
S1109	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1108.					Avlång. 0,12 m dj. (Kontextblankett saknas.)
S1110	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1111.					
S1111	2:5	Fyllning	Brukning / destruktion	Grop	Fyllning i S1110.	Sand	Grå	x		Ganska lös fyllning. 2 st trästockar på varandra (skiss finns). Fynden är ej påfallande svallade. 0,5 m under sandlager.
S1112	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S1113.					0,08 m dj. (Kontextblankett saknas.)

ID	Fas	Typ	Händelse	Konstruktions- typ	Tolkning	Material	Färg	Fynd	Osteologiskt material	Detaljer
S113	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S112.	Humös sandig lera	Brun			Canska hård fyllning med inslag av sten och trä. Tydlig botten.
S114	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S115.	Humös sand	Gulbrun			(Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S115	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S114.					(Kontextblankett saknas.) (Ursprunglig inmätning)
S116	2:5	Fyllning			Fyllning i S117.					
S117	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S116.					(Kontextblankett saknas.)
S118	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S119.	Sandig silt	Mörkbrun			(Kontextblankett saknas.)
S119	2:1	Nedgrävning	Konstruktion	Stolphål	Nedgrävning för S118.					(Kontextblankett saknas.)
S120	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning i S1085.					Rund, 0,32 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S121	2:2	Nedgrävning	Konstruktion	Grop	Nedgrävning för S1099.					0,11 m dj. (Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S122	2:4	Fyllning	Brukning/ destruktion	Stolphål	Fyllning i S101.					(Kontextblankett saknas.) (Skrivbordsritad.)
S1200	7:2	Nedgrävning	Konstruktion	Brunn	Nedgrävning för brunn, 1055.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1201	7:2	Nedgrävning	Konstruktion	Rör	Nedgrävning för rör, 1056.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1202	7:2	Lager	Konstruktion	Brunn	Fyllning i 1201.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)
S1203	7:2	Nedgrävning	Konstruktion	Tunna	Nedgrävning för tunna, 1052.					(Ej inmätt. Kontextblankett saknas.)

Skepparen - Stratigrafisk berättelse

Caj Carlstein / Jeanette Gustavsson

Period 1. Före bebyggelsen

Perioden innan tomten bebyggs omfattas av händelsefaserna 0 och 1. Under denna tid utgjordes området av en ohävdad strandzon som regelbundet översvämmades. I samband med att närliggande områden åt öster bebyggs och aktiviteten i staden ökar så dumpas allt mer avfall i Strömsån. Avfallet förs med tidvattenströmmar och vågskvalp in i strandzonen där det avsätts. Påverkan av vågerosion och varierande intensitet i vattenströmmarna omlagrar det avsatta avfallsmaterialet i horisonter som sedan övertäcks säsongvis av finkorniga sediment. Detta ger varviga sandlager som innehåller olika typer av fyndmaterial. Denna om- och överlagring upphör först när Strömsån byggs om till en kanal i mitten av 1800-talet.

Fas 0 Preurbana naturliga lager		Datering: -		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
Ground	Preurbana och naturliga lager	S0		
Beskrivning				
Preurbana och naturliga lager av vattenavsatt, ljusgrå sandig silt som täcker hela ytan fram till partiet med hälleberg i områdets norra del.				

Fas 1:1 Svämlager		Datering: 1700- och 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 1	Bruk/deponering innan byggnation	S1035	S1035: Keramik: 4 flintgodsfragment, 7 små fragment yngre rödgods, delvis svallade. Glas: 4 buteljer, 1 odef kärl, 2 fönsterglas. Metall: 1 sölja (cu), 13 spikar. Kritpipor: 1 huvudfragment med stämpel, 3 skaftfragment. Kommentar: Små fragment, delvis svallade föremål. Förekomst av bl.a. flintgods och buteljer med datering till 1800-t. <i>Osteologi:</i> däggdjur, tamgås, fågel och fisk	1 hallon. Träkol, glas och porslin, brända och obrända ben, bränd lera, metallslagg.
Beskrivning				
Fasen inkluderar ställvis förekommande horisonter i naturliga lager innehållande svallade fragment av keramik, glas och djurben. En sannolik tolkning är att materialet kommer från avfall som dumpats i strandzonen eller uppströms från ytan. I strandzonen är emellertid infiltration mellan lager att räkna med. Analyserade jordprover visar på en mycket begränsad förekomst av frön, men däremot en hel del avfallsmaterial. Lagret sträcker sig över hela undersökningsområdet fram till berget i norr och det är möjligt att diskrepansen i fyndmaterialets datering kan förklaras med förekomst av otydliga störningar eller strukturer som inte identifierats i samband med fältarbetet.				

Period 2. Tidig bebyggelse

Perioden inkluderar händelsefaserna 2:1 och 2:2, bruksfas 2:3 samt destruktionsfaserna 2:4 och 2:5. Perioden inleds med att en mindre stolpbyggd konstruktion uppförs centralt inom ytan. Gropar upptas och brukas i anslutning till konstruktionen och avfall deponeras. Fasen avslutas med att konstruktionen raderas, och ytan överges och täcks av vattenavsatta svämlager.

Stolpbyggd konstruktion

Stolphålen i KG 2a och 2b förekommer inom en begränsad del centralt inom undersökningsområdet och hör troligen till en mindre stolpburen byggnad med en storlek, uppskattad utifrån stolphålens läge, på 6x4 meter i NO-SV riktning. Stolphålen i KG 2a som hör till grundkonstruktion har en förhållandevis likartad storlek runt 0,4 meter i diameter. Området för byggnadens sydöstra och sydvästra avgränsning är störd och bortgrävd i samband med byggnationen av Hedelinska huset. De något mindre stolphålen i KG 3 har en diameter om cirka 0,2 meter och har en mer oklar funktion. De kan möjligtvis haft en provisorisk funktion som stöttor för att stabilisera och skydda byggnaden från exempelvis hård väderlek. En alternativ tolkning kan vara att konstruktionen utgörs av en vattenbarriär och/eller en sedimentationsbarriär, det vill säga en konstruktion med översvämningsförebyggande funktion alternativt en konstruktion som ska förhindra att matjord rinner ut i Strömsån vid översvämmning.

Fyllningarna i stolphålen (KG 5, Fas 2:4) har ett mycket likartat innehåll av stenigt grus, och saknar fynd. Sannolikt kan flertalet av dessa fyllningar ha deponerats i samband med att konstruktionen uppförs, dvs i fas 2:1.

Bruk och nyttjandefas

Väldigt lite information finns kvar som kan tala om hur ytan använts, eller avslöja något om byggnadens funktion. Groparna som konstrueras i fas 2:2 och avfallet som deponeras i fas 2:3 kan stratigrafiskt knytas till perioden efter byggnadens uppförande och kan sannolikt ha ett samband med dess nyttjandefas. Groparnas fyllningar (KG 6, Fas 2:5) är förhållandevis rika på föremål, vilket kan indikera att de fungerat som avfallsgropar, åtminstone i sitt sista skede.

Destruktion

Perioden avslutas med att byggnaden rivs eller alternativt överges och förfaller. Det som talar för det sistnämnda alternativet är närvaron av liggande trästolpar i flera av groparna i fas 2:5, KG 6. Flera av dessa stolpar ligger i nära anslutning till stolphålen i fas 2:1 och kan lätt associeras till dessa.

Fas 2:1 Konstruktion av stolpbyggd konstruktion		Datering: 1700-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 2a	Konstruktion av stolphål	Nedgrävningar: 1069, S1075, S1078, S1080, S1101, S1103, S1107, 1112		
KG 2b	Konstruktion av stolphål	Nedgrävningar: S1063, S1072, S1074, S1115, S1119		
Beskrivning				
Nedgrävningar av stolphål till stolpbyggd struktur/strukturer med oklar funktion. Spår av tidig strandsittarbebyggelse? Möjligen har konstruktionen utgjort en gränsmarkering, hägnad eller delar av en vattenbarriär för att skydda närliggande ytor från Strömsåns fluktuerande flöde.				

Fas 2:2 Konstruktion av gropar		Datering: 1700-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 3	Konstruktion av gropar	Nedgrävningar: S1081, S1093, S1094, S1097, S1104, S1109, S1110, S1117, S1120, S1121		
Beskrivning				
Nedgrävning till gropar med oklar funktion. Groparna kan ha fungerat som avfallsgropar. De skulle även kunna vara stenlyft, tex de som är belägna under den föreslagna bodkonstruktionen. Kanske några av dem är stenlyft som tillhör destruktionen.				

Fas 2:3 Deponering avfall		Datering: Slutet av 1700-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 4	Deponering av avfallslager	S1100	Keramik: 1 fajanstallrik (ev Rörstrand, Rhenska mönstret 1760-), 4 odef flintgods, 1 odef yrg. Metall: 5 spikar. Kritpipor: 5 skaft. <i>Osteologi:</i> nöt, svin, däggdjur, torsk, plattfisk	Rikligt med hallon, enstaka målla och björnbär. Mycket fiskben, brända och obrända ben, tandfragment, tegel, träkol, glas, porslin, skal av mussla, metall och slagg, keramik.
Beskrivning				
Deponering av avfall centralt i områdets östra del. Lagret har dumpats på yta och påverkats av höga vattenflöden, men troligtvis inte tidvattenfluktuationer då detta sannolikt snabbare skulle löst upp och fört bort materialet.				

Fas 2:4 Destruktion av stolpbyggd konstruktion		Datering: 1700-tal, ev 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 5	Destruktion och igenfyllning av stolphål	Fyllningar: S1064, S1070, S1071, S1073, S1076, S1077, S1079, S1102, S1106, S1113, S1114, S1118, S1122	S1064: Keramik: 1 fajanskärl, 2 fat yrg, 1 skål yrg. Glas: 3 buteljer. Metall: 2 spikar. 1 murtegel. Ca 1700-1800-t <i>Osteologi:</i> nöt och däggdjur S1076: 1 Spik	
Beskrivning				
Stolphålen fylls igen, med grövre material som grus och sten. Fyllningen i S1106 utgörs av varviga lager som möjligtvis är vattenavsatta.				

Fas 2:5 Destruktion och återfyllning av gropar		Datering: Slutet av 1700-tal och tidigt 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 6	Bruk och igenfyllning av gropar	Fyllningar: S1082, S1085, S1092, S1095, S1098, S1099, S1105, S1108, S1111, S1116	S1082: Keramik: 1 fat yrg, 1 fönsterglas, 2 kritpipskaft. Ca 1700-t. S1085: Keramik: 1 fajansfat, 3 odefinierade yrg. 1 spik, 4 kritpipskaft. Små fragment olika föremål, ev bruksytta. Ca 1700-t. S1092: 1 spik S1095: Keramik: 1 stengodskrus (mineralvatten), 1 kruk yrg. <i>Osteologi:</i> däggdjur. S1098: Keramik: 1 stengodskrus (mineralvatten), glas, fönsterglas, spik. <i>Osteologi:</i> svin, däggdjur, plattfisk, sill, fisk. S1105: 1 stengodskrus, Westerwald trol 1700-t. S1111: Keramik: 1 fat yrg. Metall: 4 spikar. Kritpipor: 1 skaft. Kakel, ev 1 väggkakel. 1700-t ev 1800.	S1098: Daggkåpa, starr, målla, jordrök, bolmört, en, granbarr, hallon, brännässla. Fiskben, brända ben, träkol, glas, porslin, metallbitar, träflisor.
Beskrivning				
Groparna fylls igen med avfall. Fyllningen i S1085 utgörs av varviga lager som möjligtvis är vattenavsatta. Vissa kontexter som registrerats som gropar har efter undersökning tolkats om som lagerrester (S1090). I S1108 och S1111 finns även trärester från stolpar kvar. Detta kan vara trärester från stolpar vilka kan ha stått i stolphålen. Ett möjligt scenario är att stolparna lossats vid översvämning och hamnat i påträffat läge. Detta kan även gälla S1082 som ev flutit iväg från ursprunglig plats.				

Period 3. Övergivande

Under period 3 står området oanvänt. Svämlagret/utjämningslagret S1015 är den enda kontext som hör till denna period. Lagret innehåller en hel del omlagrat hushållsavfall av ben och föremål, och har möjligen avsatts vid säsongsbundna översvämningar.

Fas 3:1		Datering: Sent 1700-tal och tidigt 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 7	Utjämnning	S1015	S1015: Keramik: 3 fragment stengods odef, 1 fajansfat, 7 fragment från tallrikar av flintgods, 6 odefinierade flintgodsfragment. (bla 1 m feather edge dekor). Glas: 2 fragment från flaskor, varav en hög smal parfym- eller medicinflaska, 10 fragment buteljglas, 1 odefinierat kärlglas, 12 fönsterglas (grönaktigt). <i>Kommentar:</i> Flera typer av föremål med datering kring 1700-1800-t. Tolkat som brukningslager i tabellen, innehåller bla små fragment av keramik, glas, kritpipor, knappnålar, och en blykula, men inte särskilt nötta och slitna, ev omlagrat hushållsavfall. <i>Osteologi:</i> Kontexten innehåller rikligt med osteologiskt material, både större däggdjur och fiskben.	
Beskrivning				
Heterogena sandiga svämlager med flera horisonter av grövre grusigt material. Lagret innehåller en hel del omlagrat hushållsavfall av ben och föremål, och har möjligen avsatts vid säsongsbundna översvämningar. Lagret som täcker stora delar av den centrala ytan överlagrar gropar och stolphål från äldre faser. Dock skulle avfallslagret S1100 (KG 4, Fas 1:3) kunna vara en av de äldsta horisonterna i S1015. Fyndmaterialet omfattar flera typer av föremål med datering kring 1700-1800-t, bla små fragment av keramik, glas, kritpipor, knappnålar och en blykula. Föremålsmaterialet kan komma från tidigare bruk på området och ha omlagrats i samband med översvämningar och eventuella aktiviteter på området under en period då ytan var obebyggd. Man kan inte utesluta att föremålen är vattenavsatta och kommer från bruk uppströms i närområdet. Materialet är dock inte särskilt nöt och slitet eller svallat.				

Period 4. Strandbodsbebyggelse

Period 4 omfattar faserna 4:1-4. Perioden inleds med att en strandbod med stensyll och lergolv uppförs i områdets västra del. I ett försök att leda undan vatten från byggnaden grävs en grop och en ränna, samt två avfallsgropar. Perioden avslutas med att boden rivs, och ytan övertäcks eller omdeponeras.

Strandbod - bruk och nyttjandefas

Boden är enkelt uppförd och består av två väggbärande stensyllar. Innanför syllarna finns ett utjämnande lager av påförd grusig sand, ovanpå vilket ett lergolv anlagts. Bodens västra och norra väggar saknas. Två avfallsgropar samt en grop och ränna (för avledning av vatten?) anläggs.

Destruktion

Raseringen av boden och övriga strukturer sker möjligtvis i samband med att Strömsåns flöde regleras med en kajskoning, eventuellt i samband med brand. Själva lergolvet var inte eldpåverkat, men brända lager förekom fläckvis i området nordväst om strandboden.

Fas 4:1 Konstruktion av strandbod		Datering: Ca 1750-1850		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 8	Konstruktion av strandbod	S1016, S1050, S1060, S1062	S1062: Keramik: 1 stengodskrus. Metall: 1 spik. 3 kritpiskaft. 1 tegelfragment. Ca 1700-1800-t <i>Osteologi:</i> nöt, svin, får S1050: Keramik: 1 yngre rödgods. Metall: 6 spikar. Tegel. <i>Osteologi:</i> nöt, får, däggdjur, ostron, blåmussla, kammussla, torsk, fisk	
Beskrivning				
Ovanpå S1015 konstrueras en strandbod. Boden är enkelt uppförd och består av två väggbärande stensyllar (S1016) åt öster och (S1060) åt söder. Innanför syllarna finns ett utjämnande lager av påförd grusig sand (S1062) ovanpå vilket ett lergolv (S1050) anlagts. Bodens västra och norra väggar saknas.				

Fas 4:2 Konstruktion av gropar mm		Datering: Ca 1750-1850		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 9	Konstruktion av gropar och ränna väster om strandbod.	S1038, S1040, S1066, S1083		
KG 30	Stenläggning utomhus	S1091		
Beskrivning				
Två avfallsgropar och en grop och ränna för avledning av vatten? Stenläggningen S1091 är svår att placera men bör höra hemma i fas 4 eller 2.				

Fas 4:3 Bruk av avfallsgropar		Datering: Ca 1750-1850		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 10	Bruk och destruktion av gropar väster om strandbod.	S1039, S1041, S1068	S1039: Keramik: 1 trebensgryta yrg, 4 fat yrg, Glas: 1 butelj, Metall: 2 spikar. Kritpipa: 1 huvudfragment, 2 skaftfragment. Datering omkring sent 1700-t, tidigt 1800-t. <i>Osteologi:</i> både däggdjur och fiskben. S1041: Keramik: 1 stengodskrus, metall: 4 spikar, 1 odef föremål, ev redskap. 2 kritpipskaft. Datering omkring sent 1700-tidigt 1800. <i>Osteologi:</i> nöt, får, däggdjur, torsk. S1068: <i>Osteologi:</i> nöt	S1039: Hallon, och enstaka starr. Glaserad keramik, obrända ben och mycket fiskben, metallslag/spik. S1068: Hallon, målla, rosenmalva / myskmalva, björnbär. Keramik, obrända fiskben, träkol, små metallfragment.
Beskrivning				
Gropar och rännor brukas och fylls igen med avfallsmaterial.				

Fas 4:4 Rasering av strandbod		Datering: Tidigt 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 11	Rasering av strandbod	S1061, S1065, S1084, S1086, S1090	S1061: Keramik: 1 stengodskrus westerwald, 2 fat yrg, 11 skålar yrg, 1 kritpipskaft. Datering sannolikt 1700-t S1065: Keramik: 1 flintgodsfat, 3 fat yrg, 4 odef kärl yrg. Glas: 2 fönsterglas. Metall: 5 spikar, 1 knappnål (cu). 2 fragment tegel, 1 bränd flinta. Sent 1700-t, ev 1800-t Små fragment från flera olika kärl, delvis nötta och slitna. <i>Osteologi:</i> svin och övr däggdjur. S1084: Keramik: 1 porslinskopp, 1 odefinierat kärl yrg. Glas: 1 vinglas, Metall: 1 spik. 1 textilfragment (ev stickat). 3 kritpipskaft. Ca 1700-1800-t <i>Osteologi:</i> nöt, svin, däggdjur. Urlakade S1086: Keramik: 1 fajansfat, 1 odefinierad ylg, 4 odefinierade yrg.	S1084: Rikligt med starr och rel mkt hasselnötter, enstaka rosenmalva / myskmalva, kråkbär, revstormtörel, jordrök. Stora obrända djurben, mycket obränt trä, klumpar av dynga (?), bränd lera och glaserad keramik, träkol.

			Metall: 1 mynt (Cu) Ulrika Eleonora 1719-1720. 1 spik, 1 oidentifierat järn, ev redskap. Kritpipor: 11 skaft. 3 tegelfragment. Små fragment från olika föremål, ev bruksytta? Datering 1700-tal. <i>Osteologi:</i> nöt, får/get, svin, däggdjur.	
Beskrivning				
Rasering av strandbod och andra strandnära strukturer, möjligen inför konstruktion av kajskoning. Eventuellt skedde det i samband med brand, kanske en avsiktlig avbränning. Själva lergolvet var inte eldpåverkat, men brända lager förekom fläckvis i området nordväst om boden. Dessa innehöll även en del föremål som kan vara spår av bruk eller avfalls/utkastlager. Fyllningen i S1084 utgörs av varviga lager som möjligtvis är vattenavsatta. S1084 innehåller även en förhållandevis stor mängd sten och tegelbrockor.				

Period 5: Dränering

Period 5 omfatta faserna 5:1 och 5:2. Perioden inleds med att en dagvattenkulvert anläggs för att leda vatten från ytan och ut i Strömsåns kanalfåra. Därefter utjämnas markytan.

Fas 5:1 Anläggande av dränering		Datering: 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 20	Konstruktion av dräneringssystem	S1022, S1023, S1024, S1031, S1032		
Beskrivning				
Konstruktion av dräneringssystem för dagvatten, troligen i samband med att kajskoningen i Strömsån konstrueras.				

Fas 5:2 Utjämning/deponering		Datering: Ca 1800-1850		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 12	Utjämning eller omdeponering av massor i samband med byggandet av kajskoning utmed Strömsån.	S1014, S1029	S1014: Keramik: 1 stengodskrus (mineralvattenkrus), 1 odef flintgods, 5 odef fragment yngre rödgods, Metall: 3 spikar, 1 kakel med reliefdekor och svart glasyr. 1 kritpipskaft. <i>Kommentar:</i> enstaka föremål små fragment, datering 1700-t eller senare. <i>Osteologi:</i> nöt, svin, ev får S1029: Keramik: 6 stengodskrus, 2 stengods odefinierade, 2 fajansfragment odef, 1 kopp ostindiskt porslin, 1 odef fragment ostindiskt porslin, 48 flintgodsfragment olika kärl, 11 fat yrg, 1 skål yrg, 2 krukor yrg, 10 odefinierade yrg. Glas: 12 buteljer, 4 fragment fönsterglas. Metall: 1 pistolpipa, 1 knapp cu-leg, 19 spikar. Kritpipor: 26 kritpipskaft, 5 fragment fr kritpipshuvuden. 2 fragment murtegel (1 gult, 1 rött), 1 taktegel. <i>Kommentar:</i> Keramik, glas och kritpipor med datering från sent 1700-1800-t, främst 1800-t. Både små och stora fragment. Äv en pistolpipa. Omlagrat och blandat hushållsavfall? <i>Osteologi:</i> flera fragment från nöt, även svin, får/get	
Beskrivning				
Utjämning och omlagring av massor, sannolikt i samband med att Strömsåns flöde regleras med en kajskoning.				

Period 6: Övergivande

Period 6 omfattar faserna 6:1-3 och utgörs av en tid då ytan står obebyggd och användes som plats att dumpa hushållsavfall.

Avfallslager täcker i stort sett hela ytan. Miljöprover tagna ur lagret visar på en riklig förekomst av svinmålla, en växt som trivs i nedsmutsade miljöer som diken, jordhögar och avfallstippar.

Sammantaget tolkas lagrets tillkomst till en tid då ytan var inte var bebyggd och utgör en plats för deponering av avfall. Lagret verkar inte påverkat av variationer i Strömsåns flöde.

Fas 6:1 Bruk/övergivande fas		Datering: 1800-tal		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 13	Avfallslager	S1013, S1002	S1013: Keramik: 2 stengodskrus, 5 fragment ostindiskt porslin, 1 fajansfat m blåmålad dekor, 5 fragment, varav 1 fat, flintgods med tryckdekor, 4 flintgods med målad blå dekor, 13 fragment flintgods utan dekor, 9 fat yngre rödgods, 1 kruka yngre rödgods, 11 odefinierade yngre rödgods. Glas: 9 buteljglas, 1 odefinierat kärlglas, 6 fragment klart fönsterglas. Metall: 1 mynt Gustav IV, 1/2 SKILLING, 1809, 1 blyföremål (ev vikt el knapp), 1 sked, 18 spikar. 1 tegelsten. 1 slaggfragment. <i>Kommentar:</i> Rikligt med föremål. Blandat material med datering omkring 1700-1800, omlagrat hushållsavfall? <i>Osteologi:</i> Kontexten innehåller äv djurben, främst från nöt och svin.	S1013: Rikligt med målla, även mindre mängd vildpersilja, plister, hallon, björnbär. Brända och obrända ben, tegel, träkol, porslinsbit, glaserad keramik, rostklump, fönsterglas, obränt trä, flugpuppor.
Beskrivning				
Avfallslager av mörkbrun humös sand som täcker i stort sett hela ytan. Lagret består av omlagrat hushållsavfall, innehållande rikligt med föremål av olika typer och material. Kontexten innehåller även djurben, både brända och obrända, främst från nöt och svin. Miljöprover tagna ur lagret visar på en riklig förekomst av svinmålla, en växt som trivs i nedsmutsade miljöer som diken, jordhögar och avfallstippar. Sammantaget tolkas lagrets tillkomst till en tid då ytan var inte var bebyggd och utgör en plats för deponering av avfall. Lagret verkar inte påverkat av variationer i Strömsåns flöde.				

Fas 6:2 Konstruktion av grop		Datering: 1850-1893		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 14	Konstruktion av grop	S1053		
Beskrivning				
Avfallsgrop som är indikerar bruk av ytan innan byggnationen av Hedelinska huset påbörjas.				

Fas 6:3		Bruk av avfallsgrop			Datering: 1800-tal	
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål						
Kontextgrupp		Tolkning	Kontexter	Föremål		Prover/analyser
KG 15		Bruk av grop	S1054	S1054: Keramik: 1 fat yrg, 1 kruka yrg. Glas: 1 kärl, ev bläckhorn (munblåst). Metall: 1 knapp cu. Ben/horn: 1 handtag. 1 murtegel. Datering omkr 1700-1800. Enstaka personliga föremål och hushållsavfall.		S1054: Rikligt med hallon, björnbär och målla. Träkol, två långa rostiga metallstänger, keramikbitar, snäckskal, brända och obrända ben av fisk m.m, porslin, glas.
Beskrivning						
Avfallsgrop som är indikerar bruk av ytan innan byggnationen av Hedelinska huset påbörjas.						

Period 7: Hedelinska huset

Perioden omfattar faserna 7:1-4. Perioden inleds med att Hedelinska huset uppförs och utomhusytor kläs med stenväggar. Byggnaden stod klar 1895. Därpå följer ombyggnationer och anläggandet av en brunn. Perioden avslutas med att ytan rensas på raseringslager efter branden och jämnas ut.

Fas 7:1 Konstruktion av Hedelinska huset		Datering: 1895 och framåt		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 24	Konstruktion av grundmurar	S1001, S1005 S1009, S1010, S1011, S1018, S1019, S1020, S1033, S1034, S1047, S1058, S1059	S1001: 1 fat yngre rödgods, 1 kritpipskaft. S1033: 1 krus av yngre rödgods med svart glasyr, flera skärvor.	
KG 22	Konstruktion av trägolv	S1003, S1008		
KG 23	Konstruktion av stengolv	S1004, S1012		
KG 18	Konstruktion fundament	S1025	S1025: Keramik: 2 stengodsfragment, 9 flintgods fragment, fat och tallrikar. Glas: 2 buteljer. 1 kritpiskaft. <i>Kommentar:</i> Små fragment av glas och stengods, delvis nötta och slitna. Omkring 1800-tal.	
KG 25	Utgjämning inför ombyggnation	S1021	S1021: Keramik: 1 stengodskrus, 6 tallrikar flintgods, 6 skålar flintgods, 3 odefinierade kärl flintgods. Samtliga med olika tryckdekor (tex en med Willow-mönster), målad dekor och reliefdekor. Glas: 1 odefinierat dryckeskärl, 2 flaskor, 6 buteljer, 3 fragment fönsterglas (modernt), Metall: 1 knapp cu-leg med blomdekor, 8 spikar, 1 textilfragment, ev säckväv. <i>Kommentar:</i> Relativt rikligt med föremål med en huvudsaklig datering till 1800-1900-t.	
Beskrivning				
Hedelinska huset uppförs. Byggnaden stod klar 1895. Övriga konstruktioner kan vara senare, men utgör ej en del av formlämningen utan behandlas endast översiktligt här.				

Fas 7:2 Konstruktion av gårdsytor mm		Datering: 1895 och framåt		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 19	Stenläggning och sättsand utomhus	S1006, S1007	S1006: Flintgods med tryckdekor (1800-), 1 odef skärva yrg, 1 knapp cu-leg.	
KG 21	Konstruktion av brunn	S1037, S1055, S1056, S1200, S1201, S1202	S1037: 1 flintgodsfragment, 1 glasflaska	
KG 16	Konstruktion av trätunna	S1052, S1057, S1203		
Beskrivning				
Det äldre dagvattenavloppet ersätts/kompletteras med en brunn. Stenläggning direkt väster om dagvattenkulvert. Konstruktion av tunna.				

Fas 7:3 Destruktion / ombyggnation		Datering: 1895-1900		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 26	Rasering	S1017	Keramik: 6 fragment stengodskrus (trol mineralvattenkrus), 1 tallrik flintgods med tryckdekor (5 fragment, "lila fasan" Rörstrand 1880-1926), 5 fat flintgods, 1 odef flintgods med målad dekor, 3 odefinierade flintgods med tryckdekor, 1 fragment ljust lergods (gult), 5 fat yngre rödgods, 2 krukor yngre rödgods, 11 odefinierade kärl yrg. Glas: 1 spetsglas, 16 buteljglas, 6 fragment fönsterglas. Metall: 1 mynt CU 2 öre 1874, 1 låshake, 21 spikar. 1 murtegel, 1 taktegel. <i>Kommentar:</i> Rikligt med föremål, blandat material med huvudsaklig datering omkring 1800-talets senare del och tidigt 1900-t. Föremål från avfall och rasering. <i>Osteologi:</i> Enstaka kraftigt fragmenterat benmaterial. Från olika däggdjur.	Mkt rikligt med hallon, även målla, björnbär, bolmört, en, granbarr, rosenmalva/myskmalva. Träkol, glas, porslin, keramik/lera, brända ben, flugpuppor.
Beskrivning				
Troligen omflyttade lager som tas upp i samband med att man gräver ner en oljetank.				

Fas 7:4 Användning och destruktion av tunna och brunn		Datering: 1895-1900		
Dateringsunderlag: Stratigrafi, föremål				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 28	Användning av brunn	S1036	S1036: 2 flintgodsfragment, 1 flaska i fyllningen	
KG 27	Bruk /rasering av trätunna	Ingen egen kontext (S1052)	Keramik: 1 porslin odef, 1 kruka yrg, 1 kärl yrg. Glas: 2 kärl moderna. 1 fönsterglas modernt. Metall: 2 spik. 1 taktegel, 1 tunnlock av trä med hål och nubb, ev för pumpanordning. Datering: 1800-1900-t	
Beskrivning				
Bruk och rasering av brunn och trätunna.				

Period 8

Fas 8:1 Destruktion, modernt		Datering: 1900-2015		
Dateringsunderlag: Stratigrafi				
Kontextgrupp	Tolkning	Kontexter	Föremål	Prover/analyser
KG 29	Utjämning	S1000		
Beskrivning				
Utjämnade lager av fyllnadsmassor och rivningslagret efter branden. Täcker hela ytan.				

Fyndlista. Fastighet Skepparen 8, L1968:9295, Strömstad socken, Strömstad kommun, Västra Götalands län. Projekt nr G1518 / 1517-1 SU.									
Fynd nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
1	1001	7:1	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	60		Del av botten med röd/brun glasyr med vit spiralformad piplersdekor.
2	1001	7:1	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	5		
3	1006	7:2	Kärl	Fat	1	Flintgods	1		Transfertyckt blå dekor.
4	1006	7:2	Kärl	Fragment av fat?	1	Yngre rödgods	6		
5	1006	7:2	Knapp	Knapp	1	Koppar	4	Utgallrad	
6	1013	6:1	Spik	Spik	1	Cu legering	4	Utgallrad	Handgjord, dyckertiliknande.
7	1013	6:1	Sked	Sked	1	Cu legering	21	Utgallrad	Kopparsked 146 mm x 29 mm/5 mm/16mm.
8	1013	6:1	Mynt	Mynt	1	Cu legering	14	Konserverad	Gustav IV Adolf med krona ovan & tre kronor omkring; korsade pilar med 1/2 Skilling, 1809; diameter 30 mm; tjocklek 2,5 mm; myntet är lite slitet.
9	1013	6:1	Föremål	Blyföremål	1	Bly	5	Utgallrad	Litet platt runt blyföremål med rundade kanter.
10	1013	6:1	Spik	Spik	17	Järn	146	Utgallrad	5 större bitar, med järnfragment, mycket korrosion.
11	1013	6:1	Slagg	Slagg	1	Järn	37	Utgallrad	
12	1013	6:1	Flaska	Butelj	8	Glas	62		Grönt buteljglas.
13	1013	6:1	Flaska	Butelj	1	Glas	13		Brunt buteljglas.
14	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Glas	1		Bukfragment klart glas, modernt?
15	1013	6:1	Planglas	Fragment	6	Glas	5		Fönsterglas, klart glas, modernt?
16	1013	6:1	Kritpipa	Skaft	10	Piplera	26		Skaftfragment, varav ett med klack.
17	1013	6:1	Kärl	Krus	2	Stengods	3		
18	1013	6:1	Kärl	Kopp	1	Porslin	5		
19	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Porslin	5		Ostindiskt med underglasyrblå dekor.
20	1013	6:1	Kärl	Fat	1	Flintgods	1		Svart transfertyckt dekor.
21	1013	6:1	Kärl	Fragment	5	Flintgods	3		Skål/kopp med transfertyckt dekor 1800-.
22	1013	6:1	Kärl	Fragment	10	Flintgods	38		Flera kärl, bla tallrik med dekor, shell-edged ware ca 1770- och framåt.
23	1013	6:1	Kärl	Kärl	2	Flintgods	13		Botten och mynningsfragment.
24	1013	6:1	Kärl	Fragment	4	Flintgods	8		Blå dekor, sponge-decorated ware 1800-t.
25	1013	6:1	Kärl	Fat	1	Fajans	2		Blå dekor. 1700-t.
26	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Flintgods	4		Botten.
27	1013	6:1	Kärl	Fragment	6	Yngre rödgods	37		Mynning och bukfragment samt en hänkel, olika kärl.
28	1013	6:1	Kärl	Fat	6	Yngre rödgods	44		Vit och gul piplersdekor.
29	1013	6:1	Kärl	Fragment av kruk?	1	Yngre rödgods	50		Grovt kärl, nött. Lite bevarad blyglasyr.
30	1013	6:1	Tegel	Taktegel?	2	Lera	73		
31	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	8		Blyglasyr med vit engobe.
32	1013	6:1	Kärl	Kruka	1	Yngre rödgods	53		Hank med bukdel med inre svart blyglasyr.

Findnr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Findstatus	Kommentar
33	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	5		Vit engobe och blyglasyr.
34	1013	6:1	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	8		Blyglasyr.
35	1013	6:1	Kärl	Fragment av fat	3	Yngre rödgods	5		Grön blyglasyr med piplersdekor.
36	1013	6:1	Tegelsten	Fragment	1	Lera	601		Mörkröd. Tjocklek 5 cm. Bränd i efterhand.
37	1014	5:2	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	2		
38	1014	5:2	Kärl	Krus	3	Stengods	49		Mineralvattenkrus?
39	1014	5:2	Kärl	Fragment	1	Fajans	2		Blå målad dekor.
40	1014	5:2	Kakel	Fragment	1	Lera	2		Svartglaserat kakel med reliefdekor, litet fragment.
41	1014	5:2	Kärl	Fragment	5	Yngre rödgods	25		Blyglasyr och lite vit piplersdekor. Fragment av flera kärl. En med engobe.
42	1014	5:2	Spik	Fabriksgjord spik	3	Järn	8	Utgallrad	1 hel, 6 cm lång och 0,5 cm tjock.
43	1015	3:1	Spik	Spik	12	Järn	231	Utgallrad	Kraftig korrossion.
44	1015	3:1	Föremål	Föremål	1	Bly	16	Utgallrad	Blykula? Utsmetad vid kollision.
45	1015	3:1	Nål	Knappnål	5	Cu legering	1	Konserverad	Mindre nålar, två med knapp.
46	1015	3:1	Flaska	Parfymflaska?	1	Glas	6	Konserverad	Mynning/hals till mindre medicin- eller parfymflaska. Hög och smal, diameter i mynning 1,7.
47	1015	3:1	Fönsterglas	Fönsterglas	12	Glas	5		Gröntonat.
48	1015	3:1	Kärl	Fragment	2	Glas	1		Ljusgrön glas.
49	1015	3:1	Flaska	Butelj	8	Glas	70		Gröntonat.
50	1015	3:1	Flaska	Butelj	2	Glas	6		Bruntonat.
51	1015	3:1	Flaska	Flaska	1	Glas	5		Klart.
52	1015	3:1	Kritpipa	Kritpipshuvud	3	Piplera	6		Med millning vid kanten, otydlig stämpel under klack "VKD"? Omkring 1700-t första hälft.
53	1015	3:1	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	4		Dekorerat vridet skaft.
54	1015	3:1	Kritpipa	Skaft	11	Piplera	19		
55	1015	3:1	Kärl	Fragment	3	Stengods	22		Krus?
56	1015	3:1	Kärl	Fat	1	Fajans	2		Blå dekor.
57	1015	3:1	Kärl	Tallrik, djup	5	Flintgods	20		Flera kantfragment från samma tallrik.
58	1015	3:1	Kärl	Fat	2	Flintgods	5		
59	1015	3:1	Kärl	Fragment	2	Flintgods	1		Dekor "Shell-edged ware" med blå kant. Ca 1770-.
60	1015	3:1	Kärl	Fragment	4	Flintgods	1		Brun, gul och grön målad dekor.
61	1015	3:1	Kakel	Ugnskakel?	1	Lera	22		Skärva med spår av vit engobe.
62	1015	3:1	Kärl	Fragment	8	Yngre rödgods	36		Brun och grön blyglasyr med piplersdekor. Flera kärl.
63	1015	3:1	Tegelsten	Fragment	1	Lera	855		Rött tegel, sekundärbränt. Bredd 11 cm, tjocklek 5 cm.
64	1015	3:1	Tegel	Fragment	1	Lera	520		Rödbrun yta. Tjocklek 1,5 cm.

Fynd nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
65	1017	7:3	Mynt	Mynt	1	Cu legering	4	Konserverad	Oscar II, 2 öre 1874.
66	1017	7:3	Hake	Låshake	1	Järn	20	Konserverad	Tänge och mindre del av trolig låshake. Längd 6,0, bredd 1,7, tjocklek 0,3. Tången är tillplattad i bakänden och kvadratisk i tvärsnitt, 4,3 lång.
67	1017	7:3	Spik	Spik	18	Järn	219	Utgallrad	Några är handsmidda. Längder om 11,0 - 5,0 cm med diameter om 0,8 - 0,4 cm.
68	1017	7:3	Spik	Spik	3	Järn	225	Utgallrad	Handsmidda. Längder om 19,5 - 11,5 cm med diameter om 1,2 - 1,0 cm.
69	1017	7:3	Kärl	Spetsglas	2	Glas	28		Fot, ben och kupa. Ev. ett snapsglas.
70	1017	7:3	Flaska	Butelj	9	Glas	54		Brunt glas varav en med text i botten, "ÅR".
71	1017	7:3	Flaska	Butelj	7	Glas	28		Grönt glas.
72	1017	7:3	Fönsterglas	Fönsterglas	1	Glas	4		Grönt glas.
73	1017	7:3	Fönsterglas	Fönsterglas	6	Glas	52		Klart modernt glas, 5 st utan bubblor.
74	1017	7:3	Kärl	Krus	5	Stengods	217		Botten och fyra bukfragment. Flera kärl från troliga mineralvattenkrus.
75	1017	7:3	Kärl	Krus	1	Stengods	4		
76	1017	7:3	Kärl	Fat	1	Flintgods	4		Blå målad dekor.
77	1017	7:3	Kritpipa	Skaft	12	Piplera	22		
78	1017	7:3	Kärl	Tallrik	5	Flintgods	55		Transferryckt dekor. Rörstrand, servisen "Lila Fasan" 1880-.
79	1017	7:3	Kärl	Fat	4	Flintgods	51		Blå målad dekor. Troligen fat till kaffekopp.
80	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Flintgods	1		Blå målad dekor.
81	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Fajans	1		Vit tennglasyr med blå målad dekor.
82	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Flintgods	1		Blå tryckdekor.
83	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Flintgods	1		Brun och grön dekor.
84	1017	7:3	Kärl	Fat	1	Flintgods	1		Vitglaserad med brun tryckdekor, Stämpel "Devon".
85	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Ljust lergods	6		Gul blyglasyr med brun dekor.
86	1017	7:3	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	65		Blyglasyr med vit och grön piplersdekor.
87	1017	7:3	Kärl	Fragment	2	Yngre rödgods	125		Två kärl. En mynning och en botten. Engobe med brun dekor, grova stora kärl.
88	1017	7:3	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	7		Blyglasyr med vit piplersdekor.
89	1017	7:3	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	12		Blyglasyr och engobe.
90	1017	7:3	Kärl	Fat	3	Yngre rödgods	60		Blyglasyr och engobe. Olika kärl, en med skrafferad dekor. Ev. figur/klädesdräkt?
91	1017	7:3	Kärl	Fragment	8	Yngre rödgods	71		Blyglasyr, brunsvart.
92	1017	7:3	Tegelsten	Tegelsten	1	Lera	1205		Del av, längd 14, bredd 11, tjocklek 4,5 cm.
93	1017	7:3	Taktegel	Taktegel	2	Lera	806		Del av, troligt vingtegel.
94	1021	7:1	Knapp	Knapp	1	Cu legering	1	Konserverad	Rund, diameter 1,0. Våld i tvärsnitt, blomdekor.
95	1021	7:1	Textil	Fragment	1	Textil	1	Utgallrad	Längs en sida syns spår efter sömmar. Växtfiber?
96	1021	7:1	Spik	Handsmidd spik	8	Järn	170	Utgallrad	Längd från 17,5 till 7 med diameter på 0,6 till 0,2 cm.

Find nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
97	1021	7:1	Kärl	Fragment	1	Glas	3		Klarglas, del av fot?
98	1021	7:1	Flaska	Flaska	2	Glas	7		Fragment av lite tunnare glasflaska, formblåst.
99	1021	7:1	Flaska	Butelj	6	Glas	26		Brun glas.
100	1021	7:1	Fönsterglas	Fönsterglas	3	Glas	7		Modernt klarglas.
101	1021	7:1	Kärl	Krus	1	Stengods	3		Salglasyr.
102	1021	7:1	Kärl	Tallrik	4	Flintgods	46		Blå transferyrtyckt dekor, flera fragment av samma kärl.
103	1021	7:1	Kärl	Skål	1	Flintgods	2		Relief med blå målad dekor.
104	1021	7:1	Kärl	Fragment	2	Flintgods	1		
105	1021	7:1	Kärl	Fragment	1	Flintgods	1		Blå dekor, sponge-decorated.
106	1021	7:1	Kärl	Skål	3	Flintgods	3		Handmålad brun dekor.
107	1021	7:1	Kärl	Tallrik	1	Flintgods	1		Transferyrtyckt blå dekor, "Willowmotiv"?
108	1021	7:1	Kärl	Skål	1	Flintgods	2		Lila tryckdekor, Lila Fasan samma som F78?
109	1021	7:1	Kärl	Tallrik	1	Flintgods	1		Blå transferyrtyckt dekor samma som F78?
110	1021	7:1	Kärl	Skål	2	Flintgods	1		Blå och brun målad dekor.
111	1021	7:1	Kakel	Ugnskakel	1	Lera	34		Med engobe och gröntflammig blyglasyr.
112	1021	7:1	Kärl	fragment	4	Yngre rödgods	16		Brun och klar blyglasyr, två med pipersdekor, flera kärl.
113	1021	7:1	Kritpipa	Skaft	4	Piplera	9		
114	1021	7:1	Spik	Järnspik	4	Järn	77	Utgallrad	Längd från 9,5 till 16 och diameter från 1 till 0,5 cm.
115	1025	7:1	Flaska	Butelj	2	Glas	56		Grönbrunt glas.
116	1025	7:1	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	4		
117	1025	7:1	Kärl	Fragment	1	Stengods	3		Salglaserad.
118	1025	7:1	Kärl	Fragment	1	Stengods	2		Salglaserad.
119	1025	7:1	Kärl	Fat	1	Flintgods	5		
120	1025	7:1	Kärl	Tallrik	2	Flintgods	7		Blå handmålad dekor. Mynningsfragment.
121	1025	7:1	Kärl	Fragment	3	Flintgods	4		
122	1025	7:1	Kärl	Tallrik	3	Flintgods	27		
123	1029	5:2	Spik	Handsmidd spik	4	Järn	28	Utgallrad	Längd från 8 till 15, diameter 0,5 till 0,3 cm.
124	1029	5:2	Flaska	Butelj	2	Glas	16		Grönt glas. Svallade.
125	1029	5:2	Kritpipa	Skaft	2	Piplera	2		
126	1029	5:2	Porslin	Kopp	1	Porslin	1		Ostindiskt, underglasyrblå dekor.
127	1029	5:2	Kärl	Fragment	2	Flintgods	3		Blå handmålad dekor.
128	1029	5:2	Kärl	Fragment	2	Flintgods	2		Blå dekor, handmålad?
129	1029	5:2	Kärl	Fragment	4	Flintgods	8		Varav en med målad växtdekor.
130	1029	5:2	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	6		Svart i färgen. Blyglasyr? Sekundärbränd? Skärvan är troligen missfärgad.
131	1029	5:2	Kärl	Fat	2	Yngre rödgods	7		Pipersdekor.

Find nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
132	1029	5:2	Kärl	Skål	1	Yngre rödgods	56		Metalliskt brunsvart glasyr.
133	1029	5:2	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	13		Spjälkad.
134	1029	5:2	Kärl	Kruka/skål?	2	Yngre rödgods	14		Gulbrun blyglasyr in-och utvändigt. En skärva har vågformad ristad dekor.
135	1029	5:2	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	5		Blyglasyr.
136	1029	5:2	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	1		Saltglaserad med grön pipersdekor.
137	1029	5:2	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	63		Mörkgrön blyglasyr.
138	1029	5:2	Pistol	Pistolpipa	1	Järn	103	Konserverad	10,5 lång 1,8 tjock och 1,7 bred. Kvadratisk infästning och rund pipdel. Diameter vid mynning 1,8 cm.
139	1029	5:2	Spik	Handsmidd spik	8	Järn	132	Utgallrad	Längd om 6 till 3,5 med diameter 0,5 till 0,2 cm.
140	1029	5:2	Kärl	Fragment	1	Glas	1		Klarglas.
141	1029	5:2	Kritpipa	Skaft	11	Piplera	22		
142	1029	5:2	Flaska	Butelj	7	Glas	43		Grönt och brunt glas från flera buteljer.
143	1029	5:2	Fönsterglas	Fönsterglas	2	Glas	3		Planglas, en med kröjslad kant.
144	1029	5:2	Kärl	Fragment	1	Stengods	2		Blå dekor, ev. westervaldd?
145	1029	5:2	Kärl	Krus?	2	Stengods	76		Ovanligt stor omkrets.
146	1029	5:2	Kärl	Fragment	2	Porslin	1		Ostindisk porslin, underglasyrblå dekor.
147	1029	5:2	Kärl	Fragment	32	Flintgods	69		Små fragment av olika kärl varav två med dekor. 1 målad dekor och 1 reliefdekor (feather-edged ware 1765-).
148	1029	5:2	Kärl	Sejdel	1	Flintgods	10		Svart tryckdekor.
149	1029	5:2	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	9		Grön blyglasyr och piplerdekor.
150	1029	5:2	Kärl	Fragment	2	Yngre rödgods	8		Brun blyglasyr, olika kärl.
151	1029	5:2	Tegel	Murtegel	2	Lera	343		Ett fragment av gult tegel med bevarad bredd om 7,5 och höjd 3,3. Ett fragment av rött tegel med höjd av 4,3 cm.
152	1029	5:2	Knapp	Knapp	1	Cu legering	4	Konserverad	I två delar, Välvd ihålig knapp med trolig reliefdekor. Bevarad ögla på baksycket.
153	1029	5:2	Spik	Spik	7	Järn	54	Utgallrad	Längder mellan 10 till 5 med diameter om 0,5 till 0,3.
154	1029	5:2	Kritpipa	Kritpipshuvud	5	Piplera	14		Fragment från minst två huvuden, varav ett större med milning vid mynningskanten och stämpel (ALB eller AIB).
155	1029	5:2	Kritpipa	Skaft	13	Piplera	29		Grönt glas.
156	1029	5:2	Flaska	Butelj	2	Glas	6		Grönt glas.
157	1029	5:2	Fönsterglas	Fönsterglas	2	Glas	3		Grönt glas.
158	1029	5:2	Kärl	Krus	2	Stengods	3		Grönt glas.
159	1029	5:2	Kärl	Krus	2	Stengods	14		Spjälkad i två fragment. Blå reliefdekor, Westerswald?
160	1029	5:2	Kärl	Hank	1	Stengods	23		Två kärl.
161	1029	5:2	Kärl	Fragment	2	Fajans	1		Brun saltglasyr.
									Små fragment varav ett med bortnött glasyr. Den andra med vit tennglasyr och blåmålad dekor.

Fynd nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
162	1029	5:2	Kärl	Fragment	7	Flintgods	13		Olika kärl. Två tallrikar varav en med reliefdekor och den andra är s.k. "shell edged ware" ca 1770-, två koppar/skålar med målade dekor.
163	1029	5:2	Kärl	Fat	5	Yngre rödgods	106		Olika fat. Engobe och piplerdekor. Grön och klar blyglasyr.
164	1029	5:2	Kärl	Fragment	5	Yngre rödgods	33		Olika kärl. Varav en kruka, spjälkad och en mynning från skål.
165	1029	5:2	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	1		Brunsvart, blyglasyr in- och utvändigt.
166	1029	5:2	Tegel	Taktegel	1	Lera	108		Fragment av vingtegel?
167	1033	7:1	Krus	Krus	18	Yngre rödgods	241		Skärivor från en stor del av käilet. Metalliskt brunsvart glasyr på in- och utsida.
168	1035	1:1	Spänne	Bältspänne	1	Cu legering	4	Konserverad	Del av spänne.
169	1035	1:1	Spik	Spik	13	Järn	40	Utgallrad	Spikar och nubbs. Längder mellan 5 till 2 med diameter om 0,5 till 0,2 cm.
170	1035	1:1	Kritpipa	Kritpipshuvud	4	Piplera	5		Ett huvud med del av stämpel på klacken och tre skaffragment.
171	1035	1:1	Kärl	Fragment	1	Glas	1		Bottenfragment från litet glaskärl.
172	1035	1:1	Fönsterglas	Fönsterglas	2	Glas	1		Gröntonat glas.
173	1035	1:1	Flaska	Butelj	4	Glas	5		Grönt glas, svallat/nött.
174	1035	1:1	Kärl	Fragment	4	Flintgods	2		Små fragment av olika kärl varav två med blå dekor.
175	1035	1:1	Kärl	Fragment	7	Yngre rödgods	18		Olika kärl. Tre med blyglasyr och två med piplerdekor, fyra av dessa spjälkade samt två svallade fragment.
176	1036	7:4	Flaska	Butelj	2	Glas	16		Brun glas.
177	1036	7:4	Kärl	Fragment	2	Flintgods	5		Ett sidofragment från möjlig kopp/skål med lila tryckdekor samt ett bottenfragment.
178	1037	7:2	Flaska	Butelj	1	Glas	9		Grönt glas.
179	1037	7:2	Kärl	Fragment	1	Flintgods	3		Tallrik med lila tryckdekor, Lila Fasan?
180	1039	4:3	Spik	Liten spik	2	Järn	1	Utgallrad	Två fragment av mindre spik, diamet ca 0,2 cm.
181	1039	4:3	Kritpipa	Kritpipshuvud	3	Piplera	9		Ett sidofragment av huvud samt två fragment av skaft.
182	1039	4:3	Flaska	Butelj	1	Glas	72		Grönt glas.
183	1039	4:3	Kärl	Trebensgryta	1	Yngre rödgods	13		Bukfragment med blyglasyr, sotigt.
184	1039	4:3	Kärl	Fat	4	Yngre rödgods	50		Blyglasyr och tre av fragmenten har piplerdekor.
185	1041	4:3	Föremål	Fragment	1	Järn	16	Utgallrad	Dela av möjligt redskap, längd 5,0, bredd 1,7 och tjocklek 0,3 cm.
186	1041	4:3	Spik	Spik	4	Järn	17	Utgallrad	Längder mellan 7 - 8 cm med diameter på 0,5 - 0,3 cm.
187	1041	4:3	Kritpipa	Skaft	2	Piplera	8		
188	1041	4:3	Kärl	Krus	1	Stengods	3		Brun saltglasyr.
189	1050	4:3	Spik	Spik	6	Järn	52	Utgallrad	Längder mellan 7 - 3,5 cm med diameter på 0,5 - 0,3 cm.
190	1050	4:3	Kärl	Skål	1	Yngre rödgods	2		Mynningsfragment med blyglasyr och piplerdekor.
191	1050	4:3	Tegel	Taktegel	1	Lera	61		Vingtegel?

Fynd nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
192	1052	7:2	Lock	Tunnlock?	3	Trä och Cu legering	480	Utgallrad	Tre delar av samma bräda. Kantdel av trälock med två pliggar efter sammanfogning. längd 50 cm och bredd 11,5 cm och tjocklek 2 cm. Två borrarde hål, diameter 5,5 cm. Kring hålen finns en ring av tätt spikade kopparnubbbar, dessa är 1,5 cm långa med diameter på 0,3 cm. Under och på kopparnubbarna finns rester av något kalkliknande material. Nubbarna har antagligen fäst något textilmateriel ovan hålen. Ämbaret som locket varit fastsatt på kan kanske ha varit någon typ av pumpanordning.
193	1052	7:2	Spik	Spik	2	Järn	28	Utgallrad	Längder mellan 10 - 5 cm med diameter på 0,8 - 0,5 cm.
194	1052	7:2	Kärl	Kärl	1	Glas	1		Möjligen en mynningsfragment av bägare. Grönt glas.
195	1052	7:2	Kärl	Kärl	1	Glas	1		Möjligen ett glashölje, modernt? Klarglas.
196	1052	7:2	Fönsterglas	Fönsterglas	1	Glas	3		Klarglas.
197	1052	7:2	Kärl	Fragment	1	Porslin	1		Eventuellt målad brun dekor.
198	1052	7:2	Kärl	Kruka	1	Yngre rödgods	10		Blyglasyr och engobe invändigt.
199	1052	7:2	Kärl	Kärl	1	Yngre rödgods	8		Bandhänkel.
200	1052	7:2	Tegel	Taktegel	1	Lera	160		Vingtegel.
201	1054	6:3	Knapp	Knapp	1	Cu legering	6		Kopparknapp, diameter 2,5 cm, tjocklek 0,7 cm. Svagt välvd.
202	1054	6:3	Handtag	Handtag	1	Ben/horn	12		Möjligt handtag till en stämpel. Rundad svarvad form med gångor i infästingsdelen. Handtagsänden är rakt avskuren med cirkulär ornamentik. Längd 5,0 och diameter 2,5 cm.
203	1054	6:3	Kärl/burk	Medicinburk?	1	Glas	32		Formblåst kärl med spår efter puntell. Cylindriskt kärl, 4 cm i diameter och 5,5 cm högt. Klarglas.
204	1054	6:3	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	51		Mynningsfragment från stort fat. Blyglasyr, piplera med grön dekor.
205	1054	6:3	Kärl	Kruka	1	Yngre rödgods	113		Mynningskärla stor kruka med inv brun blyglasyr.
206	1054	6:3	Tegel	Murtegel	1	Lera	1337		Del av mörkröd tegelsten. Bredd 10 cm och höjd 3,8 cm. Eventuellt skundärbränd.
207	1061	4:4	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	2		
208	1061	4:4	Kärl	Kruka	2	Stengods	17		Westenwald. Saltglasyr med blå dekor.
209	1061	4:4	Kärl	Skål/fat	2	Yngre rödgods	10		Blyglasyr med piplerdekor och grön dekor.
210	1061	4:4	Kärl	Skål	11	Yngre rödgods	69		Klar blyglasyr, fragment feån buk, mynning och bandhänkel.
211	1062	4:1	Spik	Spik	4	Järn	49	Utgallrad	Fragment av spikar, diameter mellan 0,7 - 0,5 cm.
212	1062	4:1	Kritpipa	Skaft	3	Piplera	7		
213	1062	4:1	Kärl	Krus	1	Stengods	13		Eventuellt ett mineralvattenkrus.
214	1062	4:1	Tegel	Tegel	1	Lera	8		Gulrött tegelfragment.
215	1064	4:4	Spik	Handsmidd spik	2	Järn	24	Utgallrad	Längder mellan 10,5 - 5,5 cm med diameter på 0,5 cm.
216	1064	4:4	Flaska	Butelj	3	Glas	29		Brunt glas.
217	1064	4:4	Kritpipa	Skaft	2	Piplera	4		

Fynd nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
218	1064	4:4	Kärl	Fragment	1	Fajans	1		Bortnött glasyr.
219	1064	4:4	Kärl	Skål/fat	2	Yngre rödgods	11		Blyglasyr, klar och grön med piplerdekor.
220	1064	4:4	Kärl	Skål	2	Yngre rödgods	28		Samma kärl. Mörkrött gods med utvändig brun blyglasyr och invändig engobe och melerad brun glasyr.
221	1064	4:4	Tegel	Murtegel	1	Lera	1122		Del av mörkröd tegelsten. Bredd 10,5 cm och höjd 4,0 cm.
222	1065	4:4	Nål	Knappnål	1	Cu legering	1	Konserverad	
223	1065	4:4	Spik	Spik	5	Järn	26	Utgallrad	Fragment, diameter mellan 0,6 – 0,5 cm.
224	1065	4:4	Fönsterglas	Fönsterglas	2	Glas	1		Grönt glas.
225	1065	4:4	Kärl	Fat	1	Flintgods	2		Svart transfertyckdekor.
226	1065	4:4	Kärl	Fat	3	Yngre rödgods	12		Bukfragment med blyglasyr. En med engobe och skrafferad dekor och en med piplerdekor.
227	1065	4:4	Kärl	Fragment	4	Yngre rödgods	5		Blyglaser och tre med piplerdekor.
228	1065	4:4	Tegel	Tegel	2	Lera	41		Fragment av både murtegel och taktegel.
229	1065	4:4	Flinta	Bränd flinta	1	Flinta	7		Bränt fragment.
230	1068	4:3	Föremål	Blyföremål	2	Bly	1	Utgallrad	Samma föremål. Blyklipp? Avlång tunn remsa med ställvist rektangulärt tvärsnitt.
231	1068	4:3	Flaska	Butelj	1	Glas	9		Grönt glas.
232	1068	4:3	Kärl	Fragment	1	Flintgods	1		Buuskärva.
233	1068	4:3	Tegel	Murtegel	1	Lera	171		Skärva av tegel.
234	1076	2:4	Spik	Spik	3	Järn	5	Utgallrad	Tre delar av samma spik. Diameter 0,5 cm.
235	1082	2:5	Kritpipa	Skäft	2	Piplera	6		
236	1082	2:5	Fönsterglas	Fönsterglas	1	Glas	1		Grönt planglas.
237	1082	2:5	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	3		Klar blyglasyr, piplerdekor och grön dekor.
238	1084	4:4	Textil	Textil	1	Textil	5	Utgallrad	Fragment. Relativt grovt tyg, stickat.
239	1084	4:4	Spik	Spik	2	Järn	6	Utgallrad	Fragment av spikar, diameter mellan 0,5 - 0,3 cm.
240	1084	4:4	Kritpipa	Skäft	3	Piplera	6		
241	1084	4:4	Kärl	Dryckeskärl	1	Glas	44		Spetsglas? Del av ben och botten. Munbläst.
242	1084	4:4	Kärl	Kopp	1	Porslin	1		Mynningsskärva med målad brun och rosa emaljdekor, brunglaserad utvändigt.
243	1084	4:4	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	4		Mynningsskärva, brun blyglasyr.
244	1085	2:5	Spik	Spik	1	Järn	16	Utgallrad	Del av. Diameter 0,7 cm.
245	1085	2:5	Kritpipa	Skäft	4	Piplera	10		
246	1085	2:5	Kärl	Fat	1	Fajans	2		Bortnött tennglasyr, spår av blå dekor.
247	1085	2:5	Kärl	Fragment	3	Yngre rödgods	9		En skärva med piplerdekor, en med brun blyglasyr.
248	1086	4:4	Mynt	Mynt	1	Cu legering	6	Konserverad	Svenskt öresmynt. Ulrika Eleonora (1719-1720). Krönt vapensköld med korslagda pilar och Tre kronor på andra sidan. Datering oklar. Diameter 2,5 cm och 0,1 cm tjock.

Find nr	Kontext nr	Fas	Typ	Undertyp	Antal	Material	Vikt gr	Fyndstatus	Kommentar
249	1086	4:4	Föremål	Fragment	2	Järn	46	Utgallrad	En fragment av spik och en oidentifierbar.
250	1086	4:4	Kritpipa	Skaft	11	Piplera	23		
251	1086	4:4	Kärl	Frament	1	Fajans	2		Vit nästan hel bortnött tenglasyr.
252	1086	4:4	Kärl	Fragment	1	Yngre lergods	4		Gulgrått lergods, spjälkat.
253	1086	4:4	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	1		Blyglasyr, engobe med skrafferad dekor.
254	1086	4:4	Kärl	Fragment	3	Yngre rödgods	7		Spjälkade.
255	1086	4:4	Tegel	Fragment	3	Lera	17		Fragment av tegel.
256	1092	2:5	Spik	Spik	1	Järn	24	Utgallrad	Eventuellt två ihopkorroderade spikar, fragment. Längd 5,5 cm.
257	1095	2:5	Kärl	Krus	1	Stengods	6		Troligen ett mineralvattenkrus.
258	1095	2:5	Kärl	Kruka	1	Yngre rödgods	8		Hank/handtag. Hela hanksidan har suttit mot krukans buk. Spår av piplerdekor på insidan, den del som varit i kontakt med krukan.
259	1098	2:5	Spik	Handsmidd spik	7	Järn	42	Utgallrad	Längder om 7,0 - 2,5 cm och diameter om 0,4 - 0,3 cm.
260	1098	2:5	Kärl	Fragment	1	Glas	1		Grönt glas från trolig dryckeskärl.
261	1098	2:5	Fönsterglas	Fönsterglas	4	Glas	4		Grönt planglas.
262	1098	2:5	Kärl	Krus	1	Stengods	4		Troligen ett mineralvattenkrus.
263	1099		Kärl	Tallrik	1	Flintgods	9		Reliefdekor.
264	1100	2:3	Spik	Spik	5	Järn	108	Utgallrad	Längder om 10,0 - 7,0 cm och diameter om 0,5 cm.
265	1100	2:3	Kritpipa	Skaft	5	Piplera	9		
266	1100	2:3	Kärl	Tallrik	1	Fajans	94		Vit tenglasyr med blå målad dekor. Rhenska mönstret? (Rörstrand, 1760-).
267	1100	2:3	Kärl	Fragment	4	Flintgods	2		
268	1100	2:3	Kärl	Fragment	1	Yngre rödgods	1		Klar blyglasyr med piplerdekor.
269	1105	2:5	Kärl	Fragment	1	Stengods	7		Saltglasyr och blå dekor. Westerwald.
270	1111	2:5	Spik	Spik	4	Järn	34	Utgallrad	Längder om 9,0 - 2,3 cm och diameter om 0,7 - 0,3 cm.
271	1111	2:5	Kritpipa	Skaft	1	Piplera	3		
272	1111	2:5	Kärl	Fat	1	Yngre rödgods	6		Grön blyglasyr och piplerdekor.
273	1111	2:5	Kakel	Väggkakel?	1	Lera	66		Extremt nött/svallad. Små spår av engobe.
274	1111	2:5	Tegel	Fragment	1	Lera	8		Troligen taktegel.
275	1015 el 1029	3:1 el 5:2	Kritpipa	Kritpipshuvud	1	Piplera	-	Förkommen	Kritpipshuvud i form av ett manshuvud. Tydliga gjutsömmar.

Animalosteologisk analys SU Skepparen

Cathrine Andersson, april 2017 (Redigerad 2021)

Analys

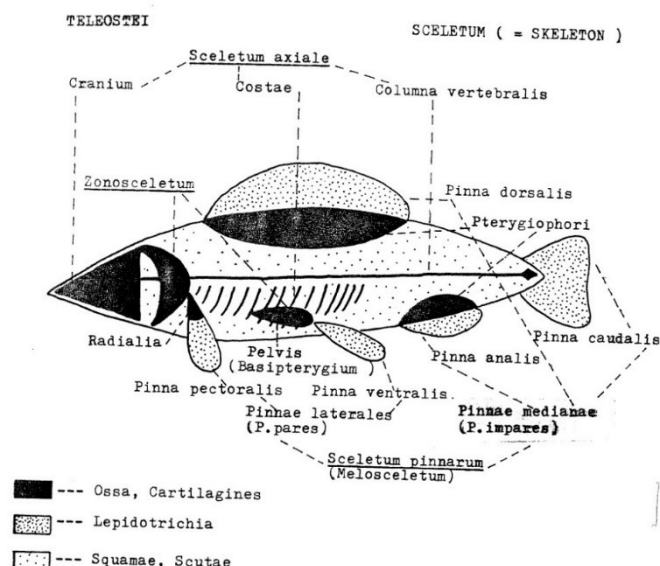
Det animalosteologiska materialet från kvarteret Skepparen i Strömstad har analyserats i syfte att bidra till en fördjupad kunskap kring de kontexter från vilka djurbensmaterialet insamlats. Materialet kommer främst från 17–1800-talskontexter i anslutning till Hedelinska huset och strandsittarverksamhet.

Det osteologiska materialet från Skepparen har en samlad vikt av ca 1,97 kg. Av dessa 1,97 kg har ca 1,4 kg kunnat bestämmas till art, och ca. 0,5 kg till grupper så som däggdjur, fågel eller fisk. Det osteologiska materialet har till högsta möjliga noggrannhet bestämts till art och benelement. Då en specifik artbestämning inte varit möjlig, eller varit osäker, har benelementen bestämts till mindre, medelstort eller större däggdjur (eller endast däggdjur), fågel, fisk eller obestämd. Även mollusker och skaldjur förekommer. I den mån det har varit möjligt har ålder bedömts utifrån epifyssammanväxning och tandframbrutt/slitage, och kön utifrån primära och sekundära könskaraktärer (se t.ex. ICAZ 2006; Silver 1969; Vretemark 1997). Uppgifter om styckning, bränning och andra relevanta observationer, så som gnag från råttor, har också noterats. Patologier relaterade till förslitningsskador har noterats efter Telldahl (2012). Vikt-, element- och artfördelning presenteras i tabellform nedan.

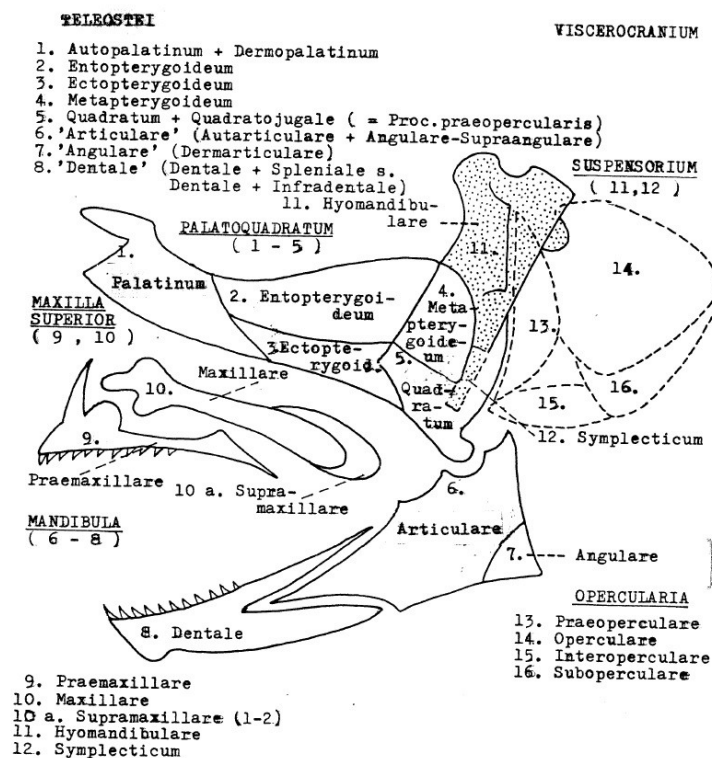
Bland däggdjursbenen förekommer nästan uteslutande nötboskap, får/get och tamsvin. Av fågel finns bara ett fåtal ben från tamhöns och tamgås representerade. Flertalet ben uppvisar skär- och huggmärken efter slakt och styckning. Styckningsmärkena är till övervägande del placerade vid ledändar, eller så har hela element kapats (t.ex. kotor), för indelning av kropparna i olika köttstycken och för att separera bort de köttfattiga elementen från de köttrika. Placeringen av de olika styckningsmärkena indikerar ett gediget kunnande. Materialet i sig uppvisar en blandning av köttrika och köttfattiga element.

Benmaterialet från Skepparen är till största delen kraftigt urlakat och mycket fragmenterat. Många av benen uppvisar dessutom tecken på vädring och ett mindre antal har även blivit gnagda av råttor. Det finns även element från själva råttorna i en av lokalens kontexter. Huruvida det rör sig om den inhemska svartråttan (*Rattus rattus*) eller den invandrade brunråttan (*Rattus norvegicus*) är dock oklart då båda arter kan ha förekommit i området under denna period.

Trots att däggdjursbenen från Skepparen är kraftigt fragmenterade och urlakade så uppvisar dock lokalen en gedigen samling av små fiskben, som kunnat insamlas tack vare omfattande sällning, och dessa är relativt välbevarade. Fiskbensmaterialet varierar mellan kontexterna men generellt kan sägas att elementfördelningen till större delen består av kranieben och fenelement, det vill säga delar av fisken som rensats bort. I tabellerna har fiskbenen till stor del presenterats under sina latinska namn då många av dessa saknar välkända svenska motsvarigheter. För att underlätta för läsaren hänvisas till Fig. 1, som visar fiskkroppens olika element, och Fig. 2 som ger en schematisk bild av ett fiskkranium och dess benelement (se nedan).

Figur 1: Skelettets anatomiska indelning hos benfiskar (Lepiksaar 1994).

Figur 2: Visceralkraniets ben hos benfiskar. Notera att articulare bytt namn till angulare och angulare nu kallas retroarticulare (Lepiksaar 1994).

Flertalet fiskarter har identifierats i benmaterialet från Skepparen men den art som tydligast dominerar är sill (troligen vårlekande sill) följt av torskfisk. Endast havsfisk förekommer i det analyserade materialet. Noterbart är att de flesta elementen, från speciellt torskfisk, härrör från relativt små fiskar vilket indikerar ett lokalt och strandnära fiske. Fiskbensmaterialets karaktär stämmer väl överens med historiska källor som visar att platsen delvis bebotts av så kallade strandsittare som livnärt sig på fiske, och säkerligen har dragit

nytta av flertalet sillperioder under senmedeltida och tidigmodern tid. Bohuslän upplevde två omfattande sillperioder under 17- och 1800-talet, 1747–1809 och 1877–1906 (Ackefors 1970). De identifierade arterna från Skepparen presenteras nedan.

Identifierade arter

Nötboskap (<i>Bos taurus</i>)	Makrill (<i>Scomber scombrus</i>)
Får (<i>Ovis aries</i>)	Horngädda (<i>Belone belone</i>)
Får/get (<i>Ovis/Capra</i>)	Plattfisk (<i>Pleuronectidae</i>)
Tamsvin (<i>Sus domesticus</i>)	Krabba (<i>Brachyura</i>)
Råtta (<i>Rattus spp</i>)	Ostron (<i>Ostrea edulis</i>)
Höns (<i>Gallus gallus</i>)	Kammussla (<i>Pectinidae</i>)
Tamgås (<i>Anser anser</i>)	Vanlig blåmussla (<i>Mytilus edulis</i>)
Torsk (<i>Gadus morhua</i>)	Vanlig strandsnäcka (<i>Littorina littorea</i>)
Vitling (<i>Merlangius merlangus</i>)	Nålsnäcka (<i>Bittium reticulatum</i>)
Torskfisk (<i>Gadidae</i>)	Havstulpan (<i>Balanidae</i>)
Sill (<i>Clupea harengus</i>)	Havsborstmask (<i>Polychaeta</i>)

Kontexternas art- och elementfördelning

Kontext 1013

Kontext 1013 uppvisar en blandning av köttrika och köttfattiga benelement från de vanliga tamdjuren. Ett neuralutskott från en ej artbestämd fisk förekommer också. Benen är till stor del urlakade och fragmenterade och majoriteten av benen uppvisar olika former av styckningsmärken. Ett rörbensfragment från ett mindre däggdjur är kraftigt bränt.

Tabell 1: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1013.

Benslag/Art	Nötboskap	Tamsvin	Får/get	Mindre däggdjur	Medel-/större däggdjur
Kalvarium	1				
Lös tand		2			
Kotor	1				
Revben					3
Överarmsben	1				
Mellanhandsben	1				
Lårben	1		1		
Skenben		1			
Rörben				1	4
Vikt:	102 g	14 g	10 g	1 g	11 g

Nötboskap dominerar viktmässigt i kontexten, även om fragmenten är få. Ett färdigsammanväxt lårben och mellanhandsben indikerar ett eller flera djur som slaktats först när de nått full köttvikt. Dock förekommer även ett överarmsben, med diagonala skärmärken, från en ung kalv vilket indikerar att även riktigt unga djur stått på menyn. Kalvkött var i visa kretsar eftertraktat som en delikatess under historisk tid, men det skulle också kunna röra sig om störtade eller självdöda kalvar vars kött tagits till vara (Vretemark 1997). Om benen härrör från störtade kalvar indikerar detta en viss hållning av egen nötboskap på platsen.

Skenbenet från tamsvin kommer från ett riktigt stort ungdjur. Under det sena 1700-talet har man bland annat börjat korsa in kinesiska svin i de Nordeuropeiska populationerna vilket medförde fetare djur med en förändrad kroppsbyggnad (Francis 2016). Skenbenet från kontext 1013 skulle kunna härröra från ett sådant djur.

Kontext 1014

Kontexten innehåller endast ett kraniefragment från ett medelstort till större däggdjur (troligen nötboskap eller tamsvin) och ett revbensfragment från ett medelstort däggdjur (troligen får).

Tabell 2: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1014.

Benslag/Art	Däggdjur
Kalvarium	1
Revben	1
Vikt:	15 g

Kontext 1015

Kontext 1015 är den kontext som innehåller det mest omfattande osteologiska materialet av de analyserade kontexterna från kvarteret Skepparen. Benen är dock kraftigt urlakade till följd av den strandnära miljön. Från det vattensållade materialet förekommer bland annat ett fragment av havstulpan (*Balanidae*) och en klo av krabba (*Brachyura*), troligen en strandkrabba, samt kalkrör från havsborstmask (*Polychaeta*) vilket visar att kontexten, åtminstone delvis, består av havssand.

Benen i materialet är i varierande grad vädrat, och flertalet ben uppvisar skär- och huggmärken från styckning. Flertalet fragment är dessutom vitbrända. Dessa faktorer, tillsammans med en kraftig urlakning, har medfört att materialet blivit kraftigt fragmenterat och delvis svåridentifierat i fråga om artbestämning. Detta påvisas tydligt i tabellen nedan där de 74 icke artbestämda fragmenten har en sammanlagd vikt av endast 20 gram. Trots detta kan de benelement som inte kunnat med säkerhet artbestämmas sannolikt sägas härröra från de vanligaste tamdjuren så som nöt, får, get eller svin.

Vikt och elementmässigt dominerar nötboskap bland däggdjursbenen i kontexten, följt av får/get och sedan svin. Elementmässigt förekommer ben från både köttrika och köttfattiga delar av kroppen, vilket indikerar en blandning av hushållsavfall och slaktavfall. Av benelementen att döma förekommer endast fullvuxna nötdjur i kontext 1015, medan hos får/get härrör elementen främst från ungdjur eller lamm/killingar, och från svin finns ben från ungdjur och kulingar.

Utöver de vanliga tama däggdjuren förekommer även en framtand och ett mellanfotsben från en råtta i kontext 1015. Det är dock oklart om det rör sig om svartråtta (*Rattus rattus*) eller om brunråtta (*Rattus norvegicus*), då båda arter kan ha förekommit på platsen. Brunråttan är generellt något större än svartråttan och introducerades till Europa under 1700-talet. Brunråttan kom därefter att successivt tränga undan den inhemska svartråttan (McCann 2005).

Kontext 1015 uppvisar ett relativt rikt fiskbensmaterial från diverse havsfiskar. Sill dominerar följt av torsk och torskfisk, men även makrill, plattfisk och horngädda förekommer i kontexten. Storleken på fisken återspeglar troligen ett lokalt och strandnära fiske, vilket faller väl in med den arkeologiska och historiska tolkningen av platsen med strandsittare som livnärt sig genom fiskeriverksamhet.

Tabell 3: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1015.

Benslag/Art	Nöt	Får	Får/ get	Svin	Råtta	Medel dägg	Större dägg	Däggdjur
Kalvarium			1	1				
Lös tand	1		1		1			
Kotor	3		1			1	1	
Revben	3					7		
Strålben				1				
Mellanhandsben	2	1						
Bäcken			1					
Lårben								
Skenben	1		1					
Hälben			2					
Mellanfotsben	2			1	1			
Rörben						6	7	
Obes.								74
Vikt:	363 g	10 g	36 g	32 g	<1 g	25 g	144 g	20 g

Tabell 4: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1015.

Benslag/Art	Torsk	Torskfisk	Horngädda	Plattfisk	Sill	Makrill	Fisk
Angulare					2		1
Branchiosteg.		2					
Dentale			1		3		
Hypohyale		1					
Interoperculare					1		
Keratohyale		1					
Maxillare					1	3	
Operculare							1
Posttemporale		1					
Premaxillare	1						
Preoperculare					2		
Quadratum	2				2		
Suboperculare					2		
Kotor	14	1	1	8	3	11	2
Hemal-/ neuralutskott							12
Revben							3
Fenstrålar							59
Obes.		1			13	1	58
Vikt:	1 g	1 g	<1 g	<1 g	<1g	<1 g	<1 g

Fiskbensmaterialet från kontext 1015 består både av element från kranieregionen och fenor, det vill säga element som vanligen rensas bort, och element från ryggraden. En kota från främre delen av en makrill uppvisar ett tydligt styckningsmärke (Fig. 3). Kanske har fisken styckats innan försäljning, eller inför den egna tillagningen och konsumtionen.

Figur 3: En kota från makrill som tydligt har kluvits. Har fisken styckats upp inför försäljning, och blivit kvar som styckningsavfall, eller visar kotan den lokala konsumtionen på platsen?

Ett fiskbenselement som med största sannolikhet återspeglar den lokala konsumtionen vid Skepparen i Strömstad är en liten kota från en plattfisk (Fig. 4). Kotan har blivit tillplattad och deformerad till följd av att en människa har tuggat på den.

Figur 4: En kota från plattfisk som troligen tuggats av en människa.

Kontext 1017

Benmaterialet i kontexten är till största del kraftigt fragmenterat och därmed svårt att med säkerhet bestämma till art. En galt har identifierats utifrån en lös hörntand och ett ungt får eller get genom ett överarmsben.

Tabell 5: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1017.

Benslag/Art	Svin	Får/get	Medel däggdjur	Större däggdjur	Däggdjur
Kalvarium	1		1		
Lös tand	1				
Revben			2		
Skulderblad			1		
Överarmsben		1			
Rörben			5	2	
Obes.				1	2
Vikt:	32 g	9 g	18 g	27 g	3 g

Kontext 1029 (tidigare 1028)

Endast två benfragment från nötboskap som båda uppvisar styckningsmärken. Överarmsbenet tillhör en individ äldre än ett år.

Tabell 6: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1029.

Benslag/Art	Nötboskap
Överarmsben	1
Språngben	1
Vikt:	80 g

Kontext 1029

Djurbenen i kontext 1029 är mycket urlakade och vädrade. De bevarade fragmenten härrör till största del från nötboskap som uppnått fullgod köttvikt. Två av benen uppvisar tydliga märken efter styckning. Storleken på det identifierade mellanhandsbenet indikerar en tjur eller ox. Tåbenet uppvisar en förändring på den mediala distala ledytan i form av en depression. Detta skulle kunna indikera början till ledförändringar till följd av hög belastning på extremiteterna (se Telldahl 2012).

Tabell 7: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1029.

Benslag/Art	Nötboskap	Medel däggdjur
Kotor	1	
Strålben	1	
Mellanhandsben	1	
Mellanfotsben	1	
Tåben	1	
Rörben		3
Vikt:	167 g	7 g

Kontext 1029 (tidigare 1030)

Endast ett kraftigt vädrat överarmsben från svin påträffades i denna kontext. Benet är mycket fragmenterat och skört.

Tabell 8: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1029.

Benslag/Art	Svin
Överarmsben	1
Vikt:	19 g

Kontext 1029 strax SV om 1006

Ett fåtal ben och tänder påträffades i denna kontext, varav flertalet var för fragmenterade för att med säkerhet kunna artbestämmas. Ett armbågsben med tydliga styckningsmärken härrör från ett ungt nötdjur eller en kalv. Ett tandemaljfragment har också kunnat bestämmas till får/get.

Tabell 9: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1029 strax SV om 1006.

Benslag/Art	Nötboskap	Får/get	Däggdjur
Lös tand		1	
Revben			1
Armbågsben	1		
Rörben			5
Obes.			6
Vikt:	6 g	<1 g	18 g

Kontext 1035

Endast ett fåtal däggdjursben från kontext 1035 har kunnat bestämmas till art. Av dessa ben härrör alla från nötboskap.

Tabell 10: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1035.

Benslag/Art	Nötboskap	Medel/större däggdjur	Däggdjur
Lös tand	2		
Kotor		1	
Revben		2	
Strålben	1		
Lårben		1	
Obes.			52
Vikt:	12 g	10 g	14 g

I kontexten förekommer även två benfragment från fågel. En furcula (fågelnas nyckelben) från tamgås har identifierats och uppvisar skärmärken. Det obestämda fågelelementet härrör också från en större fågel men har inte kunnat bestämmas närmare. Troligen rör det sig antingen om ett fragment från ett bäcken eller från ett bröstben.

Tabell 11: Art- och elementfördelning för fågel i kontext 1035.

Benslag/Art	Tamgås	Fågel
Furcula	1	
Obes.		1
Vikt:	1 g	<1 g

Av fisk förekommer ett antal arter i kontext 1035, men flertalet element har inte kunnat artbestämmas. Fiskbensmaterialet visar en tydlig tendens till att bestå av fiskrens då elementen i övervägande grad härrör från kranium och fenor.

Kontexten innehåller även två fragment av blåmussla (*Mytilus edulis*), en nålsnäcka (*Bittium reticulatum*), tre strandsnäckor (*Littorina littorea*), ett fragment av havstulpan (*Balanidae*) och en del av ett kalkrör från havsborstmask (*Polychaeta*). Förekomsten av dessa djurarter indikerar att kontexten, åtminstone delvis, består av havssand.

Tabell 12: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1035.

Benslag/Art	Torsk	Torskfisk	Plattfisk	Sill	Makrill	Fisk
Opercularia						1
Posttemporale		2				
Preoperculare			2			
Suboperculare				1		
Kotor	1	1			2	1
Revben						1
Fenstrålar						21
Obes.						16
Vikt:	<1 g	<1 g	<1 g	<1 g	<1 g	<1 g

Kontext 1039

Majoriteten av däggdjursbenen är kraftigt fragmenterade, och 13 fragment är dessutom eldpåverkade till den grad att de blivit vitbrända, vilket har medfört att endast ett fåtal element har kunnat artbestämmas med säkerhet. Det identifierade överarmsbenet från svin har tillhört en kuling.

Tabell 13: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1039.

Benslag/Art	Svin	Får/get	Däggdjur
Kalvarium			2
Lös tand	1	2	
Kotor			
Revben			2
Överarmsben	1		
Bäcken	1		
Obes.			57
Vikt:	29 g	8 g	19 g

Majoriteten av fiskbenen är element som kommer från kranium och fenor och kan därmed tolkas som fiskrens och inte matavfall. Noterbart i kontexten är det enda med säkerhet identifierade benet från vitling. Troligt är dock att fler av de oidentifierade torskfiskbenen härrör från relativt små vitlingar, men detta kan inte med säkerhet bekräftas.

Tabell 14: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1039.

Benslag/Art	Torsk	Torskfisk	Vitling	Plattfisk	Fisk
Branchiosteg.		1			
Maxillare		1			
Parasphenoid.					1
Posttemporale		1	1		1
Kotor	1			1	1
Hemal-/neuralutskott					2
Revben					1
Fenstrålar					14
Obes.					12
Vikt:	<1 g	<1 g	<1 g	<1 g	<1 g

Kontext 1041

Även i denna kontext är de få ben som finns bevarade kraftigt urlakade. I kontexten förekommer endast ett skenben från ett får av en ålder över ett år. De två insamlade kraniefragmenten härrör troligen båda från nötboskap, varav den ena kommer från ett ungdjur.

Tabell 15: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1041.

Benslag/Art	Får	Större däggdjur
Kalvarium		2
Skenben	1	
Vikt:	8 g	7 g

Kontext 1050

Kontexten uppvisar ett fåtal, något större, däggdjursfragment. De identifierade arterna är endast nötboskap och får. Från nötboskap förekommer endast köttfattiga benelement medan det förekommer en blandning av element från fåren. Fåren har slaktats som ungdjur och bäckenfragmentet indikerar förekomsten av ett hondjur.

Tabell 16: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1050.

Benslag/Art	Nötboskap	Får	Större däggdjur	Däggdjur
Lös tand	1			
Kotor			1	1
Revben			1	
Strålben		1		
Mellanhandsben		1		
Bäcken		1		
Skenben		1		
Mellanfotsben	1			
Tåben	1			
Rörben			1	
Obes.				6
Vikt:	84 g	34 g	11 g	<1 g

Av fiskbenen förekommer endast ett mindre antal torskben, både från kraniet och kotor, samt fragment som ej kunnat artbestämmas.

Tabell 17: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1050.

Benslag/Art	Torsk	Fisk
Angulare	1	
Quadratum	1	
Kotor	3	
Hemal-/neuralutskott		1
Fenstrålar		2
Obes.		2
Vikt:	<1 g	<1 g

I kontexten förekommer även ett fragment av ett blåmussleskal (*Mytilus edulis*), två fragment av en kammussla (*Pectinidae*) och ett fragment av ett ostronskal (*Ostrea edulis*).

Kontext 1062

Kontexten innehåller endast ett fåtal, relativt urlakade, ben från däggdjur. Från nötboskap förekommer endast en kota och ett handrotsben. Fragmentet av bäckenet från får/get tyder på ett hondjur och skenbenet indikerar ett ungdjur. Av svin förekommer en andra halskota från en liten griskulting. Kotan har kapats diagonalt, kanske för att separera huvudet från resten av kroppen. Lårbenet från svin härrör även det från ett ungdjur och uppvisar ett antal gnagmärken från råtta vilket indikerar att benet legat exponerat en tid.

Tabell 18: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1062.

Benslag/Art	Nötboskap	Får/get	Svin	Medel däggdjur
Kotor	1		1	
Handrotsben	1			
Bäcken		1		
Lårben			1	
Skenben		1		
Rörben				1
Vikt:	10 g	25 g	41 g	3 g

Kontext 1064

Kontexten innehåller endast ett fåtal däggdjursben. Tåbenet från nötboskap är vädrat och tilltryckt, kanske till följd av trampning, vilket indikerar att benet legat exponerat under en tid. Kontexten innehåller även en kraftigt vädrad rörbensdiafys samt ett vitbränt däggdjursfragment.

Tabell 19: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1064.

Benslag/ Art	Nötboskap	Medel/större däggdjur	Däggdjur
Lös tand	1		
Tåben	1		
Rörben		1	
Obes.			1
Vikt:	15 g	3 g	1 g

Kontext 1065

Kontexten innehåller endast ett fåtal benelement. Av tamsvin förekommer endast delar av ett kranium och en första halskota och båda uppvisar både klyv- och skärmärken. Fyra av de ej artbestämda fragmenten är vitbrända. I kontexten förekommer även en fenstråle från fisk som inte redovisas i tabellen.

Tabell 20: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1065.

Benslag/Art	Svin	Medel/större däggdjur	Däggdjur
Kalvarium	1		
Lös tand			4
Kotor	1		
Rörben		3	
Obes.		2	7
Vikt:	41 g	15 g	<1 g

Kontext 1068

Endast ett språngben från nötboskap har insamlats från kontexten. Benet uppvisar bearbetningsspår distalt, vilka skulle kunna vara från styckning, men det skulle också kunna bero på tafonomiska faktorer. Eventuellt uppvisar även benet gnagmärken från råtta. De olika karaktärerna är svåra att studera till följd av att benet är både kraftigt urlakat och kraftigt vädrat.

Tabell 21: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1068.

Benslag/Art	Nötboskap
Språngben	1
Vikt:	12 g

Kontext 1084

Kraftigt urlakade och vädrade ben. Båda mellanhandsbenen från nötboskap har blivit kluvna på längden, troligen för att komma åt benmärgen. Förutom de i tabellen nedan redovisade arterna förekommer även en del av ett skal från en blåmussla.

Tabell 22: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1084.

Benslag/Art	Nötboskap	Svin	Större däggdjur
Lös tand		1	
Kotor	1		
Mellanhandsben	2		
Rörben			9
Obes.			2
Vikt:	48 g	3 g	74 g

Kontext 1086

Kontexten innehåller ett fåtal mycket fragmenterade ben från både köttfattiga och köttrika kroppsdelar. Benen är till viss del vädrade och många av dem uppvisar även styckningsmärken. Mellanfots- och mellanhandsbenen från nötboskap härrör från ungdjur (yngre än tre år) medan överarmsbenet kommer från en riktigt ung kalv.

Tabell 23: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1086.

Benslag/Art	Nötboskap	Får/get	Svin	Medel däggdjur	Större däggdjur
Överarmsben	1				
Strålben	1				
Handrotsben	1				
Mellanhandsben	1				
Bäcken				3	
Lårben					1
Skenben		1			
Mellanfotsben			1		
Mellanhand/ fotben	1				
Rörben					4
Vikt:	49 g	10 g	1 g	16 g	54 g

Kontext 1095

Kontexten innehåller endast ett revbensfragment, troligen från nötboskap eller svin.

Tabell 24: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1095.

Benslag/Art	Medel/större däggdjur
Revben	1
Vikt:	8 g

Kontext 1098

Däggdjursbenen i kontexten är få och fragmenterade men består till största del av köttrika element. Två av fragmenten är vitbrända. En första halskota, med styckningsmärken, från svin är det enda elementet som säkert kunnat artbestämmas. Några av de obestämda fragmenten kan vara mycket fragmenterade fågelben.

Tabell 25: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1098.

Benslag/Art	Svin	Medel däggdjur	Däggdjur	Obest.
Kotor	1	1		
Revben		1		
Rörben		2		
Obes.			2	3
Vikt:	9 g	2 g	<1 g	<1 g

I kontexten förekommer desto fler benelement från fisk. Sillen dominerar kraftigt, men två kotor från plattfisk har också påträffats. Elementfördelningen pekar tydligt mot att det rör sig om fiskrens då i stort sett alla ben härrör från antingen kranierregionen eller från fenor, och även ett fjäll från en sill har påträffats. Ett antal revben förekommer dock. Flertalet fiskben har inte kunnat artbestämmas med säkerhet, men sannolikt kommer majoriteten från sillar.

Tabell 26: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1098.

Benslag/Art	Plattfisk	Sill	Fisk
Neurokranium			1
Angulare		3	
Basipterygium		1	
Cleithrum		1	
Ectopterygoid		1	
Hyomandibulare			2
Keratohyale		2	
Maxillare		3	
Metapterygoid		1	
Posttemporale		1	1
Suboperculare		2	
Urohyale			3
Kotor	2	1	
Revben			10
Fenstrålar			50
Obes.		21	33
Vikt:	<1 g	<1 g	<1 g

Kontext 1100

I kontexten förekommer endast en kindtand från överkäken hos nötboskap samt ett fåtal fiskben.

Tabell 27: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1100.

Benslag/Art	Nötboskap
Lös tand	1
Vikt:	20 g

Tabell 28: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1100.

Benslag/Art	Torskfisk	Fisk
Branchiosteg.	1	
Fenstrålar		3
Vikt:	<1 g	<1 g

Kontext 1100, centrala delen

Endast en liten mängd däggdjursben är bevarade i kontexten och dessa är kraftigt fragmenterade. Materialet består av både köttrika och köttfattiga element. Skenbenet tillhörande nötboskap har bedömts härröra från en individ äldre än två år.

Fiskbensmaterialet i kontexten uppvisar en blandning av element. Kotan som, i tabellen nedan, härrör från torskfisk har inte kunnat med säkerhet bestämmas närmare, men tillhör troligen en liten vitling, gråsej eller lyrtorsk.

Tabell 29: Art- och elementfördelning för däggdjur i kontext 1100 Centrala delen.

Benslag/Art	Nötboskap	Svin	Medel däggdjur	Däggdjur
Lös tand	1			
Kotor			1	
Handrotsben		1		
Skenben	1			
Rörben			1	
Obes.				28
Vikt:	8 g	1 g	4 g	10 g

Tabell 30: Art- och elementfördelning för fisk i kontext 1100 Centrala delen.

Benslag/Art	Torsk	Torskfisk	Plattfisk	Fisk
Cleithrum				1
Quadratum				1
Kotor	3	1	1	
Fenstrålar				9
Obes.				5
Vikt:	1 g	<1 g	<1 g	<1 g

Norra området

Denna kontext utmärker sig i det att den är en av endast två kontexter som innehåller benelement från tamfåglar, nämligen höns och tamgås. Alla tre fågelbenen är mellanfotsben (tarsometatarsus) varav en av dem kommer från en tupp (benet har en tydlig sporre som endast finns hos handjuren) och en annan från en ung höna. Mellanfotsbenet från gåsen kommer från en vuxen individ. Benelementen från däggdjuren är fragmenterade och endast ett hälben från ett får eller en get har kunnat bestämmas närmare. En annan detalj som sticker ut bland benen i denna kontext är att flera av benen uppvisar gnagmärken från råtta, vilket indikerar att de legat exponerade under en tid.

Tabell 31: Art- och elementfördelning för däggdjur från Norra området.

Benslag/Art	Får/get	Medel/större däggdjur	Tamhöns	Tamgås
Revben		1		
Hälben	1			
Mellanfotsben			2	1
Rörben		1		
Obes.		1		
Vikt:	2 g	3 g	4 g	3 g

Norra ytan

I denna kontext förekommer endast ett fåtal djurben. Mellanfotsbenet från nötboskap härrör från en individ äldre än två år.

Tabell 32: Art- och elementfördelning för däggdjur från Norra ytan.

Benslag/Art	Nötboskap	Däggdjur
Mellanhandsben	1	
Obes.		2
Vikt:	15 g	3 g

Under stenläggning

I kontexten förekommer endast ett fåtal ben. En hörntand från svin har bedömts tillhöra en galt.

Tabell 33: Art- och elementfördelning för däggdjur från Under stenläggning.

Benslag/Art	Nötboskap	Svin	Däggdjur
Lös tand		1	
Kotor			
Revben	1		
Rörben			1
Obes.			3
Vikt:	10 g	17 g	4 g

Referenser

Ackefors, Hans (1970). *Sillen förr och nu i Västerhavet och Nordostatlanten*. Lysekil: Havsfiskelaboratoriet

Boessneck, J, Müller, H-H. & Teichert, M. (1964). Osteologische Unterscheidungsmerkmale zwischen Schaf (*Ovis aries* Linné) und Ziege (*Capra hircus* Linné)'. Kühn-Archiv 78, 5-129

Francis, Richard C. (2016). *Domesticated: evolution in a man-made world*. New York : W. W. Norton & Company

International Council for Archaeozoology. Conference (2006). *Recent advances in ageing and sexing animal bones*. Oxford: Oxbow

Køie, Marianne (2004). *Havets djur*. 2. uppl. Stockholm: Prisma

Lepiksaar, Johannes (1994). *Introduction to the Osteology of Fishes for Paleo- and Archaeozoologists*. Göteborg

Mccann, John (2005). The Introduction of the Brown Rat (*Rattus norvegicus*). Somerset Archaeology and History 149 (2005), 139-41

Silver, I.A (1969). The Aging of Domestic Animals. I Brothwell, Don R. & Higgs, Eric (red.) (1969). *Science in archaeology: a survey of progress and research*. 2. ed., rev. and enl. London: Thames & Hudson

Telldahl, Ylva (2012). *Working animals and skeletal lesions: paleopathology of cattle and horse in Iron Age and medieval Öland, Sweden*. Diss. (sammanfattning) Stockholm : Stockholms universitet, 2012

Vretemark, Maria (1997). Från ben till boskap: kosthåll och djurhållning med utgångspunkt i medeltida benmaterial från Skara. D. 1. Diss. Stockholm : Univ.

Zeder, Melinda A. & Lapham, Heather A. (2010). Assessing the reliability of criteria used to identify postcranial bones in sheep, *Ovis*, and goats, *Capra*. *Journal of Archaeological Science*, 37 (2010), 2887-2905

Appendix

Tabell över alla benelement från SU Skepparen

Observera att vid vikt angiven till 0 gram innebär detta enbart att benfragmentet har en vikt mindre än 1 gram.

Kontext	Fyndnr	Art	Element	Del	Sida	Gram	Epifyser	Tandstatus	Ålder	Kön	Slakt	Bränd	Gnag	Kommentar
1013	1001	<i>Sus dom</i>	Canin inf	frag. Krona	dex	1		milt slitage		hane				
1013	1001	<i>Sus dom</i>	Incisiv 1 inf	trasig vid rot	sin	3		milt slitage						Vitbränt fragment av rörben. Troligen distal femur från mindre däggdjur.
1013	1002	<i>mindre dägg</i>	rörbensfrag	epi		1								
1013	1003	<i>Bos t</i>	vert.cerv.	corpus		26	u		<7 år		X			Kluven långsgående vid dx intervertebrallad
1013	1003	<i>Bos t</i>	femur	dist	dex	49	fu		>3,5 år		X			skär och kapad vid dist diafys, svårt att se pga vädring
1013	1004	<i>pisces</i>	vert	neur/hem.- spina		0								
1013	1003	<i>Bos t</i>	humerus	dist dia	dex	4	u		ung kalv Omkring 3 år		X			skärmärken lateralt, litet frag dist dia
1013	1005	<i>O/C</i>	femur	dist	sin	10	fo				X			kapad vid kondylerna
1013	1001	<i>Sus dom</i>	tibia	prox	sin	10			ungdjur					stort ungdjur (asiat?)
1013	1003	<i>Bos t</i>	metacarpus	prox-lat	dex	12	fu		>2 år		X			kluven långsgående(?), svårt att se tydligt pga vädring
1013	1006	<i>medel/stort dägg</i>	costae	2 frag corpus		3								svin eller nöt
1013	1007	<i>medel dägg</i>	rörben	4 frag		7								urlakade, som de flesta benen
1013	1008	<i>medel dägg</i>	costae	frag corpus		1								troligen O/C
1013	1009	<i>Bos t</i>	kalvarium	frag temporale	sin	11								3 delar
1029	1010	<i>Bos t</i>	humerus	dist-lat	dex	57	fu		>1 år		X			kapad vid kondylerna
1029	1010	<i>Bos t</i>	astragalus	lateral	sin	23					X			kluven medialt och kapad mot tibia
1064	1011	<i>Bos t</i>	ph1	nästan komp		14	fu		>1,5 år					Vädrad och tilltryckt, kanske trampad på
1064	1011	<i>Bos t</i>	i1 inf	trasig rot	sin	1		milt slitage						roten tunn, troligen ung ind och tafonomiskt
1064	1012	<i>medel/stort dägg</i>	rörben	frag dia		3								kraftigt vädrad
1064	1013	<i>dägg</i>	obes	frag		1						X		vitbränt fragment, trol. rörben från medelstort dägg.
1068	1014	<i>Bos t</i>	astragalus	komp	dex	12								ev. gnag. Bearbetningspår distalt, kan vara från styckning eller tafonomisk. Svårt att säga till följd av urlakning och vädring.
1095	1015	<i>medel/stort dägg</i>	costae	corpus		8								sus eller bos

1086	1035	större dägg	femur	prox epifys ishium-		6	u				X			kluven
1086	1036	medel dägg	coxae		sin	7								
1086	1036	medel dägg	coxae	acetabelum		7								
1086	1036	medel dägg	coxae	acetabelum		2					X			kapad
1062	1037	Sus dom	axis	-epi		18	u corpus				X			kapad ant-post för att separera huvudet från kroppen (?)
1062	1037	Sus dom	femur	dist epi	dex	23	u					X		Lite rättgnag
1062	1038	O/C	coxae	ilium	dex	7								
1062	1038	O/C	tibia	dist dia	dex	18	u dist					hona?		
			carpi											
1062	1039	Bos t	intermedium	komp	sin	5								
1062	1039	Bos t	vert.thor	proc.spin		5								
1062	1040	medel dägg	rörben	dia		3								
1029	1041	Bos t	metacarpus	dist-med	sin	61	fu				X			kluven, stor individ
1029	1041	Bos t	metatarsus	dia	sin	30								kraftig vädring
1029	1041	Bos t	ph1	nästan komp		10	fu							depression dist-med kondyl
1029	1041	Bos t	vert.lumb	proc.transv		7								
1029	1041	Bos t	radius	prox	sin	59	fu				X			huggmärken
1029	1042	medel dägg	rörben	3 frag		7								
1084	1043	Bos t	metacarpus	prox-lat	sin	16	fu				X			kluven
1084	1043	Bos t	metacarpus	dist		12	fu				X			kluven
1084	1043	Bos t	atlas	sin halva		20					X			kapad
1084	1044	Sus dom	incisiv inf	nästan komp		3		milt slitage						sprucken av vädring
1084	1045	M. edulis	skal	frag		0								
1084	1046	större dägg	rörben	9 frag		63								troligen bos
1084	1046	större dägg	obes	2 frag		11					X			
1030	1047	Sus dom	humerus	dia, flera frag		19								kraftigt vädrad
1029 SV	1048	O/C	dentes	emaljfrag		0								
1029 SV	1049	Bos t	ulna	prox led	dex	6					X			kapad prox, ungdjur/kalv
		medel/												
1029 SV	1050	större dägg	rörben	5 frag		8								
		medel/												
1029 SV	1050	större dägg	obes	6 frag		10					X			skärmärken på ett av fragmenten
1029 SV	1050	medel dägg	costae	corpus		0								
1050	1051	Bos t	metatarsus	prox	dex	58	fu							
1050	1051	Bos t	ph3	komp		7								ungdjur?
1050	1051	Bos t	m1 inf	krona	sin	19		medelslitage						stor individ, tjur/oxe?
1050	1052	Ovis a	coxae	ilium+ishium	sin	17	fu					hona?		2 frag
1050	1052	Ovis a	metacarpus	komp	sin	12	fu							
1050	1052	Ovis a	radius	dist epi	dex	1	u							
1050	1052	Ovis a	tibia	prox epi	sin	4	u							
1050	1053	större dägg	costae	corpus		5					X			kapad

1050	1053	större dägg	vert	frag		3	u				X		kapad
1050	1053	större dägg	rörben	1 frag		3							
1050	1054	dägg	vert	epi		0							
1050	1054	dägg	obes	6 frag		0							
1050	1055	ostrea	skal	1 frag		0							
1050	1056	M. edulis	skal	1 frag		0							
1050	1057	Pectinidae	skal	2 st frag vid umbo		0							
1050	1058	Gadus m	vert.cerv	3 st		0							liten torsk
1050	1058	Gadus m	angulare	komp	sin	0							liten torsk
1050	1058	Gadus m	quadratum	ledyta	dex	0							liten torsk
1050	1059	pisces	pinnae	2 st		0							
1050	1059	pisces	vert	neuralutskott		0							
1050	1059	pisces	käddel	tandsocklar		0							
1050	1059	pisces	obes	obes		0							
								medelslitage m1, endast emalslitage på bakre kusparna på m2 och milt på främre					
1017	1060	Sus dom	maxilla	pm3-m2	dex	25							
1017	1060	Sus dom	canin inf	trasig nertill	dex	7							
1017	1061	O/C	humerus	prox, ej epi	dex	9	u						ungdjur, välbevarad
1017	1062	större dägg	rörben	2 frag		21							
1017	1062	större dägg	obes	1 frag		6							
1017	1062	medel dägg	kalvarium	temporale frag		3							sus?
1017	1062	medel dägg	rörben	5 frag		12							
1017	1062	medel dägg	scapulae	1 frag		2							
1017	1062	medel dägg	costae	2 frag corpus		1							O/C?
1017	1062	dägg	obes	1 frag		2							
1017	1062	dägg	obes	1 frag		1					X		vitbränd
1100	1063	Bos t	m1/m2 sup	trasig rot	dex	20							
1100	1064	Gadidae	branchiostegalia	1 st		0							
1100	1065	pisces	pinnae	3 st		0							
1100	1066	Bos t	incisiv inf	komp	dex	3							
1100	1067	Sus dom	carpi ulnare	halv	dex	1					X		kapad på hälften
1100	1066	Bos t	tibia	dist-lat	dex	5	fu						liten men fuserad
1100	1068	medel dägg	vert.cerv	corpus frag		4					X		troligen O/C, kapad
1100	1068	medel dägg	rörben	1 frag		0							

1039	1086	<i>pisces</i>	parasphenoidale	frag		0												ev. gadidae
1039	1086	<i>pisces</i>	hemal-/															
1039	1086	<i>pisces</i>	neuralutskott	2 st		0												
1039	1086	<i>pisces</i>	costae	1 st		0												
1039	1086	<i>pisces</i>	pinnae	14 st		0												
1039	1086	<i>pisces</i>	obes	9 frag		0												
1035	1087	<i>Bos t</i>	radius	prox-iat	sin	7	fu									X		kluven
1035	1087	<i>Bos t</i>	p3 inf	komp	dex	5												
1035	1087	<i>Bos t</i>	incisiv	frag krona		0												
1035	1088	<i>medel/</i>																
1035	1088	<i>större dägg</i>	costae	2 frag		4												
1035	1088	<i>medel/</i>																
1035	1088	<i>större dägg</i>	vert	frag epi		1												
1035	1088	<i>medel/</i>																
1035	1088	<i>större dägg</i>	femur	caput fem epi		5												
1035	1089	<i>dägg</i>	obes	52 frag		14												
1035	1090	<i>M. edulis</i>	skal	2 frag		0												
1035	1091	<i>Littorina litt</i>	komp	3 st		1												
1035	1092	<i>Balanidae</i>	skal	1 frag		0												
1035	1093	<i>Polychaeta</i>	kalkrör	1 frag		0												
1035	1094	<i>B.</i>																
1035	1094	<i>reticulatum</i>	komp	1 st		0												
1035	1095	<i>pisces</i>	pinnae	21 st		0												
1035	1095	<i>pisces</i>	costae	1 st		0												
1035	1096	<i>pisces</i>	obes	15 frag		0												
Norra ytan	1097	<i>Bos t</i>	metacarpus	2 frag dist		15	fu											
Norra ytan	1098	<i>dägg</i>	obes	2 frag		3												
Under stenläg-	1099	<i>Sus dom</i>	canin inf	nästan komp	dex	17												
Under stenläg-	1100	<i>Bos t</i>	costae	corpus		10												
Under stenläg-	1101	<i>dägg</i>	1 rör 3 obes	4 frag		4												
Norra området	1102	<i>Gallus</i>	tarsometatarsus	trasig sporre	sin	3											X	råttgnag
Norra området	1102	<i>Gallus</i>	tarsometatarsus	komp	dex	1												ej färdigvuxen
Norra området	1103	<i>Anser</i>	tarsometatarsus	dia	dex	3											X	råttgnag

Bilaga 6 - Fyndlista djurben (Cathrine Andersson)

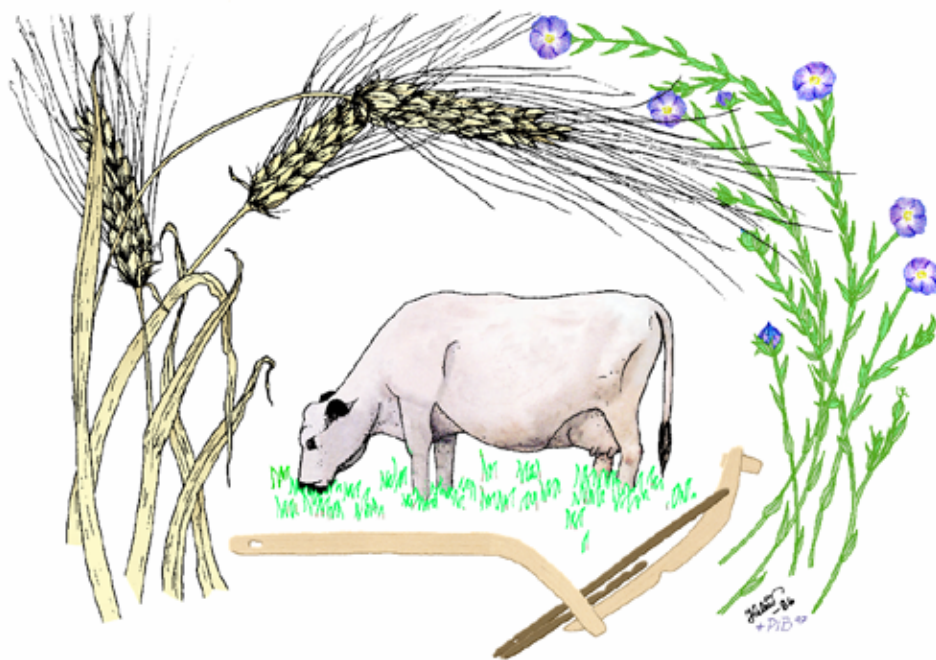
Fynd nr	Sakord	Special- benämning	Antal	Material	Vikt	Kontext / Enhet id	Anmärkning
1001	Djurben	Tamsvin	3	Ben	14	1013	
1002	Djurben	Däggdjur	1	Ben	1	1013	Vitbränt fragment
1003	Djurben	Nötboskap	4	Ben	91	1013	
1004	Fiskben	Fisk	1	Ben	0	1013	
1005	Djurben	Får/get	1	Ben	10	1013	
1006	Djurben	Däggdjur	2	Ben	3	1013	
1007	Djurben	Däggdjur	4	Ben	7	1013	
1008	Djurben	Däggdjur	1	Ben	1	1013	
1009	Djurben	Nötboskap	1	Ben	11	1013	3 delar
1010	Djurben	Nötboskap	2	Ben	80	1029	
1011	Djurben	Nötboskap	2	Ben	15	1064	
1012	Djurben	Däggdjur	1	Ben	3	1064	
1013	Djurben	Däggdjur	1	Ben	1	1064	Vitbränt fragment
1014	Djurben	Nötboskap	1	Ben	12	1068	Bearbetningsspår
1015	Djurben	Däggdjur	1	Ben	8	1095	
1016	Fiskben	Sill	29	Ben	0	1015	
1017	Fiskben	Makrill	15	Ben	0	1015	
1018	Fiskben	Torsk	17	Ben	1	1015	
1019	Fiskben	Plattfisk	8	Ben	0	1015	
1020	Fiskben	Fisk	136	Ben	0	1015	
1021	Fiskben	Torskfisk	7	Ben	1	1015	
1022	Djurben	Råtta	2	Ben	0	1015	
1023	Djurben	Nötboskap	12	Ben	363	1015	
1024	Djurben	Tamsvin	3	Ben	32	1015	
1025	Djurben	Får	1	Ben	10	1015	
1026	Djurben	Får/get	7	Ben	36	1015	
1027	Djurben	Däggdjur	7	Ben	141	1015	
1027	Djurben	Däggdjur	1	Ben	3	1015	Vitbränt fragment
1028	Djurben	Däggdjur	14	Ben	25	1015	Två brända fragment
1029	Djurben	Däggdjur	74	Ben	20	1015	17 brända fragment
1030	Djurben	Får	1	Ben	8	1041	
1031	Djurben	Däggdjur	2	Ben	7	1041	
1032	Djurben	Nötboskap	5	Ben	49	1086	
1033	Djurben	Tamsvin	1	Ben	1	1086	
1034	Djurben	Får/get	1	Ben	10	1086	
1035	Djurben	Däggdjur	5	Ben	54	1086	
1036	Djurben	Däggdjur	3	Ben	16	1086	
1037	Djurben	Tamsvin	2	Ben	41	1062	
1038	Djurben	Får/get	2	Ben	25	1062	
1039	Djurben	Nötboskap	2	Ben	10	1062	
1040	Djurben	Däggdjur	1	Ben	3	1062	
1041	Djurben	Nötboskap	5	Ben	167	1029	
1042	Djurben	Däggdjur	3	Ben	7	1029	
1043	Djurben	Nötboskap	3	Ben	48	1083	
1044	Djurben	Tamsvin	1	Ben	3	1083	
1045	Mollusk	Blåmussla	1	Kalkskal	0	1083	
1046	Djurben	Däggdjur	11	Ben	74	1083	
1047	Djurben	Tamsvin	1	Ben	19	1029	
1048	Djurben	Får/get	1	Ben	0	1029	
1049	Djurben	Nötboskap	1	Ben	6	1029	

Fynd nr	Sakord	Special- benämning	Antal	Material	Vikt	Kontext / Enhet id	Anmärkning
1050	Djurben	Däggdjur	12	Ben	18	1029	
1051	Djurben	Nötboskap	3	Ben	84	1050	
1052	Djurben	Får	4	Ben	34	1050	
1053	Djurben	Däggdjur	3	Ben	11	1050	
1054	Djurben	Däggdjur	7	Ben	0	1050	
1055	Mollusk	Ostron	1	Kalkskal	0	1050	
1056	Mollusk	Blåmussla	1	Kalkskal	0	1050	
1057	Mollusk	Kammussla	2	Kalkskal	0	1050	
1058	Fiskben	Torsk	4	Ben	0	1050	
1059	Fiskben	Fisk	5	Ben	0	1050	
1060	Djurben	Tamsvin	2	Ben	32	1017	
1061	Djurben	Får/get	1	Ben	9	1017	
1062	Djurben	Däggdjur	3	Ben	27	1017	
1062	Djurben	Däggdjur	9	Ben	18	1017	
1062	Djurben	Däggdjur	2	Ben	3	1017	Ett bränt fragment
1063	Djurben	Nötboskap	1	Ben	20	1100	
1064	Fiskben	Torskfisk	1	Ben	0	1100	
1065	Fiskben	Fisk	3	Ben	0	1100	
1066	Djurben	Nötboskap	2	Ben	8	1100 Centralt	
1067	Djurben	Tamsvin	1	Ben	1	1100 Centralt	
1068	Djurben	Däggdjur	2	Ben	4	1100 Centralt	
1069	Djurben	Däggdjur	28	Ben	10	1100 Centralt	Ett bränt fragment
1070	Fiskben	Torsk	3	Ben	1	1100 Centralt	
1071	Fiskben	Plattfisk	1	Ben	0	1100 Centralt	
1072	Fiskben	Torskfisk	1	Ben	0	1100 Centralt	
1073	Fiskben	Fisk	16	Ben	0	1100 Centralt	
1074	Obestämd	Obestämd	1	Kalk	0	1100 Centralt	Skaldjur?
1075	Djurben	Tamsvin	2	Ben	41	1065	
1076	Djurben	Däggdjur	5	Ben	15	1065	
1077	Djurben	Däggdjur	11	Ben	0	1065	4 brända fragment
1078	Fiskben	Fisk	1	Ben	0	1065	
1079	Djurben	Tamsvin	3	Ben	29	1039	
1080	Djurben	Får/get	2	Ben	8	1039	
1081	Djurben	Däggdjur	49	Ben	19	1039	
1082	Djurben	Däggdjur	14	Ben	0	1039	Ett bränt fragment
1083	Fiskben	Torsk	1	Ben	0	1039	
1084	Fiskben	Torskfisk	1	Ben	0	1039	
1085	Fiskben	Plattfisk	1	Ben	0	1039	
1086	Fiskben	pisces	32	Ben	0	1039	
1087	Djurben	Nötboskap	3	Ben	12	1035	
1088	Djurben	Däggdjur	4	Ben	10	1035	
1089	Djurben	Däggdjur	52	Ben	14	1035	
1090	Mollusk	Blåmussla	2	Kalkskal	0	1035	
1091	Mollusk	Strandsnäcka	3	Kalkskal	1	1035	
1092	Havstulpan	Havstulpan	1	Kalkskal	0	1035	
1093	Havsborstm ask	Havsborstmask	1	Kalkskal	0	1035	
1094	Mollusk	Nålsnäcka	1	Kalkskal	0	1035	
1095	Fiskben	Fisk	24	Ben	0	1035	
1096	Fiskben	Fisk	16	Ben	0	1035	
1097	Djurben	Nötboskap	1	Ben	15	Norra ytan	

Fynd nr	Sakord	Special- benämning	Antal	Material	Vikt	Kontext / Enhet id	Anmärkning
1098	Djurben	Däggdjur	2	Ben	3	Norra ytan	
1099	Djurben	Tamsvin	1	Ben	17	Under stenläggning	
1100	Djurben	Nötboskap	1	Ben	10	Under stenläggning	
1101	Djurben	Däggdjur	4	Ben	4	Under stenläggning	
1102	Fågelben	Tamhöns	4	Ben	3	Norra området	
1103	Fågelben	Tamgås	1	Ben	3	Norra området	
1104	Djurben	Får/get	1	Ben	2	Norra området	
1105	Djurben	Däggdjur	3	Ben	1	Norra området	
1106	Djurben	Tamsvin	1	Ben	9	1098	
1107	Djurben	Däggdjur	4	Ben	1	1098	
1108	Fiskben	Sill	16	Ben	0	1098	
1109	Fiskben	Plattfisk	2	Ben	0	1098	
1110	Fiskben	Fisk	67	Ben	0	1098	
1111	Fiskben	Fisk	33	Ben	0	1098	
1112	Fiskben	Vitling	1	Ben	0	1039	
1113	Fiskben	Torskfisk	2	Ben	0	1039	
1114	Fiskben	Fisk	2	Ben	0	1039	
1115	Fiskben	Fisk	3	Ben	0	1039	
1116	Skaldjur	Krabba	1	Exoskele tt	0	1015	
1117	Havstulpan	Havstulpan	1	Kalkskal	0	1015	
1118	Havsborstm ask	Havsborstmask	1	Kalkskal	0	1015	
1119	Fiskben	Horngädda	1	Ben	0	1015	
1120	Fiskben	Sill	1	Ben	0	1035	
1121	Fiskben	Makrill	2	Ben	0	1035	
1122	Fiskben	Torskfisk	3	Ben	0	1035	
1123	Fiskben	Torsk	1	Ben	0	1035	
1124	Fiskben	Plattfisk	2	Ben	0	1035	
1125	Fågelben	Tamgås	1	Ben	1	1035	
1126	Fågelben	Fågel	1	Ben	0	1035	
1127	Djurben	Däggdjur	2	Ben	0	1098	Vitbrända
1128	Djurben	Obestämd	3	Ben	0	1098	
1129	Djurben	Däggdjur	1	Ben	2	1014	
1130	Djurben	Däggdjur	2	Ben	13	1014	

MILJÖARKEOLOGISKA LABORORIET

RAPPORT nr. 2017-048

Makrofossilanalys av nio prover från Kvarteret Skepparen inom Strömstad RAÄ 11, Bohuslän

Sofi Östman

INSTITUTIONEN FÖR IDÉ – OCH SAMHÄLLSSTUDIER

Makrofossilanalys av nio prover från Kvarteret Skepparen inom Strömstad RAÄ 11, Bohuslän

Sofi Östman, Miljöarkeologiska laboratoriet, Umeå

Inledning

Nio prover har skickats till Miljöarkeologiska laboratoriet och analyserats för makrofossil. Proverna kommer från en undersökning av fornlämningen RAÄ Strömstad 11 och utgörs av stadslämningar från främst 1700-tal med möjligtvis spår av äldre etableringar. Vid undersökningen påträffades välbevarade lämningar efter strandbodar från 1700-talets andra hälft. Lämningarna bestod av kulturlager, grundstenar och stenläggningar. Fyndmaterialet uppvisade ett tidstypiskt stadsmaterial.

Strömstad var under 1700-talets andra hälft profilerad som viktig sjöfartsstad med rikligt sillfiske och handelsvaror i form av salt sill, torr fisk och trävaror. Staden fungerade som hemmahamn för flera stora handelsfartyg.

De frågeställningar som ligger till grund för undersökning och analys rör framförallt den lokala miljön och floran och huruvida det går att iaktta vilka växter som förts in i området.

Ansvarig institution är Rio Natur- och kulturkooperativ och kontaktperson har varit Stig Swedberg, Mats Sandin och Oliver Brown. All bakgrundsinformation om undersökningen har tillhandahållits av ovan nämnda personer.

Provbehandling

Proverna förvaras i kylrum för att bibehålla fukt och bevara materialet. Frampreparerandet av material görs genom vattensållning med sållar på 2 mm och 0,5 mm. Volymen på proverna mäts innan vattensållning. Det framtagna materialet genomsöks och artbestäms under en stereolupp med hjälp av referenslitteratur (Cappers, Bekker, & Jans, 2006) och laboratoriets referenssamling. Övrigt makrofossilt material såsom träkol, ben och snäckor plockas ut och presenteras tillsammans med det botaniska materialet. Fullständig makrofossilanalys utförs av Sofi Östman.

Resultat och analys

Bevarandeförhållandet i samtliga prover var bra och vi finner fröer i både de olika lagren såsom fyllningarna. Det är i de lager och fyllningar med humöst och organiskt material som vi också kommer åt frömaterialet. I de prover tagna i mer sandiga/grusiga anläggningar ser vi ett mycket sparsammare botaniskt material, ex P3 som beskrivs som ett gruslager (se tabell 2 och 3).

Det övriga materialet som kom fram utgörs till stor del av ben, både brända och obrända i varierade storlekar. Fiskben, mestadels kotor framkom i rikliga mängder i några av de provtagna anläggningarna medan andra innehöll mängder ben från större djur. Möjligtvis ser vi här spår av det strömmingsfiske som profilerade Strömstad. Fönsterglas, tjockare glas möjligtvis från flaskor, glaserad keramik och porslin kunde plockas fram i större och mindre bitar. Metallbitar, rostiga spikar/tenar, glödska och andra rester från metallarbete och vardagsaktiviteter kunde finnas i nästan samtliga prover.

Träkol från proverna plockades ut och sändes tillbaka Göteborg tillsammans med allt annat arkeologiskt fyndmaterial, såsom ben, keramik, glas, metall och porslin.

De arkeobotaniska resultaten utgörs intressant nog inte till stor del av de för stadslagermiljöer vanligt förekommande matresterna och hushållsavfallen såsom kärnor och nyttoväxter. Istället ser vi ett ganska tydligt sammansatt material av arter som trivs på frisk, närings- och kväverik kulturjord exempelvis rabatter, diken och jordhögar. Här väl representerat av arterna vildpersilja, målla, bolmört och rosenmalva/myskmalva. Den art som dominerar är hallon, följt av målla. Resterande arter förekommer sporadiskt, såsom daggkåpa, kråkbär, revormstörel, jordrök, plister, starr och brännässla.

Lite om växterna

Bolmörten (*Hyoscyamus niger*) var förr en vanligt förekommande växt i Sverige men idag sällsynt. Plantans blad och fröer har använts för smärtlindring, trots att den varit allmänt känd som giftig både för djur och människor (Svanberg, 2011). De trivs bra i varmare miljöer, såsom intill solsidan av en husvägg och uppträder i gårdsnära miljöer såsom trädgårdar och parker (Korsmo, Vidme, & Fykse, 1981).

Rosenmalva/Myskmalva (*Malva alcea/moschata*) är två arter som lätt kan förväxlas med varandra och till och med korsa sig och skapa en hybrid (Anderberg & Anderberg, u.d.). För denna analys var det inte möjligt att separera dessa arter. Både myskmalvan och rosenmalvan är vackra och kan odlas som prydnadsväxt. Malva är i svensk flora en förvildad trädgårdsväxt och återfinns precis som bolmörten i varmare och näringsrika miljöer, såsom solvarma dikeskanter, husväggar eller avfallstippar.

Vildpersiljan (*Aethusa cynapium*) kommer från ett av de äldsta lagren (P1/PM 1013) inom denna fornlämning och är likt de övriga växterna en ruderalväxt som dyker upp i frisk, kulturpåverkad öppen mark. Även om namnet får en att tänka på den persilja vi äter, är vildpersiljan giftig och inte för förtäring.

Svinmållan (*Chenopodium album*) är en av de vanligaste arterna att finna i nedsmutsade miljöer och har en stor fröproduktion, något som gör att dess fröer ofta dominerar och räknas upp till ett hundratal. Plantans frön och blad har kunnat användas för att i kristider blanda ut kosten som nödföda och även fungera som djurfoder. Precis som de övriga växterna trivs mållan bäst i miljöer som diken, jordhögar eller avfallstippar.

Ett antal starrnötter (*Carex*) kom fram i två av proverna. Starr är ett oerhört artrikt släkte och de föredrar många gånger en lite fuktigare mark och finnes ofta i anslutning till vatten. Det finns också de arter som tolererar torrare marker och återfinns i ängs- och skogsmiljöer.

Det finns en del spår av bär, här representerat av kråkbär, enbär, hallon och björnbär. Alla rikast av detta är hallon som återfinns i stora mängder. Att hallonbuskar växt i närområdet är inget oväntat då hallon förekommer både som vilda och odlade i trädgårdsmiljöer. Om detta är vildhallon eller trädgårdshallon går inte att avgöra. Hallon är likt mållan, rikt på frön och ett bär innehåller ett stort antal fröer, något som kan förklara mängden. Likt hallon, har förmodligen också björnbärsbuskar växt i området.

De enbärsfrön som dyker upp är förkolnade och har förmodligen kommit in till området på samma sätt som de förkolnade granbarren då vi ser dem i samma prover. Träkol förekommer i samtliga prover.

Ett antal bitar av hasselnötskal gick också att finna i materialet. Just skal av hasselnötter är vanligt förekommande i miljöer där människor verkat och har under alla tider varit en källa för föda.

Slutsatser

Proverna utgörs av frön från växter som representerar den lokala floran i den absoluta närmiljön och en blandning av avfall i form av ben, kol, metall och glas/keramik/porslin. Rester av avfall som kopplas till föda går framförallt att se i det icke botaniska materialet i form av fiskben som möjligtvis härrör från strömming och andra djurben.

Det finns inga spår av import i det botaniska materialet. Samtliga arter är lokala och återfinns både i stadsmiljöer och vid gårdar utanför städerna.

Litteraturförteckning

- Anderberg, A.-L., & Anderberg, A. (u.d.). *Den virtuella floran*. Hämtat från <http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html>
- Cappers, R. T., Bekker, R. M., & Jans, E. J. (2006). *Digitale Zadenatlas van Nederland - Digital seed atlas of the Netherlands*. Groningen: Barkhuis publishing & Groningen University Library.
- Korsmo, E., Vidme, T., & Fykse, H. (1981). *Korsmos ogräsplancher*. Stockholm: LTs Förlag AB.
- Mossberg, B., Stenberg, L., & Ericsson, S. (1992). *Den nordiska floran*. Wahlström & Widstrand.
- Svanberg, I. (2011). *Folklig botanik*. Dialogos Förlag.

Bilagor

Tabell 1. Provinformation

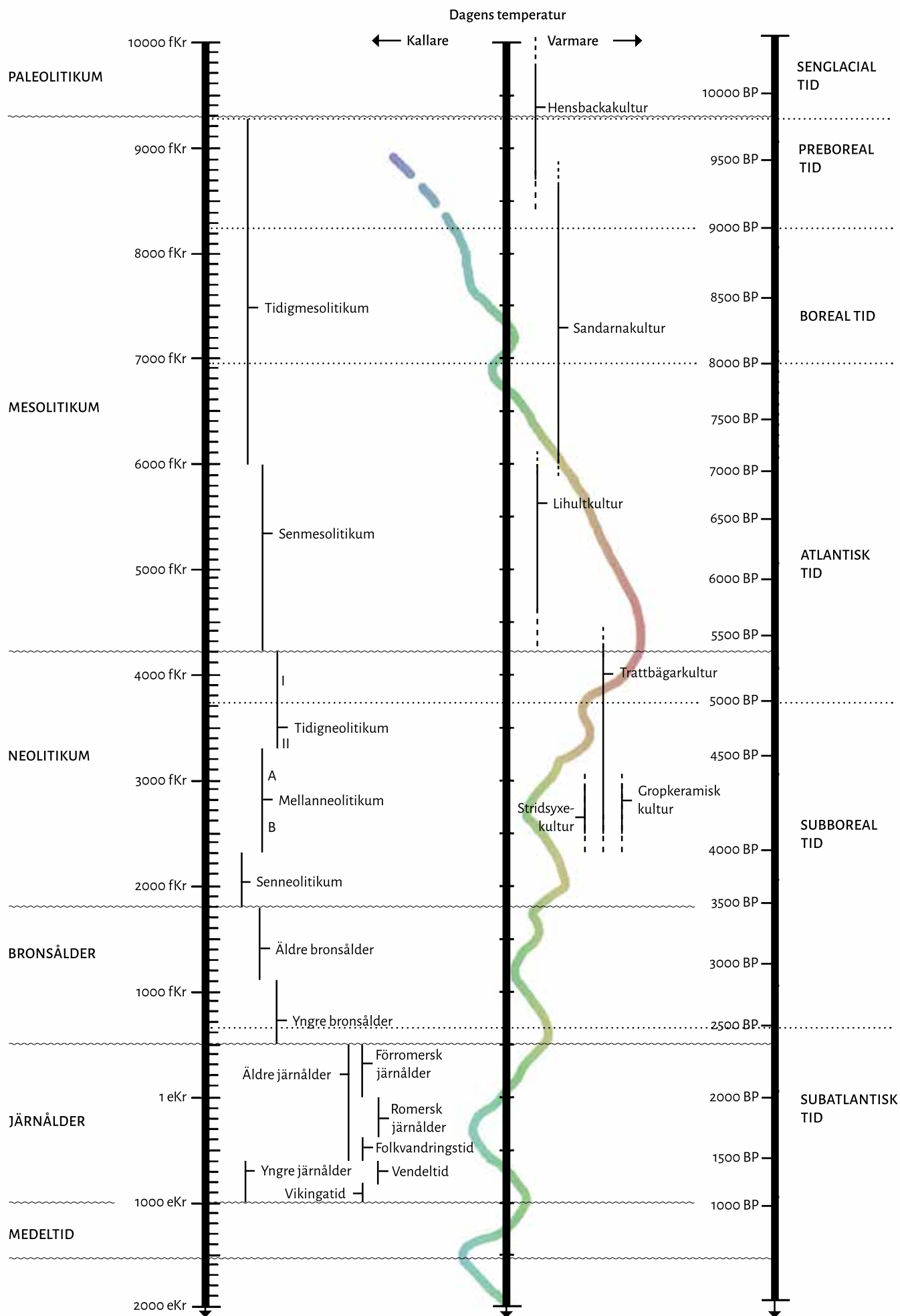
MAL nr	ID	Nr	Kontext	Info	Icke botaniska fynd
16_097_001	PM 1017	P2	Lager	Organiskt lager med lera, fönsterglas och träbitar. Mörkbrunt.	Träkol, glas, porslin, keramik/lera, brända ben, flugpuppor
16_097_002	PM 1035	P3	Lager	Gruslager, inga fynd. Gul till ljusbrunt.	Träkol, glas och porslin, brända och obrända ben, bränd lera, metallslag.
16_097_003	PM 1039	P4	Fyllning	Anläggningsfyllning	Lite glaserad keramik, obrända ben och mycket fiskben, metallslag/spik
16_097_004	PM 1054	P5	Fyllning	Siltig sand, inga fynd. Mörkbrun.	Träkol, två långa rostiga metallstänger, keramikbitar, snäckskal, brända och obrända ben av fisk m.m, porslin, glas.
16_097_005	PM 1068	P7	Fyllning	Anläggningsfyllning	Keramik, obrända fiskben, träkol, små metallfragment
16_097_006	PM 1100	P8	Lager	Sandigt kulturlager, keramik och ben. Brunt.	Mycket fiskben, brända och obrända ben, tandfragment, tegel, träkol, glas, porslin, skal av mussla, metall och slagg, keramik
16_097_007	PM 1098	P9	Fyllning	Humöst sandigt och stenigt, inga fynd. Mörkbrunt.	Fiskben, brända ben, träkol, glas, porslin, rostklump, metallbitar, stor mängd träflisor och oorganiskt material
16_097_008	PM 1084	P11	Fyllning	Bränd sand och lera med inslag av sten, brända ben. Brunsvart	Stora obrända djurben, mycket obränt trä, klumpar av dynga (?), bränd lera och glaserad keramik, träkol
16_097_009	PM 1013	P1	Lager	Äldre matjord, fyndbemängd. Brun.	Brända och obrända ben, tegel, träkol, porslinsbit, glaserad keramik, rostklump, fönsterglas, obränt trä, flugpuppor

[illegible]

MAL
Miljöarkeologiska laboratoriet
Umeå Universitet
901 87 UMEÅ
090-786 50 00
www.umu.se/envarchlab
mal@umu.se

Jan-Erik Wallin/
Pollenlaboratoriet i Umeå AB
Sågställarvägen 2A
907 42 Umeå
070-66 15 101
pollenlaboratoriet@ume.se

Kvarteret Skepparen

L1968:9295, Strömstad socken och kommun, Västra Götalands län

Arkeologisk undersökning av stadslämningar från 1700- och 1800-tal

Norra sidan av Strömsån var bebodd av strandsittare redan på 1600-talet. Dessa är tyvärr inte synliga i det arkeologiska materialet. Vid undersökningen av den så kallade Hedelinska tomten hittades istället föremål och strukturer som kan knytas till bebyggelsen och människorna som fanns här under 1700- och 1800-tal. Detta är perioden då Strömsån kantades av strandbodar, och fisket var en viktig inkomstkälla.

www.kulturland.se